

Åsmund Hermansen

Pensjonering før fylte 67 år

Tidligpensjonering og bruk av AFP innen KS' tariffområde 2002–2009

Åsmund Hermansen

Pensjonering før fylte 67 år

**Tidligpensjonering og bruk av AFP
innen KS' tariffområde 2002–2009**

© Fafo 2011

ISBN 978-82-7422-823-8 (papirutgave)

ISBN 978-82-7422-824-5 (nettutgave)

ISSN 0801-6143

Omslag: Fafos Informasjonsavdeling

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	5
Sammendrag	6
Kapittel 1 Innledning	11
1.1 Tidligpensjonsordningene i KS' tariffområde.....	12
1.2 Data	13
1.3 Organiseringen av rapporten	14
Kapittel 2 Tidligpensjonering i KS' tariffområde	15
2.1 Forventet pensjoneringsalder 2002–2009.....	15
2.2 Forskjeller mellom menn og kvinner	19
Kapittel 3 Forskjeller mellom ulike yrkesgrupper	23
3.1 Helserelaterte yrker: leger, sykepleiere og helsefagarbeidere.....	24
3.2 Omsorgsrelaterte yrker: hjemmehjelpere, sosionomer, barnehageassistenter, førskolelærere og renholdere.....	27
3.3 Teknisk personell: ingeniører og teknikere, fagarbeidere og sjåførere	31
3.4 Administrativt ansatte: kontoransatte, saksbehandlere og ledere	34
3.5 Ulike undervisningsstillinger	37
Kapittel 4 Bruk av ulike tidligpensjonsordninger.....	41
4.1 Kommunene	41
4.2 Fylkeskommunene	46
4.3 Skolesektoren	51
4.4 Variasjon mellom ulike yrkesgrupper	55
4.5 Bruk av delpensjon.....	57
Kapittel 5 Forklaringer på variasjoner i kommunesektoren.....	63
5.1 Forklaringsmodell	63
5.2 Drøfting av resultatene fra regresjonsanalysene.....	64
Referanser	71
Vedlegg: Bakgrunnsdata	73

Forord

I denne rapporten presenteres det en enkel analyse av pensjonsmønsteret og bruken av ulike tidligpensjonsordninger over tid og mellom arbeidstakergrupper i ulike sektorer innenfor tariffområdet til KS. Dette er den tredje rapporten som er skrevet i den forbindelse, og den skal kunne leses sammen med Fafo-rapport 509 (Midtsundstad 2006) og Fafo-rapport 2007:39 (Hyggen 2007). Rapporten følger i all hovedsak samme oppbygning som de to foregående rapportene, og viderefører analysene som ble gjort i disse rapportene fram til 2009. Formålet med å videreføre disse analysene er å kunne se trender og utviklingen i tidligpensjoneringsatferden over en lengre periode. Videre gjengis en del av resultatene som ble presentert i de forrige rapportene også her. Den foreliggende rapporten kan derfor leses uavhengig av de to foregående rapportene. For grundigere analyser av endringene i perioden 2002–2006 henvises leseren likevel til Fafo-rapport 509 og Fafo-rapport 2007:39.

I likhet med Fafo-rapport 509 og Fafo-rapport 2007:39 benyttes kun registerdata fra pensjonsordninger i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) og Statens Pensjonskasse (SPK).

Prosjektet er finansiert av Pensjonskontoret. Pensjonskontorets styre er sammensatt av de organisasjonene på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden som er parter i Hovedtariffavtalen innen KS-området, representert ved KS og forhandlingssammenslutningene: LO Kommune, Unio, YS-K og Akademikerne-K. Rapporten er skrevet av Åsmund Hermansen, mens Tove Midtsundstad har ledet prosjektet og kvalitetssikret rapporten. Det rettes en stor takk til Helge Litangen i KLP, Kine Dirro Bøhlerengen og Arnhild Kløvnes i SPK for utmerket service i forbindelse med utleveringen av registerdataene. En stor takk rettes også til informasjonsavdelingen i Fafo for ferdigstilling av rapporten.

Oslo, september 2011

Tove Midtsundstad
Prosjektleder

Åsmund Hermansen

Sammendrag

1 Problemstillinger og datamateriale

Denne rapporten presenterer følgende:

1. En beskrivelse av tidligpensjoneringsmønsteret innen KS' tariffområde ved hjelp av tidligpensjoneringsrater. Disse ratene viser andelen som tidligpensjoneres av dem som har mulighet til det på et bestemt alderstrinn i et gitt år. Ratene danner utgangspunkt for tegning av pensjoneringskurver, som viser andelen av et kull (her: 50-åringene) som kan forventes å gå av på ulike alderstrinn i et gitt år, samt beregninger av forventet pensjoneringsalder, som viser ved hvilken alder et kull 50-åring kan forventes å pensjoneres, i et gitt år.
2. Variasjonen i tidligpensjoneringsmønsteret og bruken av ulike pensjonsordninger (AFP, uførepensjon, særaldersgrensene og 85-årsregelen) og delpensjonering, over tid (2002 til 2009) og mellom grupper etter yrkeskategori, kjønn og alder.
3. En enkel analyse av sammenhengen mellom tidligpensjonering og et utvalg individuelle bakgrunnsvariabler; henholdsvis alder, kjønn, stillingsprosent, yrkeskategori og sektor – ved hjelp av multinomisk logistisk regresjon.

Beregningene og analysene i rapporten er basert på et omfattende registermateriale fra forsikringsleverandører innen KS' tariffområde; henholdsvis Kommunal Landspensjonskasse (KLP) for perioden 2002–2005 og 2007–2009, og fra Statens Pensjonskasse (SPK) for årene 2002, 2003, 2005, 2007, 2008 og 2009. Registerdataene fra KLP har tidligere år inneholdt informasjon om ansatte innen helseforetakene. De leverte dataene for 2007–2009 inneholder ikke slik informasjon. Analysene for ansatte innen helseforetakene har derfor ikke vært mulig å videreføre for årene 2007 til 2009 i denne rapporten. Videre er tallene for 2006 utelatt på grunn av manglende troverdighet.

2 Hovedresultater

Når man i analysene tar hensyn til alle tidligpensjonsordninger – uførepensjon, avtalefestet pensjon (AFP), tjenestepensjon med særaldersgrense og 85-årsregelen, kunne man i 2009 forvente at en kommunalt ansatt 50-åring ville stå i jobb til han eller hun var 61 år. Den forventede pensjoneringsalderen for en 50-åring ansatt i fylkeskommunene var på 61,2 år, mens den var 61,5 for ansatte i skolesektoren. Disse tallene viser en økning i forventet pensjonsalder for kommunalt ansatte og ansatte i skolesektoren sammenlignet med tall fra 2002. Økningen i den forventede pensjonsalderen for ansatte i kommunene har i perioden vært på 7 måneder, mens ansatte i skolesektoren opplevde en økning i forventet pensjonsalder på hele 1 år og 2 måneder. For ansatte i fylkeskommunene har det derimot vært en liten reduksjon i forventet pensjonsalder fra 2002 til 2009 på snau 4 måneder.

En nedgang i tidligpensjoneringen etter fylte 62

Forventet pensjoneringsalder beregnes på grunnlag av pensjoneringskurver. Disse pensjoneringskurvene gir et bilde av hvordan tidligpensjonering varierer etter alder. På bakgrunn av pensjoneringskurvene kan man observere hvor stor andel av en kohort 50-åringer som fortsatt er i arbeid ved ulike alderstrinn, forutsatt at medlemmene av kohorten over tid vil oppleve de samme pensjoneringsratene som er beregnet for de forskjellige alderstrinn i ett bestemt år.

Drøyt en tredjedel av de yrkesaktive kommuneansatte medlemmene i KLP, når man ser bort fra skolesektoren, vil være helt eller delvis pensjonert som 62-åringer. Disse resultatene forutsetter at deres pensjoneringsmønster tilsvarte pensjoneringsratene for 50–62-åringene dette året. Resultatene viser en nedgang i tidligpensjonering mellom 55 og fylte 67 år i 2009 sammenlignet med 2002.

Innen fylkeskommunene (minus skolesektoren) er det ingen vesentlig forskjell i tidligpensjoneringen blant dem mellom 50 og 62 år, når 2009 sammenlignes med tidligere år. Fra fylte 62 år er det imidlertid en liten nedgang i tidligpensjoneringen når 2009 sammenlignes med 2004. For begge år ville drøyt 20 prosent av arbeidstakerne være helt eller delvis pensjonert ved fylte 62 år. Ved fylte 67 år i 2004 var bare en av fem fortsatt i arbeid, mens det tilsvarende tallet for 2009 var en av tre.

I skolesektoren har det vært en reduksjon i tidligpensjonering fra 2002 til 2009 for arbeidstakere i aldersgruppen 55 til 67 år. Den største reduksjonen har vært for arbeidstakere før fylte 62 år og arbeidstakere mellom 63 og 67 år. I 2002 sto omtrent hver femte arbeidstaker fortsatt i arbeid i skolesektoren ved fylte 67, i 2009 gjaldt dette nesten hver tredje arbeidstaker.

Kvinner går av tidligere enn menn

Det er betydelige forskjeller i menns og kvinners forventede pensjoneringsalder og i deres pensjoneringsmønstre.

I 2009 hadde kommunene og fylkeskommunene (minus skolene) de største kjønnsforskjellene i forventet pensjoneringsalder. I både kommunene og fylkeskommunene kunne kvinner forventes å pensjonere seg hele 1 år og 8 måneder tidligere enn mennene. Når det gjelder fylkeskommunene er dette en økning fra både 2002 og 2004, der forskjellen i forventet pensjoneringsalder for en 50-åring var på henholdsvis 17 og 10 måneder. Sammenlignet med forskjellene på 1 år og drøye 10 måneder i 2002 opplevde kommunene en nedgang i forskjellen mellom menn og kvinners forventede pensjoneringsalder.

I alle sektorene som er undersøkt venter menn i større grad enn kvinner med å pensjonere seg til de har potensiell rett til å ta ut AFP. I kommunene i 2009 kunne man forvente at 16 prosent av mennene og 25 prosent av kvinnene som var yrkesaktive som 50-åring var pensjonert ved fylte 62 år. For kvinner har det ikke vært noen klar endring i andelen som pensjonerer seg før fylte 62 år fra 2002 til 2009. Det samme gjelder for menn. Fra fylte 63 år i 2009 var det imidlertid en liten nedgang i tidligpensjoneringen for mannlig sysselsatte, sammenlignet med 2004. I fylkeskommunene har 25 prosent av kvinnene gått av med pensjon ved fylte 62, mens dette gjaldt drøyt 10 prosent av mennene. Etter fylte 62 år har mennene derimot høyere pensjoneringsrate enn kvinnene, slik at kjønnsforskjellene utjevnes noe. Innenfor skolesektoren kunne man i 2009 forvente at 22 prosent av kvinnene og 16 prosent av mennene som var i arbeid som 50-åring, var pensjonerte ved fylte 62 år. Det var ingen forskjell mellom menn og kvinner i tidligpensjonering etter fylte 63 år innen skolesektoren i 2009.

Fortsatt forskjeller mellom ulike yrkesgrupper

Beregningene for 2009 viser at blant de største yrkesgruppene innen KS' tariffområde har henholdsvis ingeniører og teknikere og saksbehandlere høyest forventet pensjoneringsalder, mens sykepleiere, førskolelærere og renholdere har lavest forventet pensjoneringsalder.

Ser man på utviklingen fra 2002 til 2009 har en del yrkesgrupper innen helse og omsorg opplevd en klar økning i forventet pensjoneringsalder. Det gjelder særlig hjemmehjelpere/omsorgsarbeidere, som har opplevd en økning på drøye 1 år og 1 måned, og renholdere i kommunen, som har opplevd en økning i forventet pensjoneringsalder på litt over 1 år og 7 måneder. Sykepleiere har derimot hatt en nedgang på 1 år, mens leger har opplevd en nedgang på drøye 5 måneder fra 2002 til 2009. En lege hadde i 2009 en forventet pensjoneringsalder på 64,4 år, mens en 50 år gammel sykepleier kunne forventes å stå i arbeid fram til han eller hun var 59,8 år. For sykepleiere

har det, med andre ord, vært en økning i andelen som kan forventes å pensjonere seg fram til fylte 67 år fra 2002 til 2009.

Mens 22 prosent av sykepleierne som var yrkesaktive som 50-åringer kunne forventes å være i arbeid som 67-åringer i 2002, gjaldt det kun 15 prosent i 2009. Når det gjelder gruppen helsefagarbeidere har det derimot vært en nedgang i tidligpensjoneringen fra 2002 til 2009. Mens halvparten av helsefagarbeiderne som var i arbeid som 50-åringer kunne forventes å være pensjonert som 63-åringer i 2002, gjaldt det drøyt 40 prosent i 2009. Hos legene skyldes nedgangen i forventet pensjoneringsalder primært en økning i tidligpensjoneringen fra fylte 62 år.

I 2009 kunne man forvente at en 50 år gammel ingeniør eller tekniker ville stå hele 2 år og 4 måneder lenger i arbeid enn fagarbeidere og transportarbeidere i kommunene og fylkeskommunene. Ingeniører og teknikere hadde lavere pensjoneringsrater mellom 63 og fylte 67 år i 2009 enn de hadde i 2002. Fagarbeidere og transportarbeidere opplevde også en svak reduksjon i pensjoneringsratene fra 58 år til fylte 67 år i 2009 sammenlignet med 2002.

Blant administrativt ansatte er det ledere i fylkeskommunen som kunne forventes å stå lengst i arbeid, med en forventet pensjoneringsalder på 63,5 år. I denne gruppen er det relativt få som tidligpensjoneres seg før fylte 62 år. Det samme gjelder for saksbehandlere, rådgivere og konsulenter og kontoransatte, sekretærer og fullmektiger innenfor KLP-området. Pensjoneringsratene for disse yrkesgruppene fra fylte 62 år er, på den annen side, relativt høye. Kontoransatte i kommunene er den gruppen av administrativt ansatte som hadde den laveste gjennomsnittlige forventede pensjoneringsalderen for 50-åringer i 2009. Imidlertid er det relativt små forskjeller mellom de administrativt ansatte yrkesgruppene når det gjelder forventet pensjoneringsalder i 2009.

Når det gjelder forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i skolen, avdekker tallene for 2009 en relativt stor variasjon mellom de ulike stillingsgruppene. Den forventede pensjoneringsalderen i 2009 varierer fra 61,3 år blant adjunkter til 62,7 år blant rektorer, inspektører og ledere. En adjunkt kunne dermed forventes å pensjonere seg hele 1 år og drøye 5 måneder tidligere enn en rektor, inspektør eller leder i 2009. Når endringene i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2009 for lærere sammenlignes med de øvrige gruppene, har lærere opplevd den klareste økningen. En 50 år gammel lærer kunne forventes å stå hele 1 år og 8 måneder lenger i jobb i 2009 enn i 2002.

AFP fortsatt populært etter fylte 62 år

I kommunene og fylkeskommunene har det ikke vært noen betydelige endringer i tidligpensjonerte som går av med avtalefestet pensjon fra fylte 62 år, i perioden fra 2007 til 2009. Heller ikke blant ansatte i skolesektoren har det vært noen store endringer i andelen som går av med avtalefestet pensjon. Når det gjelder andelen av de totale

kohortene som går av med pensjon, er det reeltivt små endringer fra 2007 til 2009 i både kommunene og fylkeskommune. Blant ansatte i skolesektoren var det for alle kohortene mellom 62 og 66 år en noe lavere andel som gikk av med pensjon i 2009 enn i 2007. Det er imidlertid fortsatt mange som går av med uførepensjon i aldersgruppene fra 50–67 år i alle sektorene, både blant kvinner og menn. Videre har det vært en økning i andelen som går av med delvis uførepensjon. Det er 62–66-åringene som har de høyeste uføreratene. I aldersgruppene 50–61 år er de aller fleste nye registrerte tidligpensjonistene på attføring.

Flere kvinner enn menn uførepensjoneres

Jevnt over er det flere kvinner som tidligpensjoneres med attføring eller uførepensjon enn menn. I kommunene gikk mellom 1,6 og 3,8 prosent av alle kvinnene i de enkelte årsklassene av med attføring eller uførepensjon i 2009. For menn i kommunene var de tilsvarende tallene mellom 0,8 og 2,7 prosent.

Også innen fylkeskommunene avdekker pensjoneringsmønsteret forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder uførepensjonering. Kvinner hadde til dels langt høyere uførepensjoneringsrater enn menn for alle aldersgrupper i 2009. På nesten alle alderstrinn har kvinner høyere uføreandeler enn menn. For en del alderstrinn er andelen dobbelt så høy – noe som blant annet har sammenheng med at de innehar ganske ulike yrker.

Det samme kjønnsesifikke avgangsmønsteret gjenfinnes i skolesektoren. Uføreratene for kvinner i skolesektoren lå på mellom 1,2 og 3,4 prosent for alle aldersgruppene i 2009, mens de tilsvarende tallene for menn varierte fra 0,5 til og med 2,6 prosent.

AFP mest sannsynlig blant kvinnelige sykepleiere

De multivariate analysene av AFP-avgangen 62–64 år viser at 62-åringene har høyere sannsynlighet for å gå av med AFP enn både 63- og 64-åringene. Videre har kvinner høyere sannsynlighet for å gå av med denne ordningen enn menn. Sammenlignet med hjemmehjelpere, renholdere og assistenter, er sannsynligheten for AFP-pensjonering fra 62 år til og med fylte 64 år lavere for alle andre yrkesgrupper, unntatt sykepleiere, jordmødre og helsesøstre. Dette gjelder også når det kontrolleres for andre relevante faktorer som kjønn, alder, stillingsprosent og sektor. Ansatte i full stilling har høyere sannsynlighet for å gå av med AFP på alderstrinnene 62–64 år enn ansatte i mindre stillingsbrøker. At heltidsansatte har større sannsynlighet for å benytte AFP enn personer med kortere deltid, kan trolig knyttes til de individuelle kravene for uttak av AFP.

Kapittel 1 Innledning

Siktemålet med denne rapporten er å gi en bred oversikt over tidligpensjoneringen blant eldre arbeidstakere innen KS' tariffområde. Rapporten gir derfor en detaljert beskrivelse av henholdsvis AFP-pensjoneringen, uførepensjoneringen og avgang på særaldersgrense, herunder pensjonering i henhold til 85-årsregelen for arbeidstakere 50–67 år, etter hovedarbeidssted, kjønn og yrke. Rapporten inneholder følgende:

- En beskrivelse av tidligpensjoneringsmønsteret ved hjelp av tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver. Tidligpensjoneringsratene viser andelen som har blitt tidligpensjonert på de ulike alderstrinnene av dem som var yrkesaktive ved inngangen til det aktuelle året, mens pensjoneringskurvene viser forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i et gitt år. Pensjoneringskurvene er beregnet på bakgrunn av faktiske avgangsrater for hvert alderstrinn fra 50 til 67 år. Kurven viser hvor mange i et gitt kull yrkesaktive 50-åringene som kan forventes å gå av med pensjon på hvert alderstrinn, om man forutsetter at deres pensjoneringsmønster tilsvarende tidligpensjoneringen hos 50–67-åringene et gitt år. Beregningene er utført på samme måte som ved beregning av forventet levealder.¹

¹ Beregningen av forventet pensjoneringsalder er parallell til den beregningsteknikk som anvendes innen demografien ved beregning av forventet levealder. Beregningene tar utgangspunkt i de aldersbestemte pensjoneringsratene som måler sannsynligheten for å gå av med pensjon ved en gitt alder, for personer som fortsatt er i arbeid ved inngangen til et år. Trekk disse pensjoneringsratene fra 1, får man fortsettelsesraten. Denne raten er uttrykk for sannsynligheten for at personer ved et bestemt alderstrinn, som var yrkesaktive ved inngangen til året, fortsatt er yrkesaktive når året er omme. For hvert alderstrinn beregnes en slik fortsettelsesrate, og gjennom suksessivt å gange disse fortsettelsesratene med hverandre får man fram en såkalt overlevelseskurve – her kalt pensjoneringskurve, som viser hvor stor andel av en kohort av 50-åringene som vil være igjen i aktivt arbeid ved ulike alderstrinn, forutsatt at medlemmene av kohorten over tid vil oppleve de samme pensjoneringsrater som er beregnet for de forskjellige alderstrinn i ett bestemt år. Pensjoneringskurven kan så i sin tur brukes som basis for beregning av en gjennomsnittlig (eller eventuelt median) forventet pensjoneringsalder for personer som var i aktivt arbeid ved inngangen til det året de fyller 50 år (Midtsundstad 2006).

I likhet med tidligere Fafo-notater (Enjolras og Pedersen 1997 og Midtsundstad 1999, 2001 og 2002) hvor denne beregningsteknikken har vært benyttet, må det også her understrekes at verken overlevelseskurvene eller de beregninger av en forventet pensjoneringsalder som kan utledes av pensjoneringskurvene, representerer noen realistisk prognose av hvordan det vil gå med medlemmene av en bestemt fødselskohort. Men beregningene gir likevel både en relevant og konsis oppsummering av pensjoneringsmønstrene i et gitt år, gjennom et tankeeksperiment: Hvis de aldersbestemte pensjoneringsratene som man finner i et gitt år hadde vært stabile over tid, hvilke implikasjoner ville de hatt for det typiske pensjoneringstidspunktet til

- En beskrivelse av variasjonen i tidligpensjoneringsmønsteret (tidligpensjoneringsratene og pensjoneringskurvene), samt bruken av ulike pensjonsordninger (AFP, uførepensjon, særaldersgrensene og 85-årsregelen) – over tid, og mellom ulike sektorer, yrkesgrupper/stillingskategorier, og etter kjønn og alder.
- En enkel analyse av sammenhengen mellom tidligpensjonering og et utvalg individuelle bakgrunnsvariabler; henholdsvis alder, kjønn, stillingsprosent, yrkeskategori og sektor – ved hjelp av multinomisk logistisk regresjon.

1.1 Tidligpensjonsordningene i KS' tariffområde

For arbeidstakere innen KS' tariffområde og SPK er uførepensjon og avtalefestet pensjon (AFP) de to mulige tidligpensjonsordningene. Uttak av AFP er i utgangspunktet frivillig og kan skje fra fylte 62 år. Pensjonsytelsen fra AFP tilsvarer den pensjonen en ville fått fra folketrygden fra fylte 67 år. I tillegg får de utbetalt et årlig AFP-tillegg på 20 400 kroner. Samlet pensjon kan likevel ikke overstige 70 prosent av tidligere inntekt. Om arbeidsgiver godtar det, kan arbeidstakerne også velge å ta ut del-AFP fra fylte 62 år, forutsatt at de i utgangspunktet har minst 60 prosent stilling. Del-AFP gjør det mulig å kombinere for eksempel 60 prosent arbeid med 40 prosent AFP-pensjon, eller 80 prosent arbeid med 20 prosent pensjon. For arbeidstakere som jobber deltid og har en kortere opptjeningstid blir det en forholdsmessig avkortning i pensjonen.

Uttak av uførepensjon stiller krav om medisinsk uførhet. Det kreves imidlertid ikke 50 prosent uførhet, slik som i folketrygden. Videre beregnes antall pensjenspoeng med utgangspunkt i mulige opptjeningsår fram til aldersgrensen på 70 år, og ikke 67 år, som i folketrygdens uførepensjonsordning og i AFP-ordningen. De kommuneansattes uførepensjon gir, som alderspensjonen, rett til en ytelse tilsvarende 66 prosent av pensjonsgrunnlaget (pluss en kvart G).²

Foruten AFP og uførepensjon har en rekke kommunale yrkesgrupper i henhold til yrkets særaldersgrense rett til, og i mange tilfeller også plikt til, å gå av før fylte 67 år. Særaldersgrensene varierer mellom ulike yrkesgrupper, fra 60 år for branntjenestemenn, til 65 år for blant annet sykepleiere, jordmødre, helsesøstre, fysioterapeuter, tannleger, vernepleiere, miljøarbeidere og miljøterapeuter, helsefagarbeidere³, hjemmehjelpere,

en kohort av 50-åringene? Forventet pensjoneringsalder er også et langt mer presist mål enn for eksempel gjennomsnittlig pensjoneringsalder (se for eksempel Pedersen 2003 og RTV 2002).

² G er folketrygdens grunnbeløp, som fra 1.5.2010 er 75 641 kroner.

³ Helsefagarbeidere tilsvarer gruppen som i de to foregående rapportene er blitt kalt hjelpepleiere og barnepleiere m.fl. Betegnelsen er endret slik at den blir mer i tråd med de oppdaterte betegnelsene. I

renholdere, sjåfører, feiere og enkelte grupper av fagarbeidere/arbeidere. De yrkesgruppene som har særaldersgrense kan, som følge av 85-årsregelen, også velge å gå av inntil tre år før stillingens aldersgrense. Dette forutsetter imidlertid at summen av alder og antall opptjeningsår utgjør 85 år eller mer.

På tross av at alle kommunalt ansatte har de samme pensjonsrettighetene, har kommunene valgt å sikre pensjonsforpliktelsene hos ulike pensjonsleverandører. De fleste kommunalt ansatte er forsikret i KLP. I alt var 316 av 410 kommuner, 15 av 19 fylkeskommuner og 311 av 518 bedrifter forsikret i KLP per 31.12.2010. Alle lærere er imidlertid forsikret i Statens Pensjonskasse (SPK). En del kommuner har også sine egne pensjonskasser. Per 01.01.2011 var det 24 kommunale pensjonskasser.⁴

1.2 Data

Hovedbeskrivelsen av avgangsmønsteret og bruken av AFP blant ansatte i KS' tariffområde baserer seg på registerdata fra henholdsvis KLP og SPK. Dataene fra KLP er for årene 2002–2005 og 2007–2009, og fra SPK (for lærerne) for 2002–2009. Dataene omfatter alle aktive medlemmer i ordningen fra 50 år til og med 70 år.

For alle registrerte medlemmer inneholder disse dataene informasjon om:

- hvorvidt vedkommende ble pensjonert i løpet av den tidsperioden dataene omfatter
- tidspunkt for pensjonering (ddmmaa)
- hvilke pensjonsordninger vedkommende benyttet (AFP 62–64 år, AFP 65–66 år, uførepensjon, alderspensjon eller 85-årsregelen)
- pensjonsgrad (prosentandel)
- alder (ddmmaa)
- kjønn
- stillingskode
- stillingsprosent
- type virksomhet (kommunal, fylkeskommunal og bedrifter)

tillegg inneholder gruppen nå få, om noen, barnepleiere, da helseforetakene ikke er inkludert i analysene i denne rapporten.

⁴ Tallene er innhentet av Pensjonskontoret.

1.3 Organiseringen av rapporten

I andre kapittel beskrives utviklingen i pensjoneringsmønsteret innen KS' tariffområde i perioden 2002 til 2009. Kapitlet gir en oversikt over endringene i pensjoneringsratene, variasjonen i pensjoneringsmønster generelt innenfor kommuner og fylkeskommuner fra 2002–2009 og skolesektoren for perioden 2001–2009. I kapittel 3 beskrives forskjellene i tidligpensjoneringsmønster etter fylte 50 år mellom et mindre utvalg yrkesgrupper/stillingskoder og mellom menn og kvinner. Hvilke pensjonsordninger som benyttes for de ulike gruppene forsikrede ved ulike aldre, beskrives i kapittel 4. I dette kapitlet beskrives uttak av ulike pensjonsordninger og utbredelse av hel- og del-pensjon blant forsikrede i både KLP og SPK. I det avsluttende kapitlet er det beskrevet, ved hjelp av multinomisk logistisk regresjonsanalyse, hvordan faktorer som alder, kjønn, yrkeskategori, deltid og type virksomhet påvirker sannsynligheten for å gå av med henholdsvis avtalefestet pensjon og uførepensjon. I vedleggene gjengis oversiktstabeller som gir en mer detaljert beskrivelse av utvalget.

Kapittel 2 Tidligpensjonering i KS' tariffområde

I dette kapittelet beskrives utviklingen i pensjoneringsmønsteret innen KS' tariffområde i perioden 2002 til 2009. Utviklingen i perioden 2002 til 2006 er tidligere beskrevet i større detalj i Midtsundstad (2006) og Hyggen (2007). I det følgende videreføres disse analysene for perioden 2007 til 2009. Utviklingen over perioden som helhet vil beskrives, men med spesiell vekt på utviklingen i perioden 2007 til 2009. Kapittelet gir en oversikt over endringene i pensjoneringsratene, variasjonen i pensjoneringsmønster generelt innenfor kommuner og fylkeskommuner fra 2002–2009 og skolesektoren for perioden 2001–2009. Videre beskrives i større detalj forskjeller og likheter i pensjoneringsmønstre mellom menn og kvinner i de ulike sektorene.

2.1 Forventet pensjoneringsalder 2002–2009

Forventet pensjoneringsalder

Beregningen av forventet pensjoneringsalder er parallell til den beregningsteknikken som anvendes innen demografien ved beregning av forventet levealder. Beregningene tar utgangspunkt i de aldersbestemte pensjoneringsratene som måler sannsynligheten for å gå av med pensjon ved en gitt alder, for personer som fortsatt er i arbeid ved inngangen til et år. Beregningene gir en relevant og konsis oppsummering av pensjoneringsmønstrene i et gitt år, gjennom et tankeeksperiment: Hvis de aldersbestemte pensjoneringsratene som man finner i et gitt år hadde vært stabile over tid, hvilke implikasjoner ville de hatt for det typiske pensjoneringstidspunktet til en kohort av 50-åringene? Denne måten å regne ut forventet pensjoneringsalder på, står i kontrast til tidligere offentlige mål på gjennomsnittlig pensjoneringsalder, og bygger blant annet på en kritikk formulert av Enjolras og Pedersen i 1997. Hovedpoengene i deres kritikk var at den tidligere brukte metoden ofte ikke fanget opp alle alternative ordninger for tidlig yrkesavgang som finnes tilgjengelig. Videre er det slik at en enkel beregning av pensjoneringsalder også trekker inn dem som blir uførepensjonert i ung alder, metoden er svært følsom for alderssammensetningen i befolkningen, og gir helt villedende utslag ved større endringer i avgangsmønstrene og er lite anvendelig for analytiske

formål, siden målet vanskelig kan brytes ned på sektorer og næringsgrener (Enjolras og Pedersen 1997, s. 7). Løsningen var en alternativ beregningsmåte, der man for hvert alderstrinn eller årgang av ansatte over en viss alder (her: 50 år), beregner avgangsrater for det aktuelle året. Det vil si at man finner antall personer som gikk av i dette året og deler på antall personer i årgangen som var i jobb ved inngangen til året. På basis av disse avgangsratene beregnes koordinatene til pensjoneringskurven for en hypotetisk fødselskohort av kommunalt ansatte som er i jobb ved fylte 50. Denne kan brukes til å beregne det typisk forventede avgangstidspunktet for en yrkesaktiv 50-åring.

Tabell 2.1 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring for årene 2002 til og med 2009. Omfatter all tidligpensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjonering, AFP-pensjonering, særaldersgrense og 85-årsregel.

	2002	2003	2004	2005	2007	2008	2009
Kommunene (uten skolene)	60,4	60,9	60,8	61,0	60,9	60,9	61,0
Fylkeskommunene (uten skolene)	61,5	61,6	61,0	61,2	61,3	61,6	61,2
Skolesektoren	60,3	60,9	-	60,4	61,2	61,1	61,5

Utviklingen i forventet pensjoneringsalder for en 50-åring for årene 2002 til 2009 slik den fremkommer i tabell 2.1, avdekker noen klare endringer i forventet pensjonsalder. Innenfor kommunene har den forventede pensjoneringsalderen økt noe i løpet av perioden – fra 60,4 år i 2002, til 61,0 år i 2009.

Innenfor fylkeskommunen har det vært en nedgang i forventet pensjonsalder siden 2002 fra 61,5 år til 61,2 år. Dette betyr at forventet pensjonsalder har gått ned med snaue 4 måneder innenfor fylkeskommunen, mens den innenfor kommunen har økt med 7 måneder. Innenfor skolesektoren fremkommer det av tabell 2.1 at forventet pensjonsalder i 2009 var langt høyere enn i 2002. I 2009 var forventet pensjoneringsalder hele 1 år og 2 måneder høyere enn i 2002.

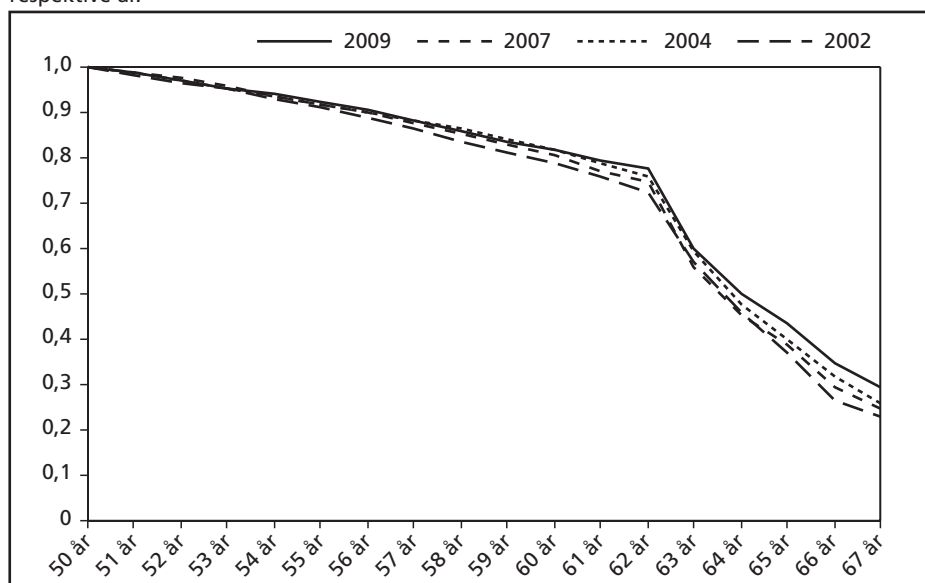
Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

I dette kapittelet undersøkes tidligpensjoneringsrater for de enkelte årene det foreligger data, og det fremstilles pensjoneringskurver basert på de observerte pensjoneringsmønstrene. Beregningene av pensjoneringskurvene, som fremstilles i dette kapittelet, tar utgangspunkt i de aldersbestemte pensjoneringsratene. De aldersbestemte pensjoneringsratene måler sannsynligheten for å gå av med pensjon ved en gitt alder, gitt at personen fortsatt er i arbeid ved inngangen til det aktuelle året. Ved å trekke denne raten fra 1, finner man fortsettelsesraten. Denne raten er et uttrykk for sannsynligheten for at personer ved et bestemt alderstrinn, som var yrkesaktive ved inngangen til året, fortsatt

er yrkesaktive ved årets slutt. For hvert alderstrinn beregnes en slik fortsettelsesrate. Videre multipliseres disse suksessivt med hverandre. Resultatet av disse beregningene gir en såkalt overlevelseskurve, eller pensjoneringskurve. Pensjoneringskurven viser hvor stor andel av en kohort 50-åring som fortsatt vil være i aktivt lønnet arbeid ved ulike alderstrinn, forutsatt at medlemmene av kohorten over tid vil ha de samme pensjoneringsrater som er beregnet for de forskjellige alderstrinn i et bestemt år.

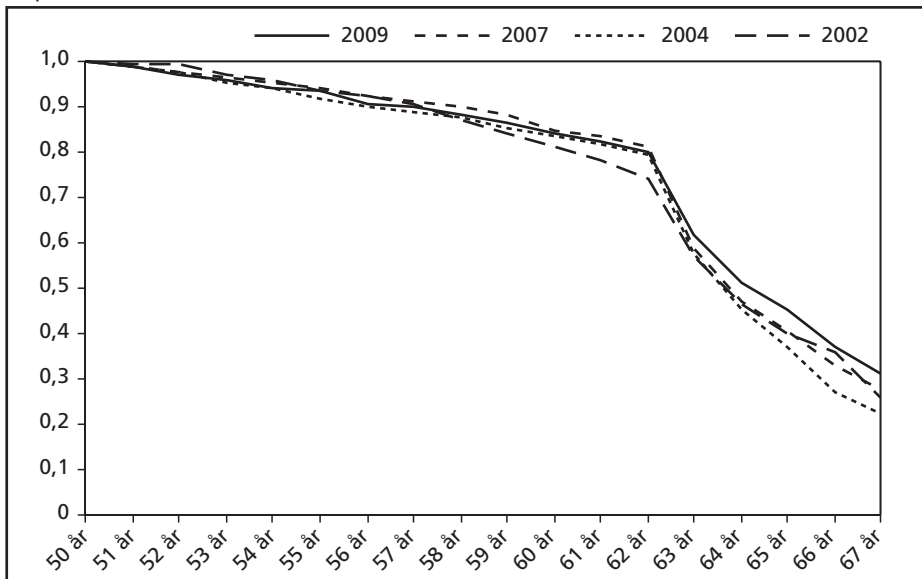
Slik det fremkommer av pensjoneringskurvene for kommunene (minus skolesektoren) for 2009 (figur 2.1), ville drøyt en femtedel av de yrkesaktive 50-åringene dette året være helt eller delvis pensjonert som 62-åring, og omtrent tre av ti yrkesaktive 50-åring ville stå i jobb fram til fylte 67 år. Resultatene viser en reduksjon i tidligpensjoneringen fra fylte 62 år innenfor kommunene i 2009 sammenlignet med de øvrige år.

Figur 2.1 Kurve for forventet pensjonering for 50-åring i kommunene (minus skolene) i hhv. 2002, 2004, 2007 og 2009. Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50–67-åringene de respektive år.

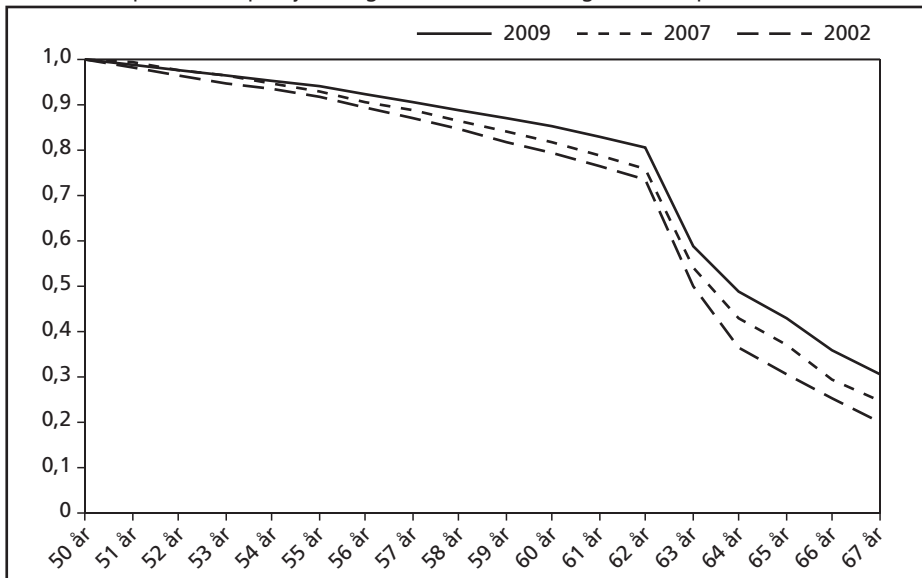

Innen fylkeskommunene (minus skolesektoren) (figur 2.2) er det ingen klare endringer i tidligpensjonering for dem mellom 50 og 62 år, når 2009 sammenlignes med 2007. For dem mellom 58 år og fylte 62 år er det en liten reduksjon i tidligpensjoneringen når 2009 sammenlignes med 2002. Når 2009 sammenlignes med 2004, er det fra fylte 62 år en reduksjon i tidligpensjoneringen fram til fylte 67 år. For begge år ville drøyt 20 prosent av arbeidstakerne være helt eller delvis pensjonert ved fylte 62 år, men ved fylte 67 år var bare en av fem fortsatt i arbeid i 2004, mens det tilsvarende tallet for 2009 var en av tre.

Figur 2.2 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringere i fylkeskommunene (minus skolene) i hhv. 2002, 2004, 2007 og 2009. Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50–67-åringene de respektive år.

Figur 2.3 Kurve for forventet pensjonering for 50-åringere i skolesektoren i hhv. 2002, 2007 og 2009. Basert på faktiske pensjoneringsrater for 50–67-åringene de respektive år.

I skolesektoren (figur 2.3) har det vært en reduksjon i tidligpensjonering fra 2002 til 2009 for arbeidstakere i aldersgruppen 55 til 67 år. Den største reduksjonen har vært for arbeidstakere mellom 63 og 67 år. I 2002 sto omtrent hver femte arbeidstaker fortsatt i arbeid i skolesektoren ved fylte 67, i 2009 gjaldt dette nesten hver tredje arbeidstaker.

2.2 Forskjeller mellom menn og kvinner

Forventet pensjoneringsalder

Det er relativt betydelige forskjeller i forventet pensjoneringsalder mellom menn og kvinner i alle sektorene innenfor KS' tariffområde (jf. tabell 2.2). Kvinner har gjennomgående en lavere forventet pensjoneringsalder enn menn. I kommunene (minus skolene) utgjør forskjellen i forventet pensjoneringsalder mellom menn og kvinner 14 måneder i 2009. Dette er en reduksjon i ulikhet sammenlignet med tall fra 2002 og 2004, der forskjellen mellom kjønnene var på henholdsvis drøyt 21 og 19 måneder.

I 2009 hadde kommunene og fylkeskommunene (minus skolene) de største kjønnsforskjellene i forventet pensjoneringsalder. I både kommunene og fylkeskommunene kunne kvinner forventes å pensjonere seg hele 1 år og 8 måneder tidligere enn mennene. Når det gjelder fylkeskommunene er dette en økning fra både 2002 og 2004, der forskjellen i forventet pensjoneringsalder for en 50-åring var på henholdsvis 17 og 10 måneder. Sammenlignet med forskjellen på 1 år og drøye 10 måneder i 2002 opplevde kommunene en nedgang i forskjellen mellom menns og kvinners forventede pensjoneringsalder. Det er imidlertid viktig å understreke at fylkeskommunene sysselsetter relativt få personer, og de små gruppene kan gi mer eller mindre tilfeldige utslag på analyser av denne formen, avhengig av antallet som pensjoneres det enkelte år. På tross av dette forbeholdet virker det rimelig å ta den relative stabiliteten i kjønnsforskjeller over tid til inntekt for analysens pålitelighet. Menn og kvinner innehar i stor grad svært ulike yrker, noe som trolig er en viktig forklaringsfaktor når det kommer til forskjellene i forventet pensjoneringsalder.

Innenfor skolesektoren kunne kvinner forventes å pensjoneres 6 måneder før sine mannlige kollegaer i 2009. I 2002 og 2003 var forskjellene i forventet pensjoneringsalder innenfor skolesektoren på omtrent et halvt år. Det har altså ikke vært noen endring i ulikhetene i forventet pensjoneringsalder i 2009 sammenlignet med 2002 og 2003.

Tabell 2.2 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring for årene 2002 til og med 2009. Omfatter all tidligpensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjonering, AFP-pensjonering, særaldersgrense og 85-årsregel. Fordelt etter kjønn.

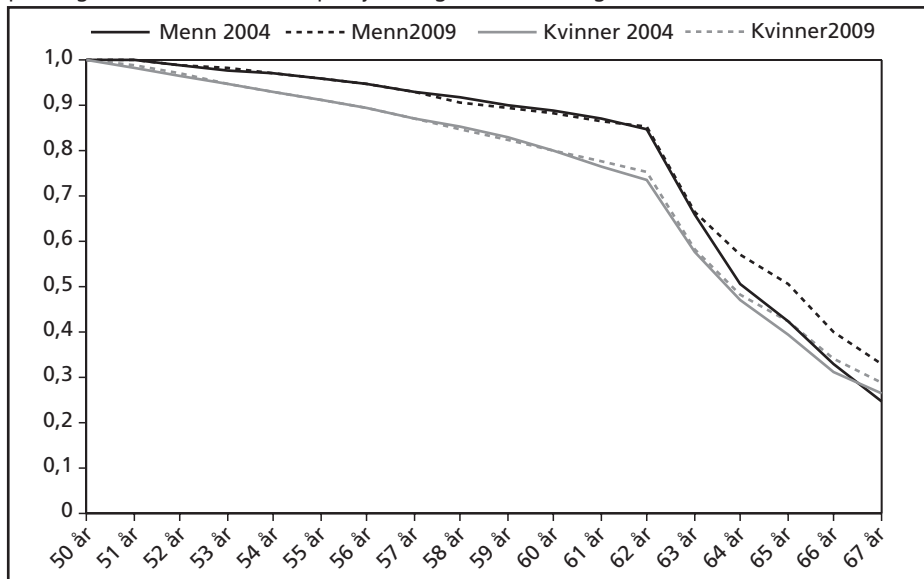
		2002	2003	2004	2005	2007	2008	2009
Kommunene	Menn	61,8	-	62,1	61,5	62,1	62,1	62,4
	Kvinner	60,0	-	60,5	60,9	60,7	60,7	60,7
Fylkeskommunene	Menn	62,4	-	62,5	61,2	63,2	62,6	62,5
	Kvinner	61,0	-	61,7	61,2	60,6	61,3	60,8
Skolesektoren	Menn	60,1	61,2	-	61,0	61,6	62,1	61,9
	Kvinner	59,6	60,7	-	60,0	60,9	60,6	61,4

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

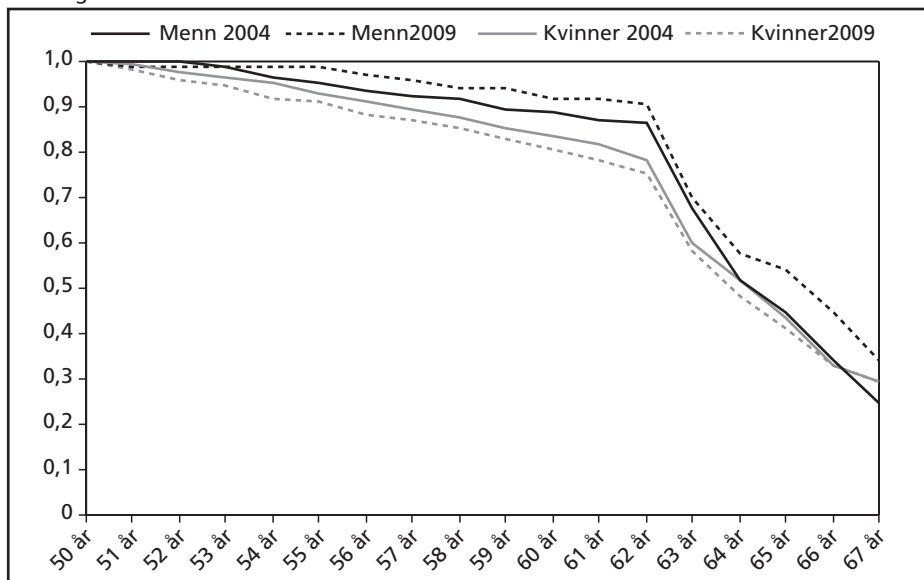
Slik det har fremkommet, er det betydelige forskjeller i menns og kvinners gjennomsnittlige forventede pensjoneringsalder. I det følgende benyttes pensjoneringskurver for å undersøke, i større detalj, eventuelle forskjeller i menns og kvinners forventede pensjoneringsmønstre. Dersom man forutsetter at en 50-åring har samme avgangsmønstre som man kan observere for 50–67-åringene et gitt år, undersøkes altså pensjoneringskurvene for å få et bilde av mulige ulikheter i forventet pensjoneringsmønstre mellom menn og kvinner. Fylte 62 år er et viktig skille å ta hensyn til når pensjoneringskurvene studeres. Fra fylte 62 år har de fleste rett til å gå av med AFP. Blant de sektorene som her undersøkes, viser resultatene at menn i større grad enn kvinner venter med å pensjonere seg til de har rett til AFP. Dette er også tilfellet innenfor kommunesektoren (minus skolene) (jf. figur 2.4). Den forventede andelen pensjonerte 62-åring var på 16 prosent for menn og 25 prosent for kvinner i 2009, blant dem som var yrkesaktive som 50-åring. For kvinner har det ikke vært noen klar endring i andelen pensjonerte fra 2004 til 2009 fram til fylte 67 år. I både 2004 og 2009 kunne man forvente at hver fjerde kvinnelig ansatt fortsatt sto i jobb ved fylte 67 år. I aldersspennet 64–67 år var det allikevel noen flere som ble tidligpensjonert. Når det gjelder mannlig sysselsatte har de opplevd en lignende utvikling som kvinnelig sysselsatte. Fra fylte 64 år har det imidlertid også for mannlig sysselsatte vært en liten nedgang i tidligpensjoneringen i 2009, sammenlignet med 2004, og betydelig mer enn for kvinner. Kjønnforskjellen i 2009 opprettholdes etter fylte 62 år. Drøyt 28 prosent av de kvinnelig sysselsatte i kommunene, som var yrkesaktive som 50-åring, kunne forventes fortsatt å stå i arbeid ved fylte 67 år. Til sammenligning kunne man forvente at 33 prosent av mennene ville stå i arbeid ved fylte 67 år i 2009.

Innenfor fylkeskommunene (minus skolene) (jf. figur 2.5) opptrer de samme kjønnforskjellene i pensjoneringsmønstre som i kommunene. Kvinner pensjonerer seg i større grad før fylte 62 år enn det menn gjør. Ved fylte 62 år var 25 prosent av kvin-

Figur 2.4 Pensjoneringskurver som viser forventet pensjonering for 50-årige menn og kvinner i hhv. 2004 og 2009, i kommuner (minus skolene) som var forsikret i KLP. Kurvene er beregnet på bakgrunn av tall for faktisk pensjonering for 50–67-åringene i samme tidsrom.

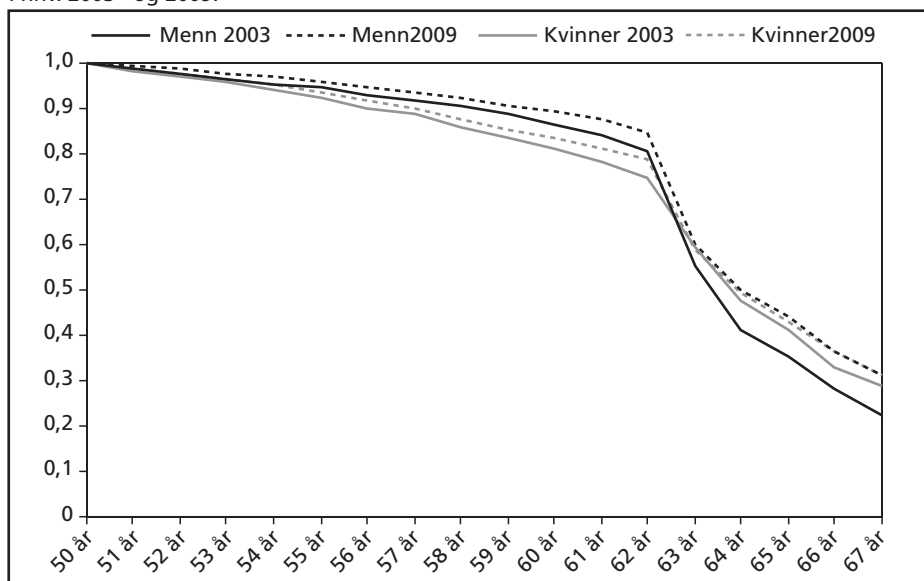
Figur 2.5 Pensjoneringskurver for menn og kvinner i fylkeskommunene (forsikret i KLP) i hhv. 2004 og 2009.

nene pensjonert i 2009, mens dette bare gjaldt drøyt 10 prosent av mennene. Innenfor fylkeskommunene ser det derfor ut til at menn i større grad enn kvinner venter med å pensjonere seg til de når AFP-alder ved fylte 62 år. Spesielt i 2004 hadde menn en noe høyere pensjoneringsrate enn kvinner fra fylte 62 år, slik at andelen som fortsatt var i arbeid nærmer seg hverandre fra fylte 64 år. I 2009 har kjønnsforskjellene økt, særlig fram til fylte 62 år.

I skolesektoren kunne man i 2009 forvente at 22 prosent av kvinnene og 16 prosent av mennene som var i arbeid som 50-åringer, var pensjonert ved fylte 62 år (jf. figur 2.6). For både menn og kvinner har det vært en reduksjon i pensjoneringen før fylte 62 år fra 2003 til 2009. Når man studerer de to årene enkeltvis, hadde menn i 2003 noe høyere pensjoneringsrater enn kvinner etter fylte 62 år. Denne forskjellen gjenfinnes ikke i tidligpensjoneringen blant menn og kvinner etter fylte 62 år i 2009.

Figur 2.6 Pensjoneringskurver for henholdsvis menn og kvinner i skolesektoren (SPK-området) i hhv. 2003* og 2009.

* Det foreligger ikke tall for 2004.

Kapittel 3 Forskjeller mellom ulike yrkesgrupper

Tidligere forskning viser at utdanningsnivå og type yrke har stor betydning for avgangsmønsteret: De med høyere utdanning går senere av med pensjon enn dem med lavere utdanning. De som jobber i et tradisjonelt arbeideryrke forlater arbeidslivet tidligere enn dem som er akademiker-/høgskoleutdannet eller har en ledende stilling (se bl.a. Midtsundstad 1999, 2001, 2002a, 2002b, 2005a, 2005b og 2006). I det følgende redegjøres det for variasjoner i pensjoneringsmønster mellom et utvalg ulike yrkesgrupper, ved hjelp av forventet pensjoneringsalder og pensjoneringskurver (se definisjon under kapittel 2.1).

I dette kapitlet beskrives tidligpensjoneringen i de største yrkesgruppene innen helserelaterte yrker, omsorgsrelaterte yrker, blant teknisk personell, blant administrativt ansatte på ulikt nivå og blant ansatte innen skolesektoren. På tross av at det er interessant, er ikke alle yrkene skilt etter arbeidssted, grunnet for få ansatte i enkelte av undergruppene. Kapitlet er inndelt slik at yrker med ansatte som har relativt lik utdanningslengde, like arbeidsoppgaver eller likt arbeidssted finnes i samme avsnitt.

I første del beskrives avgangsmønsteret i helserelaterte yrker. Dette avsnittet inneholder analyser av leger, sykepleiere og helsefagarbeidere. I påfølgende del beskrives avgangsmønsteret i omsorgsrelaterte yrker. Avsnittet inneholder analyser av hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere, renholdere, sosionomer, barnevernpedagoger og førskolelærere. Videre beskrives avgangsmønsteret til teknisk personell, som i denne rapporten består av ingeniører, teknikere, fagarbeidere og sjåførere. I det siste avsnittet i dette kapitlet beskrives avgangsmønsteret til administrativt ansatte som kontoransatte, saksbehandlere og ledere på ulike nivåer.

De ulike registrerte stillingene i KLPs og SPKs registre er i denne rapporten inndelt i 19 ulike yrkeskategorier. Blant disse er helsefagarbeidere, fagarbeidere som sjåførere og lignende og sykepleiere de tallmessig største gruppene⁵, med henholdsvis om lag 11 000, og 12 000 yrkesaktive over 50 år i 2009. Andre tallmessig store yrkesgrupper blant eldre arbeidstakere i KS-tariffområdet er assistenter av ulikt slag (ca. 9600), sekretærer/kontoransatte (ca. 3200), saksbehandlere (ca. 6600) og ledere på ulikt nivå (ca. 7600). En fullstendig oversikt over yrkesfordelingen er å finne i vedlegg 1.

⁵ Merk at disse tallene ikke inneholder helseforetakene.

3.1 Helserelaterte yrker: leger, sykepleiere og helsefagarbeidere

I dette avsnittet beskrives avgangsmønsteret til de tre store yrkesgruppene sykepleiere, helsefagarbeidere og leger. De fleste ansatte innenfor disse yrkene jobber innenfor helseforetakene, men en stor gruppe jobber også i kommunesektoren. Det er avgangsmønsteret til sistnevnte gruppe i perioden 2007–2009 som beskrives nærmere i dette avsnittet.

Forventet pensjoneringsalder

Det er relativt store forskjeller i forventet pensjoneringsalder mellom leger på den ene siden og sykepleiere og helsefagarbeidere på den andre innen kommunesektoren (jf. tabell 3.1). Forventet pensjoneringsalder for en 50 år gammel lege var i 2009 64,4 år, mens den var henholdsvis 59,8 år for en sykepleier og 60,3 år for en helsefagarbeider. Dette innebærer at en lege kunne forventes å stå over 4 år lenger i arbeid enn henholdsvis en sykepleier og en helsefagarbeider. Basert på de faktiske pensjoneringsratene, kunne en 50 år gammel sykepleier forventes å stå 1 år kortere i arbeid i 2009 enn i 2002, mens en 50-årig lege kunne forventes å stå 5 måneder kortere enn i 2002. Av tabell 3.1 fremkommer det også at forventet pensjoneringsalder har økt med over 1 år og 1 måned for helsefagarbeidere innen kommunesektoren.

Tabell 3.1 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden 2002 til og med 2009. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare leger, sykepleiere og helsefagarbeidere som er forsikret i KLP.

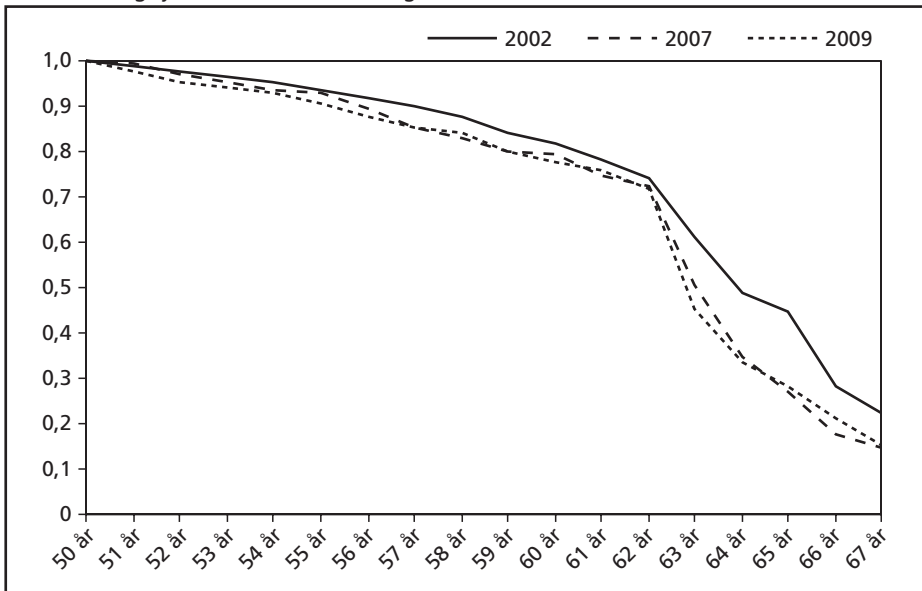
	2002	2004	2005	2007	2008	2009	Endring 02-09
Sykepleiere i kommunene	60,8	61,4	60,4	60,5	59,8	59,8	-1,0
Helsefagarbeidere m.fl. i kommunene	59,2	59,5	60,9	60,1	60,5	60,3	+1,1
Leger (kommunene og fylkeskommunene)	64,8	64,7	63,5	64,4	64,1	64,4	-0,4

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

På tilsvarende måte som i kapittel 2 benyttes pensjoneringskurver (figur 3.1–3.3) for å undersøke i større detalj pensjoneringsmønstre for henholdsvis sykepleiere, helsefagarbeidere og leger innenfor KLP-området. I det følgende benyttes tall fra 2002, 2007 og 2009 for å undersøke hvorvidt endringene i forventet pensjonering slår ut forskjellig for de ulike yrkesgruppene på ulike alderstrinn.

Når det gjelder sykepleiere har denne gruppen opplevd en økning i tidligpensjonering både før fylte 62 år og fra fylte 62 år, når man sammenligner 2002 og 2009 (jf. figur 3.1). Mens 22 prosent av sykepleierne kunne forventes å være i arbeid som 67-åringer i 2002, kunne man forvente at dette gjaldt 15 prosent i 2009.

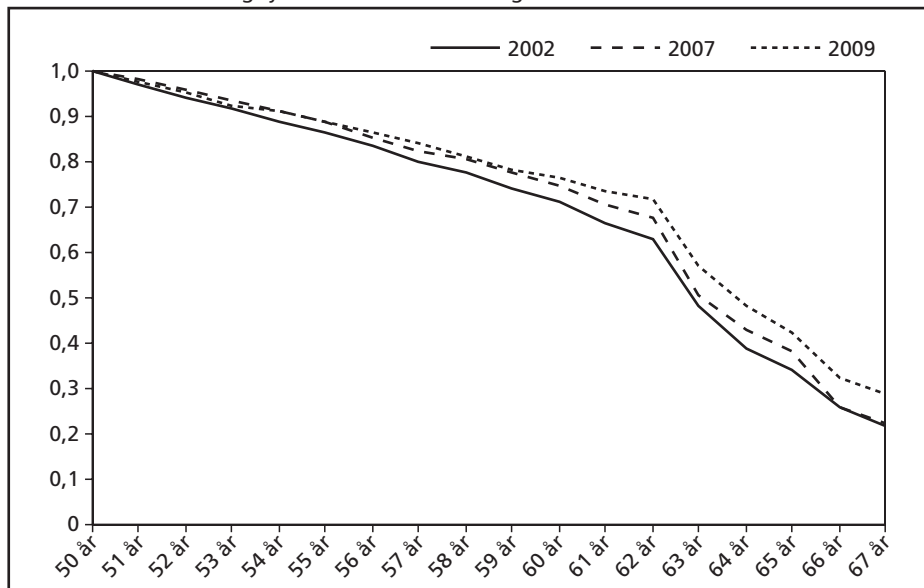
Figur 3.1 Pensjoneringskurver for sykepleiere i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2007 og 2009.

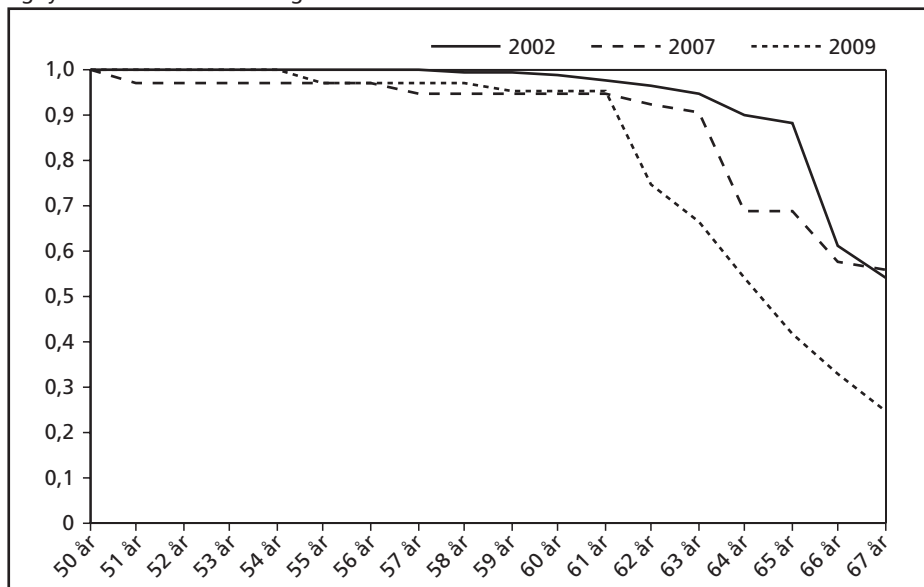
Blant gruppen som omfatter helsefagarbeidere og lignende yrker, fremkommer det derimot av figur 3.2 at det har vært en nedgang i tidligpensjonering fra 2002 til 2009. Halvparten av helsefagarbeiderne som var i arbeid som 50-åringer kunne forventes å være pensjonert som 63-åringer i 2002, mens det tilsvarende tallet var drøyt 40 prosent i 2009. Slik det fremkommer i figur 3.2 har det særlig vært en reduksjon i pensjoneringsratene for dem mellom 59 og 62 år.

I figur 3.3 fremkommer det at det har vært en liten økning i bruken av tidligpensjonering blant leger før fylte 62 år i perioden fra 2002 til 2009. Etter fylte 62 år var pensjoneringsratene også langt høyere i 2009 enn i både 2002 og 2007. Pensjoneringskurvene har for øvrig en ganske annen profil enn kurvene som er presentert for de to andre store yrkesgruppene innenfor helsesektoren. Generelt står legene jevnt over lenger i arbeid, og de benytter seg i mindre grad av tidligpensjonsordningene enn andre grupper. Legene opplever et klart skifte i pensjoneringsmønster etter fylte 62 år. Ut fra pensjoneringskurvene for de ulike årene ser det ut til at legene venter med å pensjonere seg til etter fylte 62 år.

Figur 3.2 Pensjoneringskurver for helsefagarbeidere o.l. i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2007 og 2009.

Figur 3.3 Pensjoneringskurver for leger i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2007 og 2009.

3.2 Omsorgsrelaterte yrker: hjemmehjelpere, sosionomer, barnehageassistenter, førskolelærere og renholdere

I denne delen beskrives avgangsmønsteret til de største yrkesgruppene som jobber i sosial- og omsorgstjenestene eller i beslektede yrker innen kommunesektoren, og som er forsikret i KLP. De gruppene som beskrives her omfatter hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere, renholdere, sosionomer og barnevernpedagoger, samt førskolelærere. I analysene som presenteres av Midtsundstad i 2006 er også barnehageassistenter og assistenter i skolefritidsordningene (SFO) inkludert som en stor yrkesgruppe. I lønnsoppgjøret i 2005 ble disse gitt en ny yrkeskode, slik at de nå befinner seg i samlekategoriene andre assistenter i kommunene. Denne gruppen er dermed blitt så stor og heterogen at det ikke gir noen mening å gjøre egne analyser for denne. For 2005, 2007, 2008 og 2009 er det derfor ikke presentert tall for denne gruppen. Med unntak av renholderne, er de aller fleste som jobber i disse yrkesgruppene ansatt i kommunen. Det gjennomføres derfor kun separate analyser avhengig av arbeidssted for renholderne, og ikke for de øvrige yrkesgruppene.

Forventet pensjoneringsalder

Når det gjelder forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i omsorgsrelaterte yrker, avdekker tallene for 2009 en relativt stor variasjon mellom de ulike yrkesgruppene. Den forventede pensjoneringsalderen i 2009 varierer fra 57,2 år blant renholdere i fylkeskommunen, til 60,9 år blant hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere. En renholder i fylkeskommunen kunne dermed forventes å pensjonere seg hele 3 år og 8 måneder tidligere enn en hjemmehjelper/omsorgsarbeider i 2009 innen denne sektoren.

Når endringene i forventet pensjoneringsalder for renholdere i kommunene sammenlignes med de øvrige gruppene, har de kommunalt ansatte opplevd den klareste økningen i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2009. En 50 år gammel renholder i kommunen kunne forventes å stå drøye 1 år og 7 måneder lengre i jobb i 2009 enn i 2002. For renholdere i fylkeskommunene har det vært en tilsvarende nedgang i forventet pensjoneringsalder på drøye 10 måneder. I 2009 kunne dermed en renholder i kommunen forventes å starte pensjonering drøye 2 år og 10 måneder senere enn renholdere i fylkeskommunene (minus skolene).

Førskolelærerne har i samme periode opplevd en økning i forventet pensjoneringsalder på 6 måneder, mens sosionomer og barnevernpedagoger har opplevd en reduksjon på 7 måneder.

Dersom man betrakter de ulike yrkesgruppene innenfor omsorgssektoren ut fra at dette er grupper med ulike utdanningskrav, kan disse resultatene virke noe overraskende på bakgrunn av tidligere forskning og kunnskap om pensjoneringsatferd, som viser at utdanningsnivå har stor betydning for pensjoneringsmønsteret. Slik det fremkommer

Tabell 3.2 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i perioden fra 2002 til 2009. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare hjemmehjelpere/omsorgsarbeidere, renholdere, sosionomer/barnevernpedagoger, barnehageassistenter og førskolelærere som er forsikret i KLP.

	2002	2004	2005	2007	2008	2009	Endring 02–09
Hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere	59,5	60,2	61,1	61,5	60,4	60,9	+1,4
Renholdere							
– i kommunene (uten skolene)	58,4	59,2	60,4	60,6	59,2	60,0	+1,6
– i fylkeskommunene (uten skolene)	58,0	60,8	60,5	59,9	59,4	57,2	-0,8
Sosionomer, barnevern-pedagoger o.l.	61,3	60,0	61,6	60,7	59,7	60,7	-0,6
Førskolelærere	60,1	59,8	60,5	59,7	60,4	60,5	+0,4

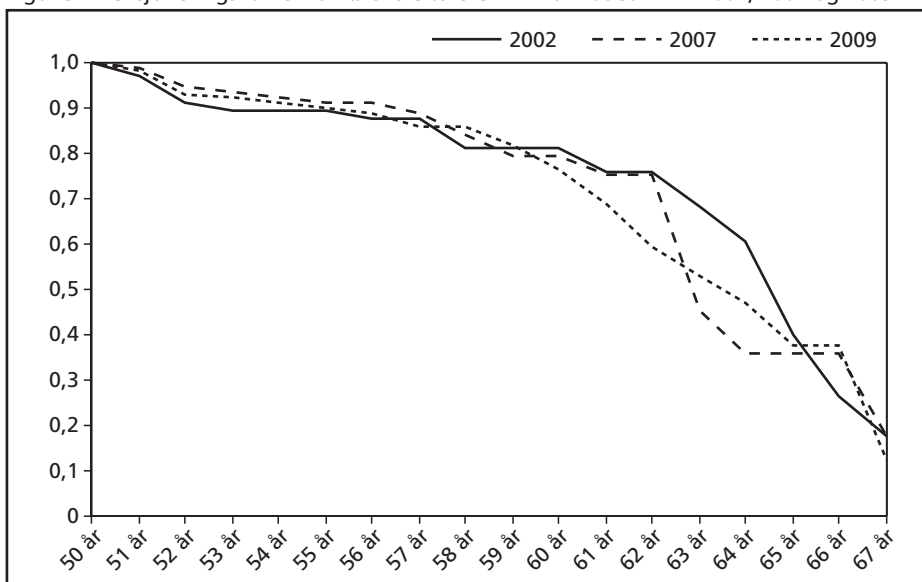
her er det relativt små forskjeller mellom høyskolegruppene og de yrkene som har krav på utdanning på videregående skole-nivå eller lavere. Ses hele perioden under ett for disse yrkene, fremkommer det imidlertid at den beregnede forventede pensjonsalderen er relativt ustabil for disse gruppene, noe som kan skyldes at det samlet sett er relativt få i disse aldersgruppene i de aktuelle aldersintervallene og få som pensjonerer seg hvert år. Resultatene er derfor sannsynligvis i noen grad påvirket av tilfeldige variasjoner, og må tolkes med tilsvarende forsiktighet.

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

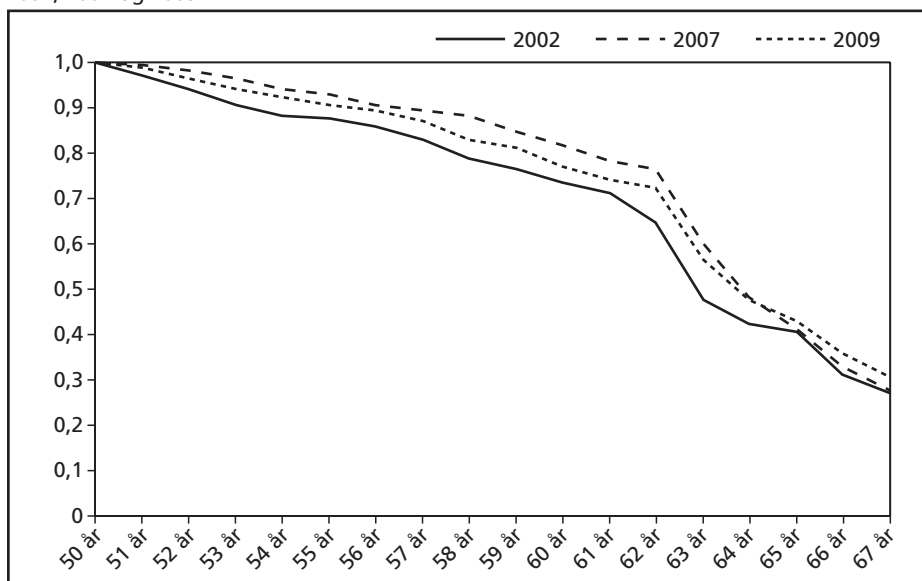
Slik det fremkom av tabell 3.2 var det til dels betydelige endringer i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2009 for ulike omsorgsrelaterte yrker. Ved å lage separate pensjoneringskurver for de ulike yrkesgruppene, se figur 3.4–3.7, får man et mer detaljert bilde av pensjoneringsmønsteret. Disse figurene fremstiller pensjoneringskurver for henholdsvis førskolelærere, hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere, renholdere og sosionomer og barnevernpedagoger innenfor KLP-området. Disse pensjoneringskurvene er, som nevnt, basert på faktiske pensjoneringsrater blant 50–67-åringene i de respektive årene.

Når det gjelder førskolelærere har ikke denne gruppen opplevd noen vesentlig endring i tidligpensjonering fra 2002 til 2009 for aldersgruppene 50–60 år (jf. figur 3.4). Fra fylte 61 år og fram til fylte 65 år økte imidlertid pensjoneringsratene når man sammeligner tall fra 2009 med tall fra 2002. I 2009 kunne man forvente at drøyt 47 prosent av førskolelærere i 63-årsalderen var pensjonert, mot 32 prosent i 2002. I tillegg var det en noe større andel som gikk av i aldersintervallet mellom 59 og 62 år i 2009 enn det var i 2002.

Figur 3.4 Pensjoneringskurver for førskolelærere i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009.

Figur 3.5 Pensjoneringskurver for hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009.

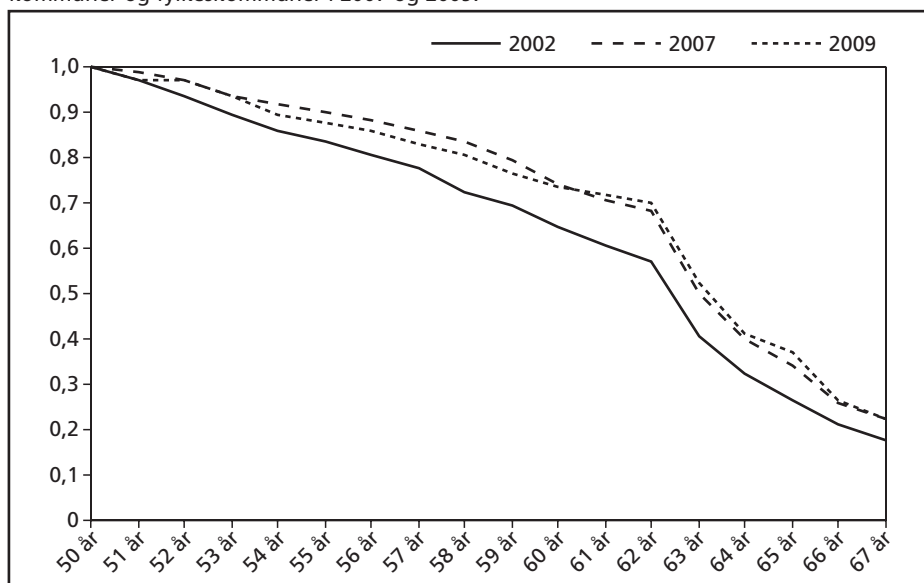

Slik det fremkommer av figur 3.5 har det vært en klar reduksjon i tidligpensjoneringen blant hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere i alderen 50 til 64 år i KLP-området fra 2002 til 2007. Dette innebærer at man ved fylte 62 år kunne forvente at drøyt 35

prosent av hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere var pensjonert i 2002, mot 28 prosent i 2009. Sammenlignet med 2007 har det vært en liten økning i tidligpensjonering mellom 50 og fylte 62 år, og en nedgang for dem over 65 år.

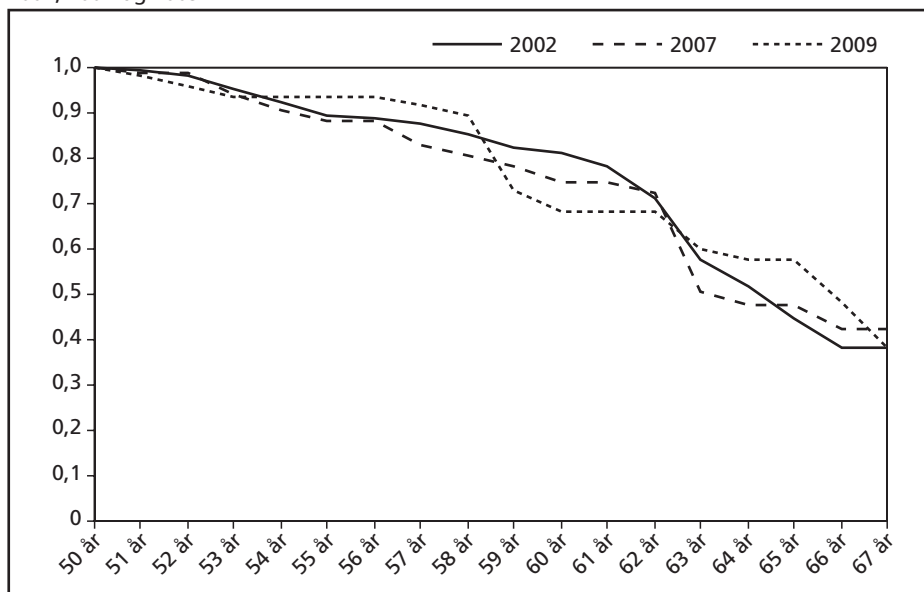
For renholdere har det, fra 2002 til 2009, vært en jevn reduksjon i tidligpensjoneringen for aldersgruppene fra 50 år fram til fylte 67 år (jf. figur 3.6). I 2009 kunne man forvente at omtrent 70 prosent av renholderne som var i arbeid som 50-åring, fortsatt ville være i arbeid fram til fylte 62 år, mot kun 57 prosent i 2002. Videre kunne man forvente at 22 prosent i 2009 mot 17 prosent i 2002 ville stå i arbeid helt fram til de fylte 67 år. Den betydelige reduksjonen i tidligpensjoneringen synes i all hovedsak å ha funnet sted i perioden 2002–2007. Etter 2007 har pensjoneringsmønsteret vært relativt stabilt, men med en liten økning i tidligpensjoneringsratene blant 52–60-åringene i 2009.

Figur 3.6 Pensjoneringskurver for renholdere i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2007 og 2009.

Når pensjoneringskurvene for sosionomer og barnevernpedagoger ses samlet (jmf. figur 3.7), fremkommer det et relativt ustabil mønster, noe som kan skyldes at antallet i disse gruppene over 50 år er relativt få, og at få pensjonerer seg hvert år. Resultatene er derfor sannsynligvis påvirket av tilfeldige variasjoner og må tolkes med tilsvarende forsiktighet. Oppsummeres mønsteret for de tre årene, fremkommer det likevel at om lag syv av ti sosionomer og barnevernpedagoger som var i arbeid som 50-åring vil stå i arbeid fram til fylte 62 år, og omtrent 38 prosent fram til fylte 67 år.

Figur 3.7 Pensjoneringskurver for sosionomer og barnevernspedagoger i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009.

3.3 Teknisk personell: ingeniører og teknikere, fagarbeidere og sjåførar

I tabell 3.3 og figurene 3.8–3.9 presenteres forventet pensjoneringsalder og pensjoneringskurver for henholdsvis ingeniører/teknikere og fagarbeidere/sjåførar. Disse yrkesgruppene utgjorde i 2009 drøyt 19 prosent av alle arbeidstakere i alderen 50 til 67 år, i kommuner og fylkeskommuner, som var forsikret i KLP.

Forventet pensjoneringsalder

Slik det fremkom av tabell 3.3 hadde ingeniører og teknikere en forventet pensjoneringsalder på 63 år og 2 måneder i 2009, mens fagarbeidere og transportarbeidere i kommunene og fylkeskommunene hadde en forventet pensjoneringsalder på henholdsvis 61 år og 60 år og drøyt 11 måneder. I 2009 kunne man dermed forvente at yrkesgruppen som besto av ingeniører og teknikere, ville stå hele 2 år og 4 måneder lenger i arbeid enn fagarbeidere og transportarbeidere i kommunene og fylkeskommunene.

Slik det fremkommer i tabell 3.3 har ingeniører og teknikere opplevd en økning i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2009, på drøyt 6 måneder. Man kunne dermed

forvente at en 50 år gammel ingeniør ville pensjonere seg 6 måneder senere i 2009 enn i 2002. Blant fagarbeidere og transportarbeidere har den tilsvarende økningen i forventet pensjoneringsalder vært på 6 måneder innen kommunene, og hele 2 år og drøyt 11 måneder innen fylkeskommunene. Ses hele perioden under ett for fagarbeidere og transportarbeidere i fylkeskommunene, fremkommer det at forventet pensjonsalder er relativt ustabil, noe som kan skyldes at de utgjør en liten gruppe på disse alderstrinnene, og at det er relativt få som pensjonerer seg hvert år. Resultatene er derfor sannsynligvis delvis påvirket av tilfeldige variasjoner og må tolkes med tilsvarende forsiktighet.

Tabell 3.3 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i hhv. 2002, 2004, 2005, 2007, 2008 og 2009. Inkluderer all pensjoning fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare ingeniører/teknikere og fagarbeidere/sjåfører som er forsikret i KLP.

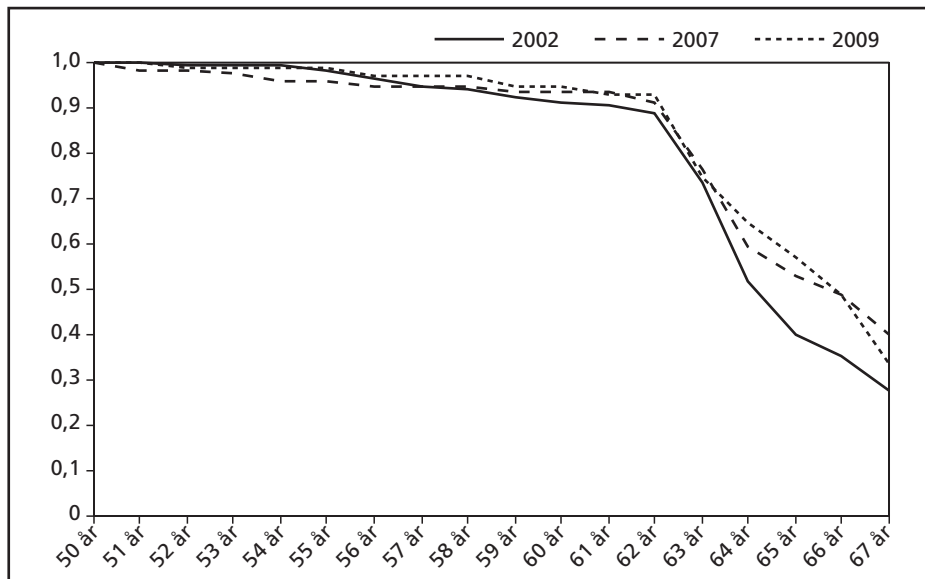
	2002	2004	2005	2007	2008	2009	Endring 02-09
Ingeniører og teknikere	62,7	62,0	62,0	62,4	63,1	63,2	+0,5
Fagarbeidere, transportarbeidere							
– i kommunene	60,5	60,7	60,3	60,9	61,0	61,0	+0,5
– i fylkeskommunene	58,0	60,3	60,0	59,8	59,9	60,9	+2,9

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

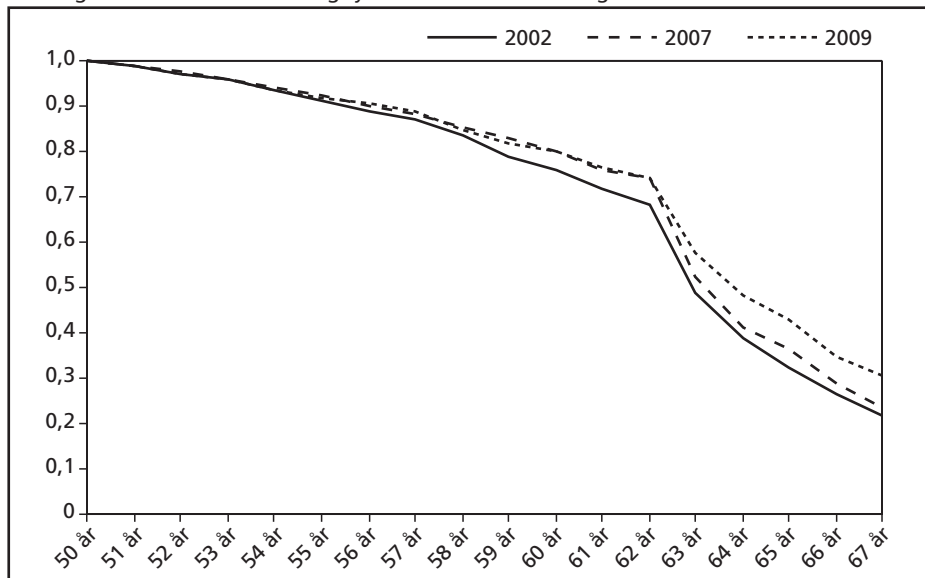
Økningen i forventet pensjoneringsalder for ingeniører og teknikere fra 2002 til 2009, som kan leses ut fra tabell 3.3, ser i hovedsak ut til å skyldes reduserte pensjoneringsrater mellom 63 og fylte 66 år, i tillegg til at det har vært en reduksjon i tidligpensjoningene også i yngre aldersgrupper, om enn ikke i samme grad (jf. figur 3.8). I 2009 kunne man forvente at over ni av ti 50-årige ingeniører og teknikere fortsatt var i arbeid som 62-åring, mot snaut ni av ti i 2002. Tilsvarende kunne man forvente at drøyt en av tre fremdeles stod i arbeid når de fylte 67 år, mot drøyt en av fire i 2002.

Pensjoneringsmønsteret for fagarbeidere og transportarbeidere var stort sett det samme i 2009 som i 2002 for dem mellom 50 og fylte 58 år (jf. figur 3.9). Fra 58 til fylte 67 år har imidlertid en stadig mindre andel valgt å pensjonere seg, når man sammenligner 2002-tallene med 2007-tallene, særlig gjelder det i aldersintervallet 58–65 år. Fra 2007 til 2009 har det ikke vært noen endringer i tidligpensjoneringsratene for dem under 62 år. Oppsummert kan man forvente at tre av fire sto i arbeid fram til fylte 62 år i 2009, mot drøye to av tre syv år tidligere (i 2002). Tilsvarende var det 30 prosent av fag- og transportarbeidere innenfor KLP-området som kunne forventes å stå i arbeid fram til fylte 67 år både i 2007 og 2009, mot 21 prosent i 2002. Av figuren kan man lese at reduksjonen i tidligpensjoningene etter fylte 62 år primært har kommet etter 2007.

Figur 3.8 Pensjoneringskurver for ingeniører og teknikere i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009.

Figur 3.9 Pensjoneringskurver for fagarbeidere og transportarbeidere i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2007 og 2009.

3.4 Administrativt ansatte: kontoransatte, saksbehandlere og ledere

I dette avsnittet presenteres forventet pensjoneringsalder og pensjoneringskurver blant administrativt ansatte i henholdsvis kommunene og fylkeskommunene (med unntak av skolene). Disse yrkesgruppene utgjorde i 2009 samlet 25 prosent av alle arbeidstakere i alderen 50 til 67 år, i kommuner og fylkeskommuner, som var forsikret i KLP dette året.

Forventet pensjoneringsalder

I tabell 3.4 presenteres forventet pensjoneringsalder for administrativt ansatte yrkesaktive 50-åringere. Tallene er basert på de faktiske pensjoneringsratene i årene fra 2002 til og med 2009. I det følgende beskrives endringene fra 2002 til 2009 i større detalj, mens tallene for 2004, 2005, 2007 og 2008 benyttes som sammenligningsgrunnlag. Kontoransatte i kommunene var den yrkesgruppen blant de administrativt ansatte forsikret i KLP med den lavest forventede pensjoneringsalderen i 2009, 60 år og 2 måneder (jf. tabell 3.4), mens ledere i fylkeskommunene hadde den høyeste, med en forventet pensjoneringsalder på 63 år og 6 måneder. Det innebærer at en yrkesaktiv 50 år gammel kontoransatt i kommunen i 2009 kunne forventes å stå 3 år og snaut 4 måneder kortere i arbeid enn en 50 år gammel leder i fylkeskommunen.

Blant kontoransatte var det en relativt stor variasjon i forventet pensjoneringsalder i 2009 med hensyn til arbeidssted. Kontoransatte i fylkeskommunene kunne forventes å stå litt over 1 år og 8 måneder lenger i arbeid enn kontoransatte i kommunene (uten skolesektoren). Kontoransatte i kommunene har opplevd en nedgang i forventet pensjoneringsalder på 1 år fra 2002 til 2009, mens kontoransatte i fylkeskommunen har opplevd en økning på snaut 5 måneder.

Når det gjelder saksbehandlere er det mindre variasjoner i forventet pensjoneringsalder med hensyn til arbeidssted. I tabell 3.4 fremkommer det at en 50 år gammel saksbehandler ansatt i fylkeskommunen kunne forventes å stå 7 måneder lenger i arbeid enn en saksbehandler i kommunen. Saksbehandlere i kommunene har ikke opplevd noen endring i forventet pensjoneringsalder, mens saksbehandlere i fylkeskommunen derimot har opplevd en nedgang på snaut 10 måneder fra 2002 til 2009.

Blant ledere på ulike nivåer som er omfattet av KLPs pensjonsordninger, var variasjonene i forventet pensjonsalder noe større med hensyn til arbeidssted, enn blant saksbehandlere. En leder i fylkeskommunen (uten skolesektoren) kunne i 2009 forventes å stå drøye 1 år og 6 måneder lenger i arbeid enn en leder i kommunen.

Tabell 3.4 Forventet pensjoneringsalder for en 50-åring i hhv. 2002, 2004, 2005, 2007, 2008 og 2009. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år: uførepensjon, AFP, særaldersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare kontoransatte, saksbehandlere og ansatte i ulike lederstillinger som er forsikret i KLP.

	2002	2004	2005	2007	2008	2009	Endring 02-09
Kontoransatte							
– i kommunene	61,2	61,9	61,8	61,6	62,4	60,2	-1,0
– i fylkeskommunene	61,5	62,0	62,1	61,3	61,7	61,9	+0,4
Saksbehandlere							
– i kommunene	62,1	61,8	61,9	61,6	61,9	62,1	0,0
– i fylkeskommunene	62,3	62,2	60,7	61,7	63,6	61,5	-0,8
Lederstillinger							
– i kommunene	63,2	62,4	61,5	61,5	61,8	62,0	-1,2
– i fylkeskommunene	63,2	62,4	62,0	63,3	63,0	63,5	+0,3

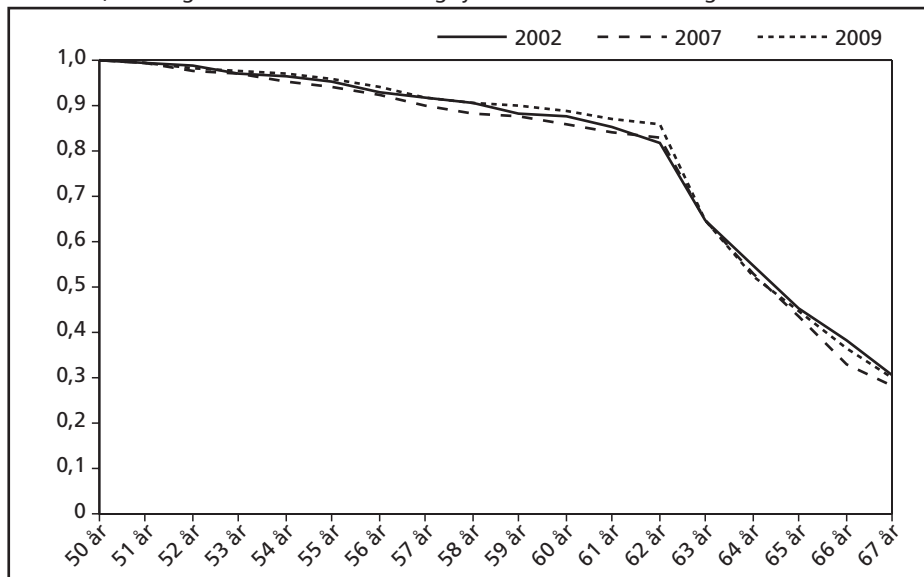
Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

Slik det har fremkommet har de administrative yrkesgruppene i kommunen og fylkeskommunen, som er medlemmer i KLP, et relativt likt pensjoneringsmønster. Det er relativt få som tidligpensjonerer seg før fylte 62 år både blant ledere, saksbehandlere, rådgivere og konsulenter og kontoransatte, sekretærer og fullmektiger. Pensjonering ved fylte 62 år er derimot ganske utbredt for de administrative yrkesgruppene i kommuner og fylkeskommuner som er medlemmer i KLP. Når det gjelder utviklingen i tidligpensjonering fra 2002 til 2009, har det verken for ledere eller saksbehandlere vært noen store endringer å spore i tidligpensjonering mellom 50 og fylte 67 år. Når det gjelder kontoransatte har det vært en liten økning i tidligpensjoneringen mellom 53 og fylte 62 år. For ledere og kontoransatte kunne man i 2009 forvente at henholdsvis 85 prosent og 78 prosent som var i arbeid som 50-åringers fortsatt ville være i arbeid fram til fylte 62 år. Det tilsvarende tallet for saksbehandlere var i 2009 drøyt 86 prosent.

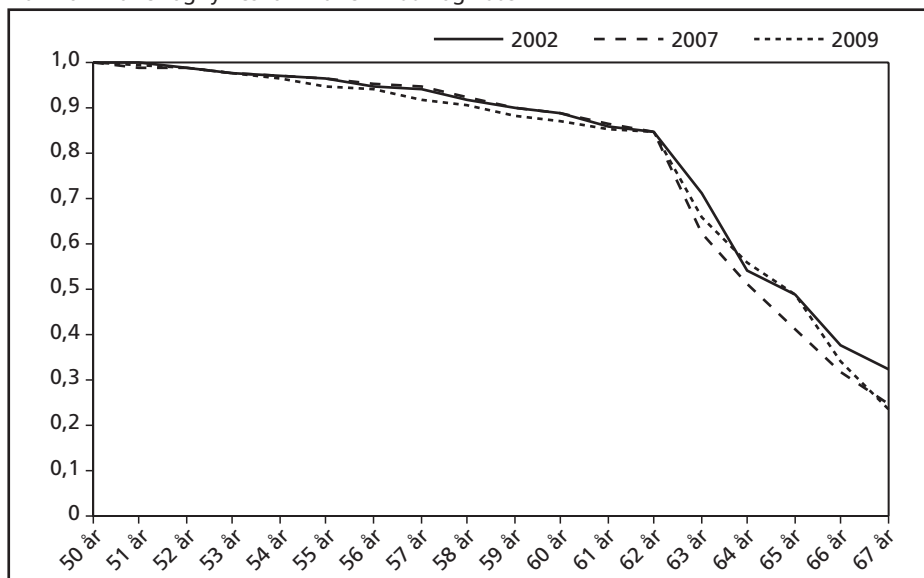
Slik det fremkommer i figur 3.10 har pensjoneringsmønsteret holdt seg stabilt fra 2002 til 2009, også etter fylte 62 år, for yrkesgruppen som omfatter saksbehandlere, rådgivere og konsulenter. I både 2002 og 2009 kunne man forvente at 30 prosent av denne yrkesgruppen fortsatt var fullt yrkesaktive ved fylte 67 år (jf. figur 3.10).

Ledere på ulike nivåer innenfor KLP-området har en relativt beskjeden bruk av tidligpensjonering før fylte 62 år (jf. figur 3.11). Slik som tidligere beskrevet kunne man i 2009 forvente at over åtte av av ti 50-årige ledere ville stå i fullt arbeid fram til oppnådd AFP-alder. Imidlertid har lederne relativt høye pensjoneringsrater etter fylte 62 år. Man kunne derfor forvente at snaut hver fjerde leder fortsatt var i arbeid ved fylte 67 år i 2009.

Figur 3.10 Pensjoneringskurver for saksbehandlere, rådgivere og konsulenter i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2007 og 2009.

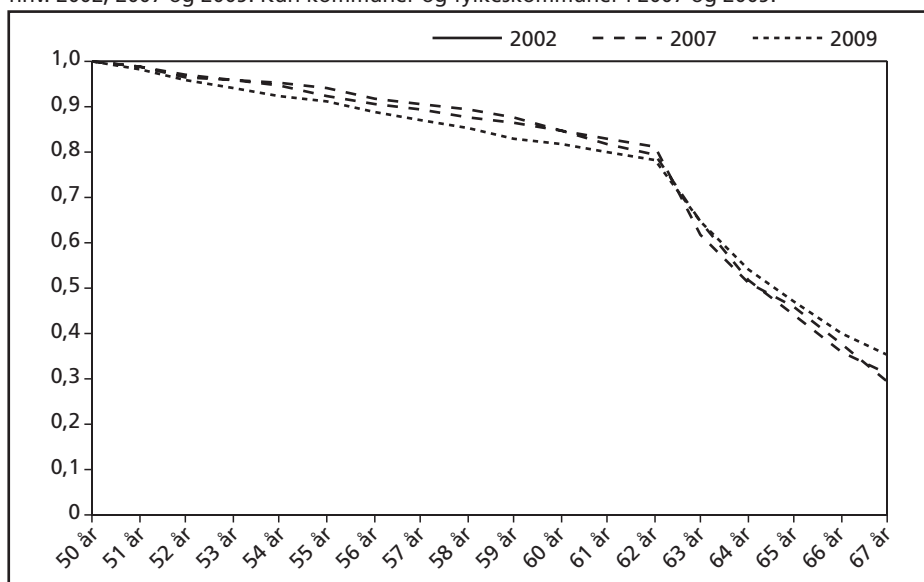
Figur 3.11 Pensjoneringskurver for ledere på ulike nivå i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2007 og 2009.

Yrkesgruppen som inneholder stillinger som kontoransatte, sekretærer og fullmek-tiger var den gruppen av de administrativt ansatte som i størst grad benyttet seg av

tidligpensjonering før fylte 62 år i både 2002 og 2009. Imidlertid har denne gruppen opplevd en reduksjon i tidligpensjoneringen etter fylte 63 år. Man kunne derfor i 2009 forvente at drøyt 35 prosent av denne gruppen fortsatt sto i arbeid ved fylte 67 år, mot 30 prosent av lederene og drøyt 24 prosent av saksbehandlerene (jf. figur 3.12). For de kontoransatte er dette en økning på 9 prosent sammenlignet med tallene fra 2002.

Figur 3.12 Pensjoneringskurver for kontoransatte, sekretærer og fullmektiger i KLP-området i hhv. 2002, 2007 og 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner i 2007 og 2009.

3.5 Ulike undervisningsstillinger

Avslutningsvis i dette kapittelet undersøkes variasjonen i forventet pensjoneringsalder og pensjoneringskurver blant de fire største stillingsgruppene innen skolesektoren; henholdsvis lærere, adjunkter, lektorer og rektorer/inspektører/ledere. Disse fire yrkesgruppene sysselsatte drøyt 44 000 arbeidstakere mellom 50 og 67 år i 2009.

Forventet pensjoneringsalder

Når det gjelder forventet pensjoneringsalder for en 50-åring ansatt i skolen, avdekker tallene for 2009 relativt stor variasjon mellom de ulike stillingsgruppene (jf. tabell 3.5). Den forventede pensjoneringsalderen i 2009 varierer fra 61,3 år blant adjunkter til 62,7 år blant rektorer, inspektører og ledere. En adjunkt kunne dermed forventes

å pensjonere seg hele 1 år og drøye 5 måneder tidligere enn en rektor, inspektør eller leder i 2009. Når endringene i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2009 for lærere sammenlignes med de øvrige gruppene, har lærere opplevd den klareste økningen i forventet pensjoneringsalder. En 50 år gammel lærer kunne forventes å stå hele 1 år og 8 måneder lenger i jobb i 2009 enn i 2002. Lektorer har i samme periode opplevd en økning i forventet pensjoneringsalder på drøye 5 måneder. Adjunkter og rektorer, inspektører og ledere har opplevd en økning i forventet pensjoneringsalder på 7 måneder fra 2002 til 2009.

Tabell 3.5 Forventet pensjoneringsalder for en 50-årig lærer, adjunkt og lektor i 2002, 2003, 2007, 2008 og 2009. Inkluderer all pensjonering fram til fylte 67 år – uførepensjon, AFP, særalsdersgrenser og 85-årsregelen. Omfatter bare ansatte forsikret i KLP.

	2002	2003	2007	2008	2009	Endring 02-09
Lærere	59,7	59,3	61,3	61,2	61,4	+1,7
Adjunkter	60,7	60,2	61,0	60,7	61,3	+0,6
Lektorer	61,9	61,2	61,3	61,3	62,3	+0,4
Rektorer, inspektører og ledere	62,1	61,5	62,2	62,5	62,7	+0,6

Tidligpensjoneringsrater og pensjoneringskurver

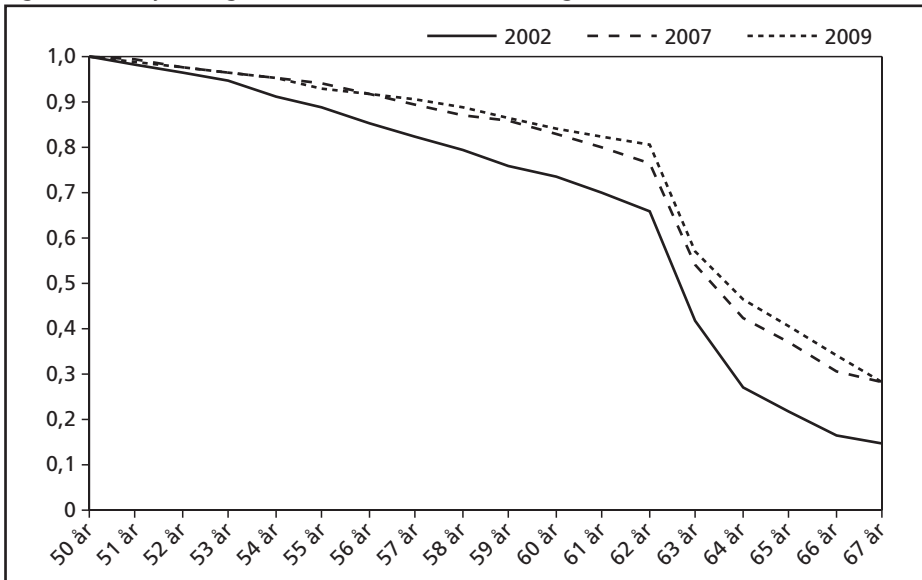
Slik det fremkom av tabell 3.5 var det til dels betydelige endringer i forventet pensjoneringsalder fra 2002 til 2009 for stillingsgruppene innen skolesektoren. Ved å benytte pensjoneringskurver for disse yrkesgruppene på ulike alderstrinn, se figur 3.13–3.16, får man et mer detaljert bilde av pensjoneringsmønsteret. Disse figurene fremstiller pensjoneringskurver for henholdsvis lærere, adjunkter, lektorer og rektorer, inspektører og ledere.

Når det gjelder lærere har denne gruppen opplevd en betydelig nedgang i tidligpensjonering fra 2002 til 2009 for aldersgruppene 50–67 år (jf. figur 3.13). I 2009 kunne man dermed forvente at drøyt 20 prosent av lærere i 62-årsalderen var pensjonert, mot 35 prosent i 2002.

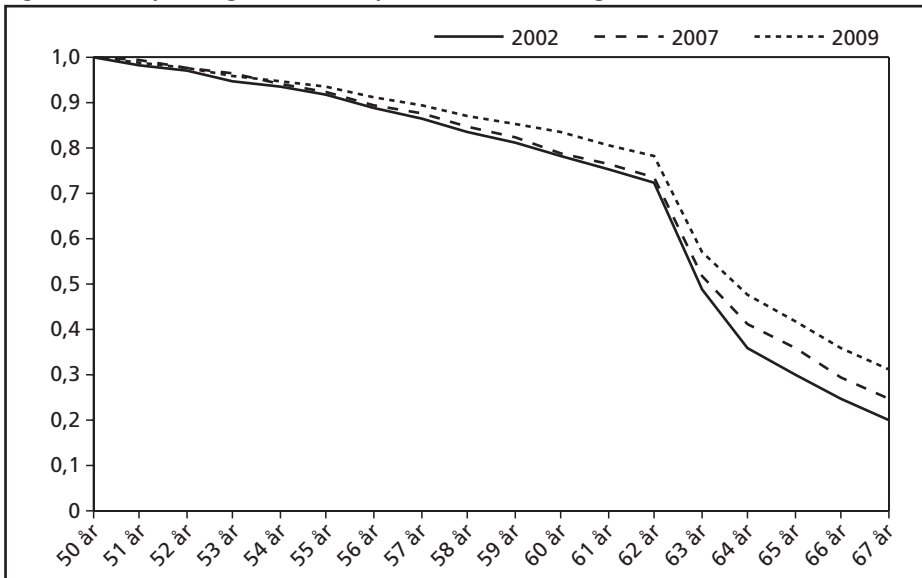
Slik det fremkommer av figur 3.14 har det vært en nedgang i tidligpensjoneringen for adjunkter i alderen 57 til 67 år fra 2002 til 2009. Dette innebærer at man ved fylte 62 år kunne forvente at drøyt 28 prosent av adjunktene var pensjonert i 2002, mot 22 prosent i 2009.

For lektorer har det, fra 2002 til 2009, vært en jevn reduksjon i tidligpensjoneringen fra 55 fram til fylte 67 år (jf. figur 3.15). I 2009 kunne man forvente at omtrent 89 prosent av lektorene som var i arbeid som 50-åringers fortsatt ville være i arbeid fram til fylte 62 år, mot 81 prosent i 2002. Videre kunne man forvente at 32 prosent i 2009 mot 26 prosent i 2002 ville stå i arbeid fram til 67 år.

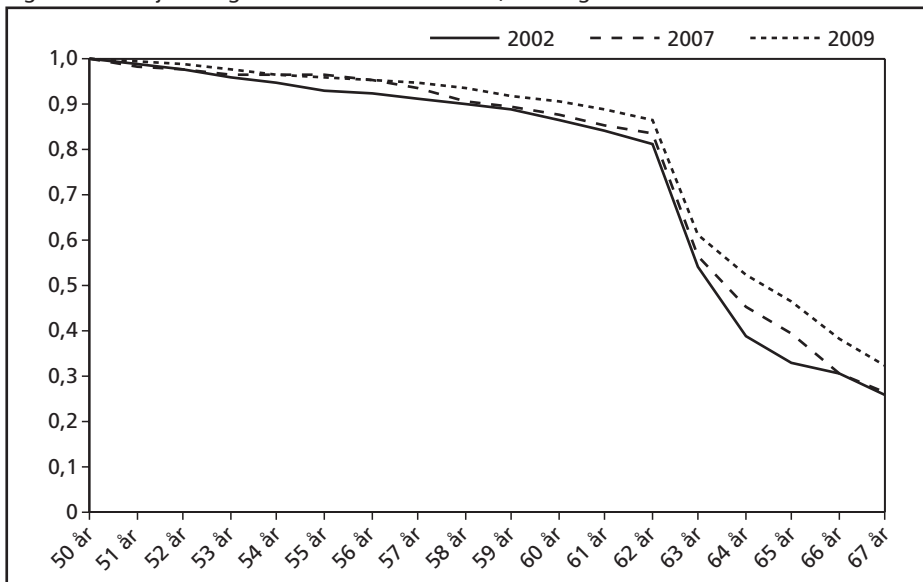
Figur 3.13 Pensjoneringskurver for lærere i 2002, 2007 og 2009.

Figur 3.14 Pensjoneringskurver for adjunkter i 2002, 2007 og 2009.

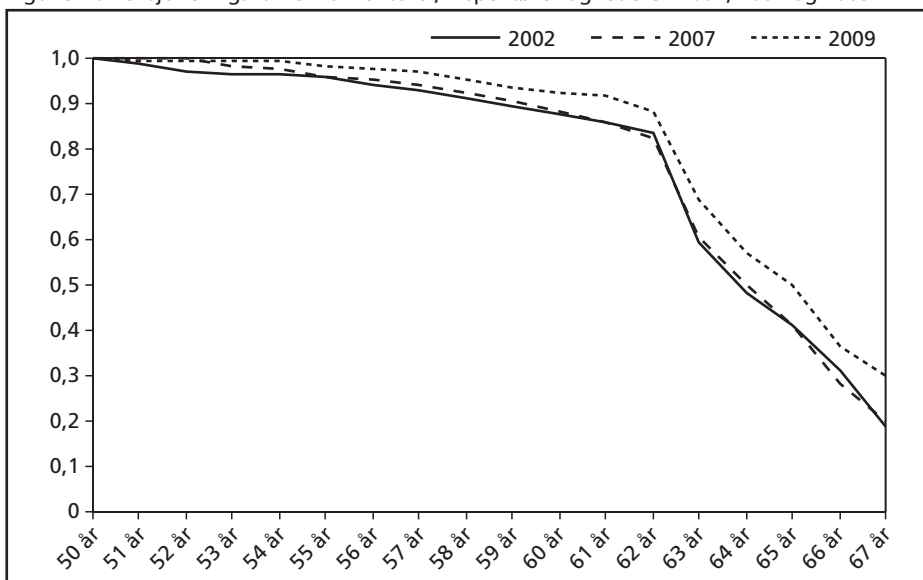

Figur 3.15 Pensjoneringskurver for lektorer i 2002, 2007 og 2009.

Når det gjelder rektorer, inspektører og ledere (figur 3.16), har også disse opplevd en jevn reduksjon i tidligpensjoneringen mellom 50 og fylte 67 år fra 2002 til 2009. I 2009 kunne man forvente at omtrent 88 prosent av rektorer, inspektører og ledere som var i arbeid som 50-åringer fortsatt ville være i arbeid fram til fylte 62 år, mot 83 prosent i 2002.

Figur 3.16 Pensjoneringskurver for rektorer, inspektører og ledere i 2002, 2007 og 2009.

Kapittel 4 Bruk av ulike tidligpensjonsordninger

I dette kapittelet beskrives bruk av ulike typer tidligpensjoneringsordninger, som attføring, uførepensjon, avtalefestet pensjon, pensjon ved særaldersgrense og 85-årsregelen. I figurene 4.1–4.2 og 4.7–4.8 fremstilles andelene av de forsikrede i alderen 50–67 år som gikk av med de ulike typene tidligpensjonsordninger i de enkelte aldersgruppene innenfor henholdsvis kommunene og fylkeskommunene med unntak av skolesektoren. Bruken av tidligpensjonsordninger i 2009 sammenlignes med bruken i 2007. I avnitt 4.3 fremstilles de samme resultatene for skolesektoren. Avnitt 4.5 gir en nærmere beskrivelse av bruken av hel- og delpensjon. I tabell 4.9–4.17 presenteres bruken av hel- eller delpensjon innen henholdsvis kommunene, fylkeskommunene og skolesektoren. Videre har det blitt undersøkt hvorvidt det eksisterer mulige kjønnsforskjeller i bruken av full eller gradert pensjon, og variasjon i utbredelsen av disse innenfor attføring/uførepensjon og avtalefestet pensjon.

4.1 Kommunene

I dette avsnittet (jf. figur 4.1–4.6) beskrives bruk av ulike pensjonsordninger for personer i aldersgruppen 50–67 år for årene 2007 og 2009, ansatt i kommuner forsikret i KLP. Det er gjennomført separate analyser for menn og kvinner i de ulike aldersgruppene for de samme årene.

I tabell 4.1 fremstilles fordelingen i bruk attføring/uførepensjon, avtalefestet pensjon og særaldersgrense/85-årsregelen for aldersgruppene 62–66 år i 2009. Tabell 4.2 inneholder de samme tallene for 2007. Fra det året man i utgangspunktet har rett til å gå av med avtalefestet pensjon, velger den største andelen av de som pensjonerer seg å benytte seg av denne ordningen. Av de som gikk av med pensjon som 62-åring i kommunene i aldersgruppene 62–64 år, ble mellom 84 og 78,6 prosent AFP-pensjonert. Det er også en relativt høy andel som går av med attføring eller uførepensjon som 63- og 64-åring. I 2009 gikk henholdsvis 21,4 og 27,2 prosent av dem som pensjonerte seg, av med attføring eller uførepensjon. Andelene som gikk av på særaldersgrense eller

benyttet 85-årsregelen, var relativt store for 65- og 66-åringene i 2009, henholdsvis 25,1 og 39 prosent gikk av med disse ordningene.

Tabell 4.1 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i kommuner (med unntak av skolene) forsikret i KLP i 2009.

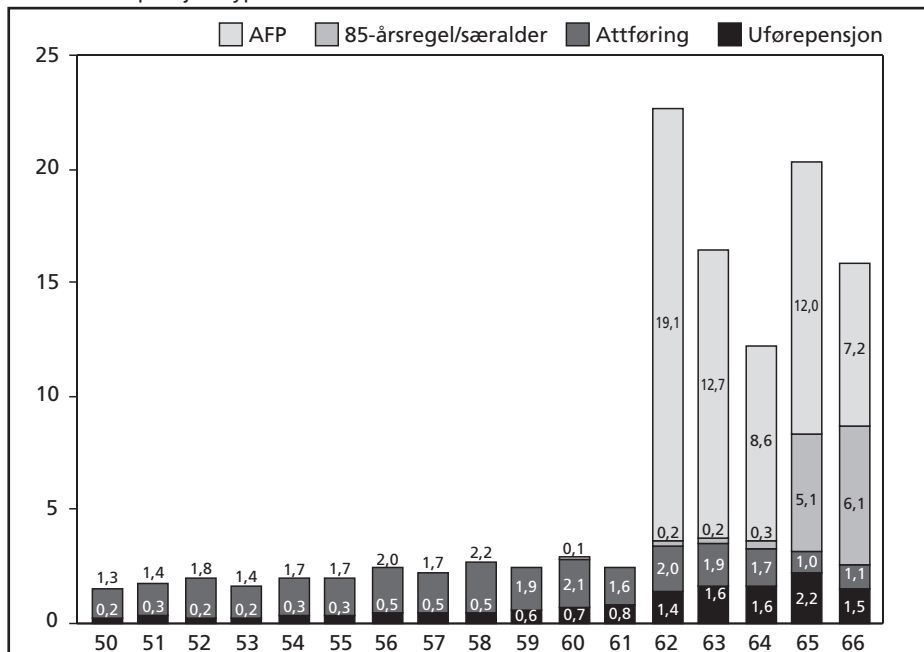
	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel attføring/ uførepensjon	15	21,4	27,2	15,6	15,9
Andel AFP	84	78,6	70,6	59,3	45,1
Andel særaldersgrense/ 85-årsregel	1	1	2,2	25,1	39
Samlet	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	29,5	19,6	13,9	25,5	18,8

Tabell 4.2 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i kommuner (med unntak av skolene) forsikret i KLP i 2007.

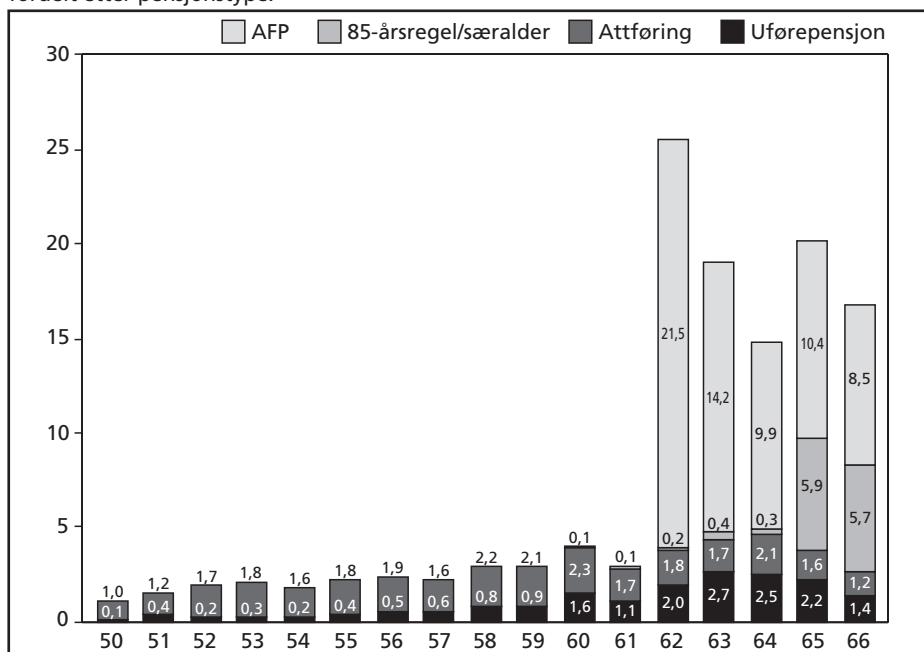
	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel attføring/uførepensjon	15,3	23	31	16	15,5
Andel AFP	84	75	67	58,6	50,4
Andel særaldersgrense/85-årsregel	0,7	2	2	25,4	34,1
Samlet	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	25,5	18,9	14,7	23,4	16,9

Av figur 4.1 fremkommer det at mellom 1,5 og 2,7 prosent av alle kommunalt ansatte forsikret i KLP gikk over på attføring eller uførepensjon i aldersgruppene 50–61 år. Dette er omtrent samme andeler som i 2007 (jf. figur 4.2). Fra fylte 62 år og til og med fylte 66 år øker disse andelene noe, og utgjorde mellom 2,5 og 3,4 prosent av alle de forsikrede som gikk av med attføring eller uførepensjon på de respektive alderstrinnene. I 2009 gikk 19,1 prosent av 62-åringene av med avtalefestet pensjon. I 2007 var det tilsvarende tallet 21,5 prosent. Fra 2007 til 2009 har det altså vært en liten nedgang i andelen som benytter AFP som 62-åring (jf. figur 4.1 og 4.2). Den største andelen som gikk av på særaldersgrense eller etter 85-årsregelen var blant 66-åringene. I absolute tall var det likevel flere som gikk av på særaldersgrense eller etter 85-årsregelen blant 65-åringene i 2009. 65 år er særaldersgrense for de fleste yrker i kommunal sektor som har en slik ordning. At disse ikke har tatt ut tjenstepensjon tidligere, kan bety at en del av dem ikke har hatt tilstrekkelig opptjening.

Figur 4.1 Andelen mellom 50–67 år i kommuner forsikret i KLP, som pensjonerte seg i 2009, fordelt etter pensjonstype.

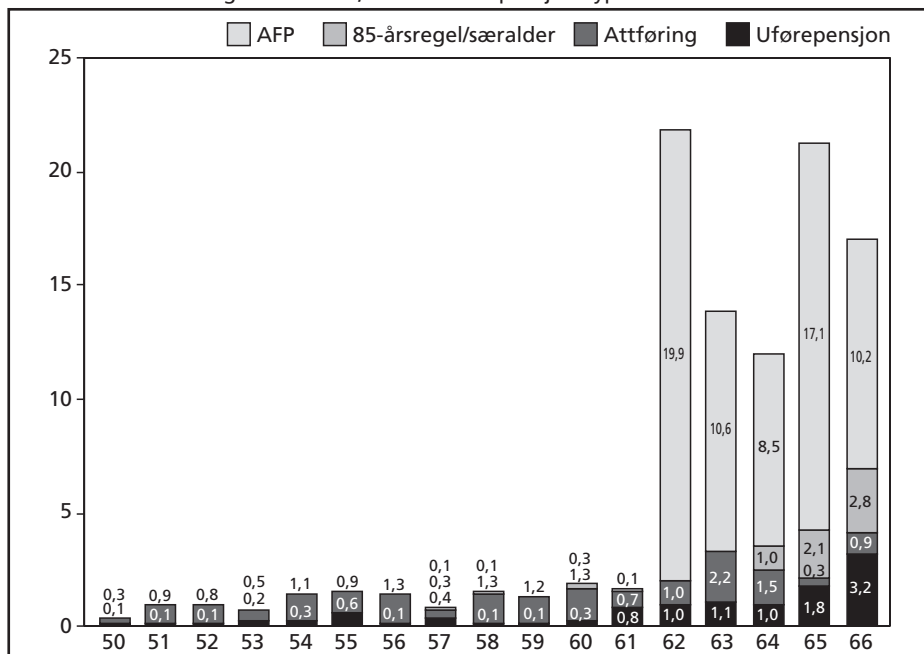

Figur 4.2 Andelen mellom 50–67 år i kommuner forsikret i KLP, som pensjonerte seg i 2007, fordelt etter pensjonstype.

Forskjeller mellom menn og kvinner

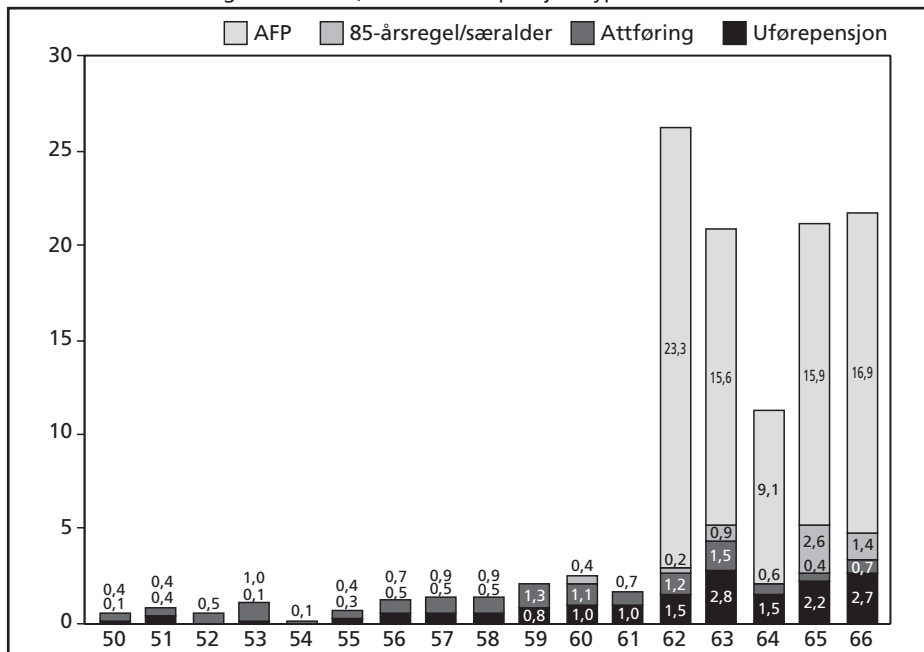
Figur 4.3 Andelen menn i kommuner forsikret i KLP, som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2009, fordelt etter pensjonstype.

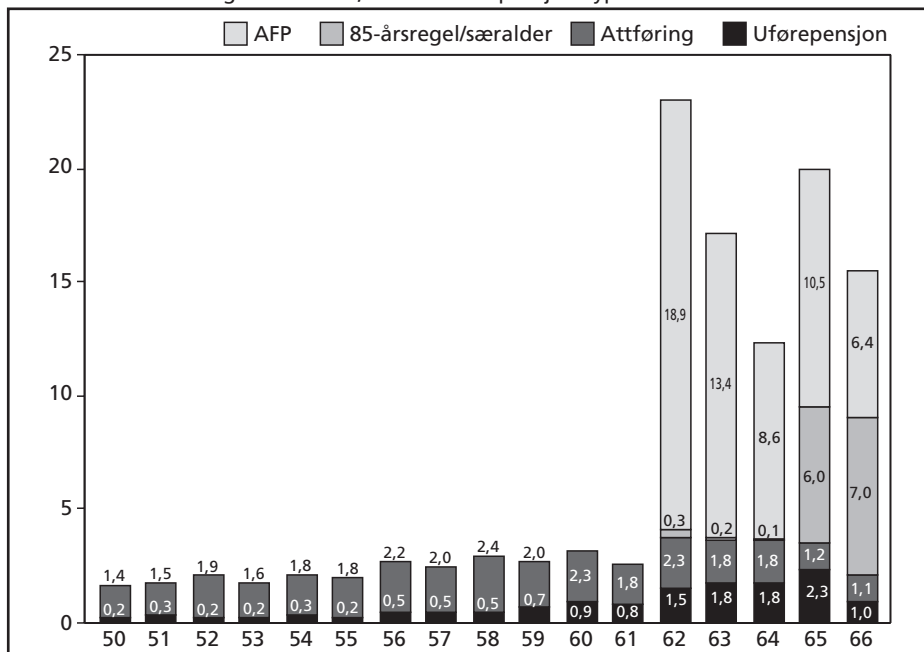
Mellom 0,4 og 2 prosent av alle mannlige KLP-forsikrede kommunalt ansatte gikk av på attføring eller ble uførepensjonert i aldersgruppene 50–62 år i 2009 (jf. figur 4.3). Sammenlignet med tall fra 2007 har det vært liten endring i andelen menn som blir uførepensjonert mellom 50–62 år (jf. figur 4.4). Omtrent like store andeler av mennene gikk over på attføring eller ble uførepensjonert også etter fylte 62 år. Bruk av 85-årsregelen eller særaldersgrense er lite utbredt blant menn i kommunene. 21,9 prosent av alle mannlige kommuneansatte med pensjonsordninger i KLP gikk av i 2009 ved fylte 62 år. I alt 19,9 prosent av de mannlige sysselsatte benyttet avtalefestet pensjon. I 2007 gjaldt dette nesten 23,3 prosent i den samme gruppen. Fra 2007 til 2009 har det dermed vært en nedgang i uttak av AFP fra fylte 62 år blant mannlige sysselsatte i kommunene.

Det var en noe høyere andel av kvinnene i kommunene som gikk over på attføring eller blir uførepensjonert i 2009 enn andelen menn i aldersgruppene 50–66 (jf. figur 4.5). Av figuren fremkommer det at mellom 1,6 og 3,8 prosent av alle kvinnelige kommuneansatte gikk over på attføring eller ble uførepensjonert i de enkelte årsklassene. Dette er en svak reduksjon sammenlignet med 2007 (jf. figur 4.6). Det var også en noe høyere andel kvinner enn menn som benyttet 85-årsregelen eller særaldersgrense

Figur 4.4 Andelen menn i kommuner forsikret i KLP, som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2007, fordelt etter pensjonstype.

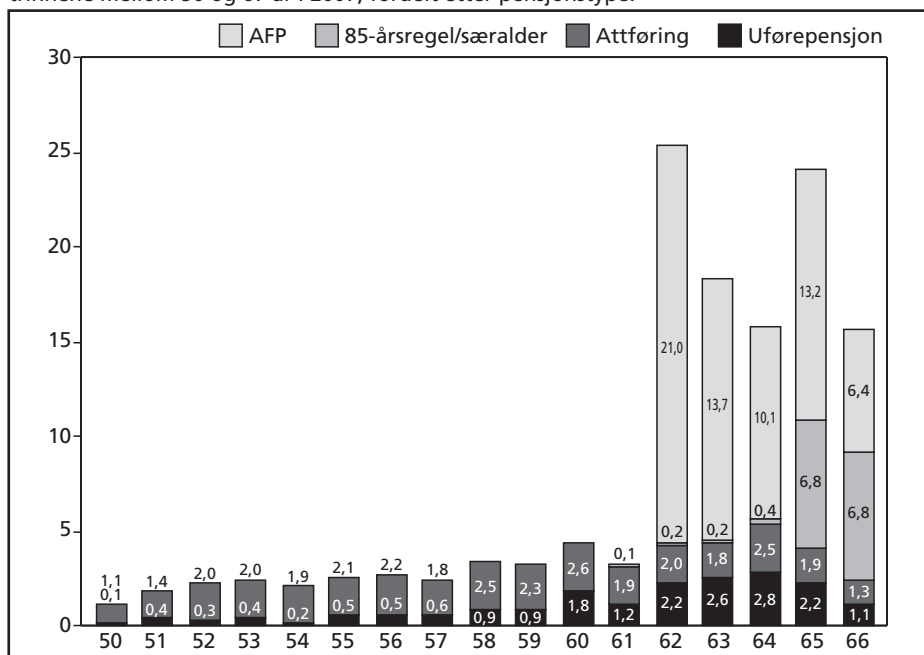

Figur 4.5 Andelen kvinner i kommuner forsikret i KLP, som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2009, fordelt etter pensjonstype.

når de gikk av med pensjon som 65- eller 66-åring. Også blant kvinner har det vært en nedgang i andelen som tok ut AFP det året de fyller 62 år i 2009, sammenlignet med 2007.

Figur 4.6 Andelen kvinner i kommuner forsikret i KLP, som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2007, fordelt etter pensjonstype.

4.2 Fylkeskommunene

I dette avsnittet (jf. figur 4.7–4.8) beskrives bruk av ulike pensjonsordninger for personer i aldersgruppen 50–67 år for årene 2007 og 2009, ansatt i fylkeskommuner forsikret i KLP (med unntak av skolesektoren). I tabell 4.6 fremstilles andelen som har gått av med attføring/uførepensjon, avtalefestet pensjon og særaldersgrense/85-årsregelen for aldersgruppene 62–66 år i fylkeskommunen i 2009. Tabell 4.6 inneholder de samme tallene for 2007. Fra det året man i utgangspunktet har rett til å gå av med avtalefestet pensjon, velger den største andelen av de som pensjonerer seg å benytte seg av denne pensjonsordningen. Av de som gikk av med pensjon som 62-åring i fylkeskommunen i aldersgruppene 62–64 år, benyttet mellom 87 og 65,2 prosent seg av denne ordningen. Det var også en relativt høy andel som gikk av med attføring eller uførepensjon som 63- og 64-åring. I 2009 gikk henholdsvis 20,8 og 34,8 prosent av de som pensjonerte

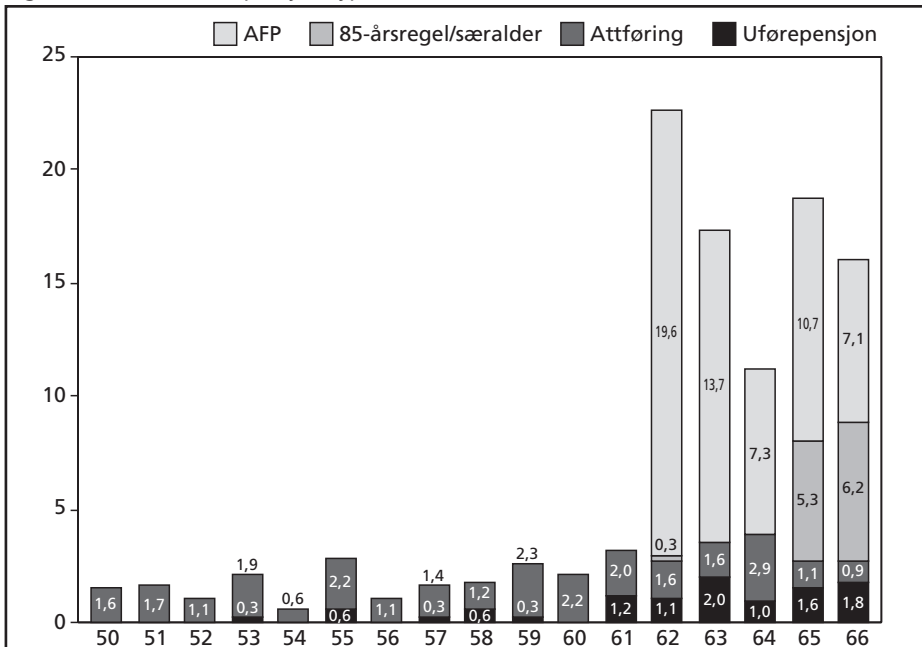
Tabell 4.5 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i fylkeskommuner forsikret i KLP i 2009.

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel attføring/uførepensjon	11,8	20,8	34,8	14,3	16,6
Andel AFP	87	79,2	65,2	57,2	44,4
Andel særaldersgrense/ 85-årsregel	1,2	0	0	28,5	39
Samlet	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	29,1	20,9	12,6	23	19

Tabell 4.6 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i fylkeskommuner forsikret i KLP i 2007.

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel attføring/uførepensjon	14	8	29,6	14,7	22,2
Andel AFP	86	92	66,7	67,8	66,7
Andel særaldersgrense/85-årsregel	0	0	3,7	17,6	11,1
Samlet	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	27,8	19,5	14	19	15,5

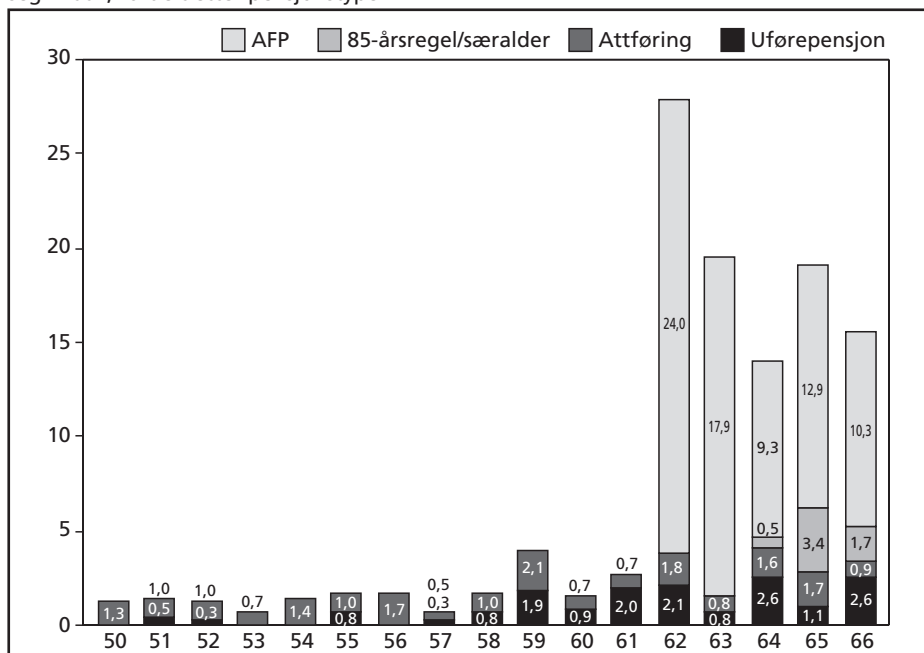
Figur 4.7 Andelen mellom 50–67 år innen fylkeskommunene forsikret i KLP, som pensjonerte seg i 2009, fordelt etter pensjonstype.

seg, av med attføring eller uførepensjon. Andelene som gikk av på særaldersgrense eller 85-årsregelen, er relativt store for 65- og 66-åringene i 2009, henholdsvis 28,5 og 39 prosent gikk av med disse ordningene.

Av figur 4.7 fremkommer det at mellom 0,6 og 3,2 prosent av alle fylkeskommunalt ansatte forsikret i KLP gikk over på attføring eller uførepensjon i aldersgruppene 50–61 år. Dette er omtrent samme andeler som i 2007 (jf. figur 4.8). Fra fylte 62 år og til og med fylte 66 år var det mellom 2,7 og 3,9 prosent av alle de forsikrede som gikk av på attføring eller med uførepensjon. I 2009 gikk 19,1 prosent av 62-åringene av med avtalefestet pensjon. I 2007 var det tilsvarende tallet 24,0 prosent. Fra 2007 til 2009 har det dermed vært en liten nedgang i andelen som benytter AFP fra fylte 62 år (jf. figur 4.7 og 4.8). Den største andelen som gikk av på særaldersgrense eller etter 85-årsregelen var blant 66-åringene. I absolutte tall var det imidlertid flere som gikk av på særaldersgrense eller etter 85-årsregelen blant 65-åringene i 2009.

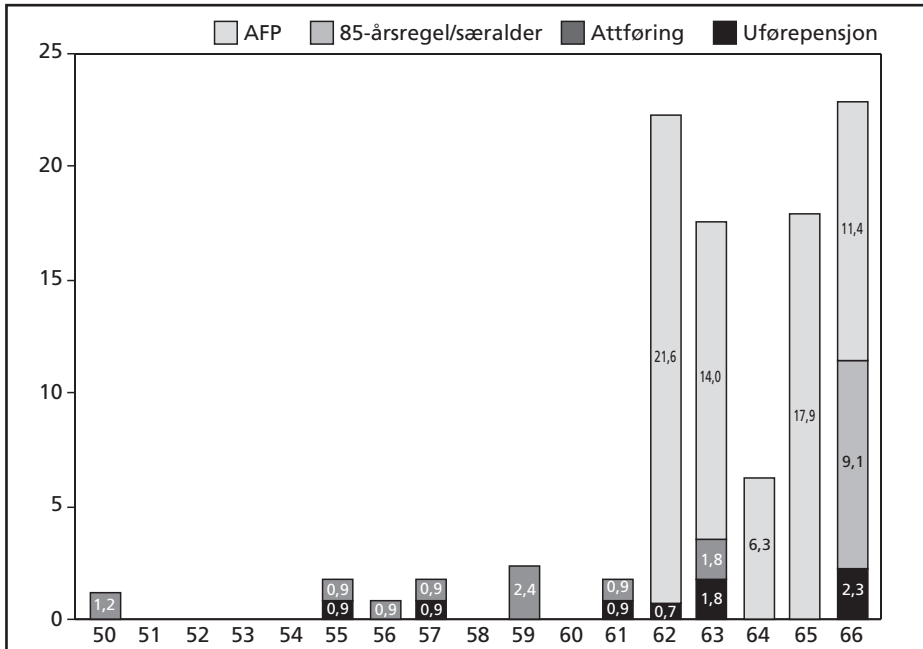
Figur 4.8 Andelen mellom 50–67 år innen fylkeskommunene forsikret i KLP, som pensjonerte seg i 2007, fordelt etter pensjonstype.

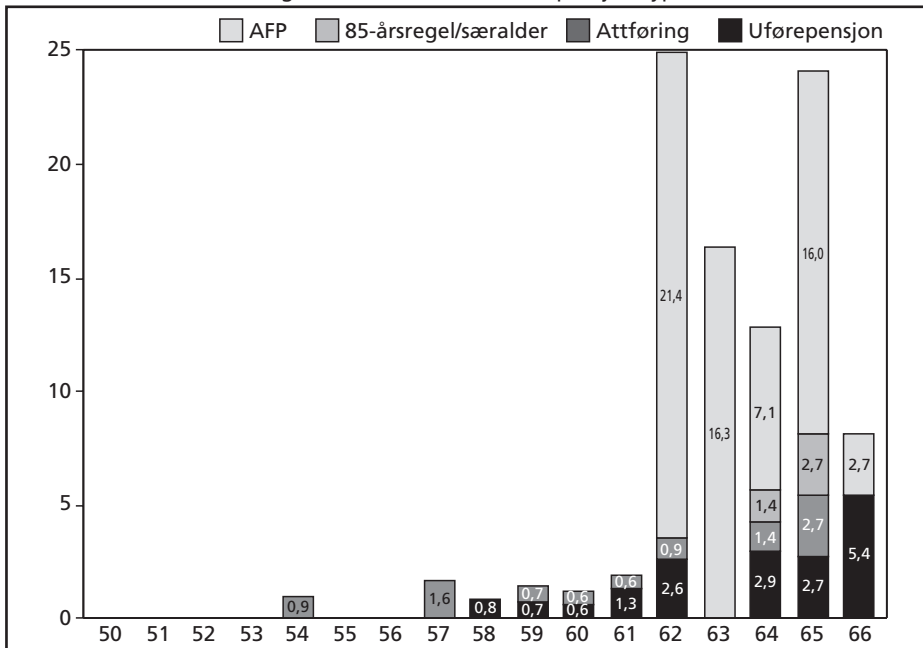
Forskjeller mellom menn og kvinner

Også innen fylkeskommunene avdekker pensjoneringsmønsteret forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder uførepensjonering. Kvinner hadde til dels langt høyere uførepensjoneringsrater enn menn for alle aldersgrupper i 2009 (jf. figur 4.9 og

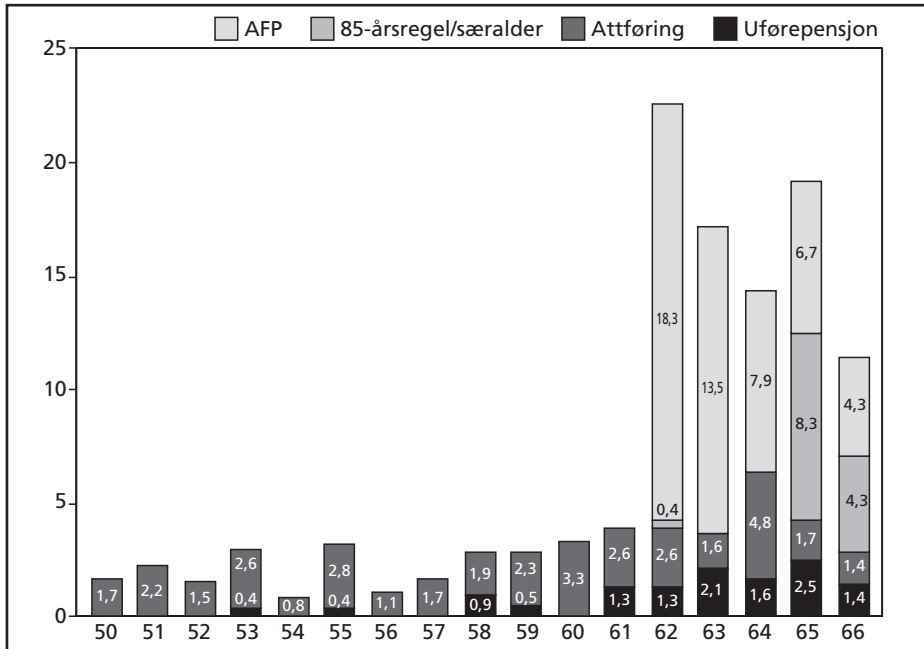
Figur 4.9 Andelen menn i fylkeskommunene forsikret i KLP, som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2009, fordelt etter pensjonstype.

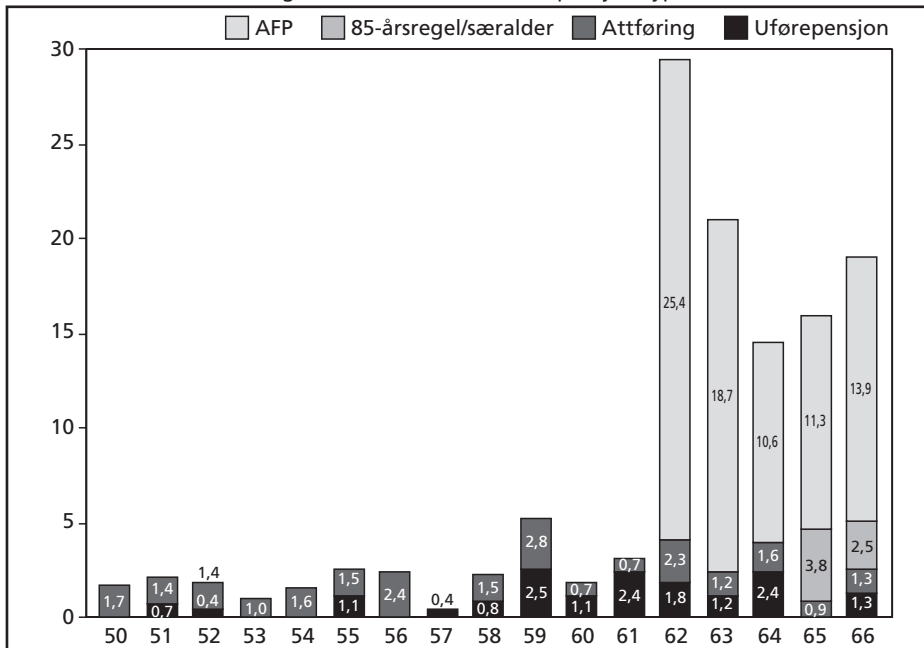
Figur 4.10 Andelen menn i fylkeskommunene forsikret i KLP, som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2007, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.11 Andelen kvinner i fylkeskommunene forsikret i KLP, som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2009, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.12 Andelen kvinner i fylkeskommunene forsikret i KLP, som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2007, fordelt etter pensjonstype.

4.11). På nesten alle alderstrinn blant de fortsatt yrkesaktive i fylkeskommunene (med unntak av skolene) har kvinner høyere uføreandeler enn menn. For en del alderstrinn er andelen dobbelt så høy. Det er også slik at avgang fra yrkeslivet via 85-årsregelen eller særaldersgrense er mer utbredt blant kvinner. Når det gjelder bruk av AFP, er ikke forskjellene like store. En årsak til dette kan være den høyere andelen blant kvinnene som allerede har gått av med uførepensjon før de har fylt 62 år. Behovet for å gå av tidlig, av for eksempel helsemessige grunner, vil da være noe lavere. I tillegg er det trolig slik at det er relativt flere kvinner enn menn som ikke tilfredsstillter de individuelle kravene til uttak av AFP.

4.3 Skolesektoren

Slik det fremkommer i tabell 4.7 og 4.8 ble avtalefestet pensjon benyttet i mindre grad på alle alderstrinn i 2009 sammelignet med 2007, innen skolesektoren. I 2007 var også andelen som gikk av med uførepensjon noe høyere enn i 2009. Ni av ti av dem som gikk av med pensjon som 62-åringer tok ut AFP i 2009, mens dette gjaldt drøyt åtte av ti av dem som gikk av med pensjon som 64-åringer.

Tabell 4.7 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i skolesektoren forsikret i KLP i 2009.

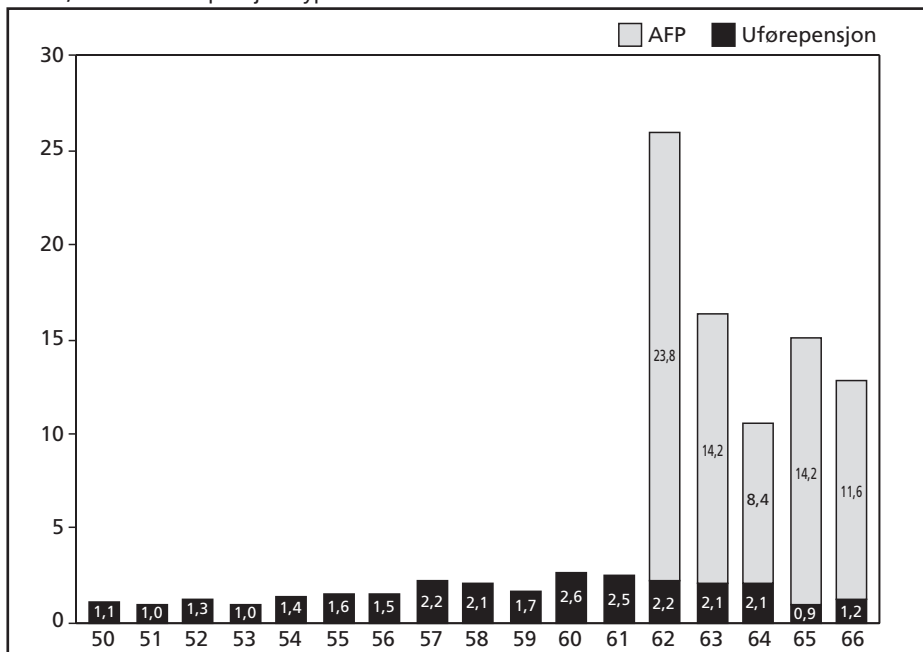
	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel uførepensjon	8	13	20	6	8
Andel AFP	92	87	80	94	91
Samlet	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	26,8	16,9	11,6	16,8	15,8

Tabell 4.8 Andel av de pensjonerte som går av med ulike pensjonsordninger på ulike alderstrinn i skolesektoren forsikret i KLP i 2007.

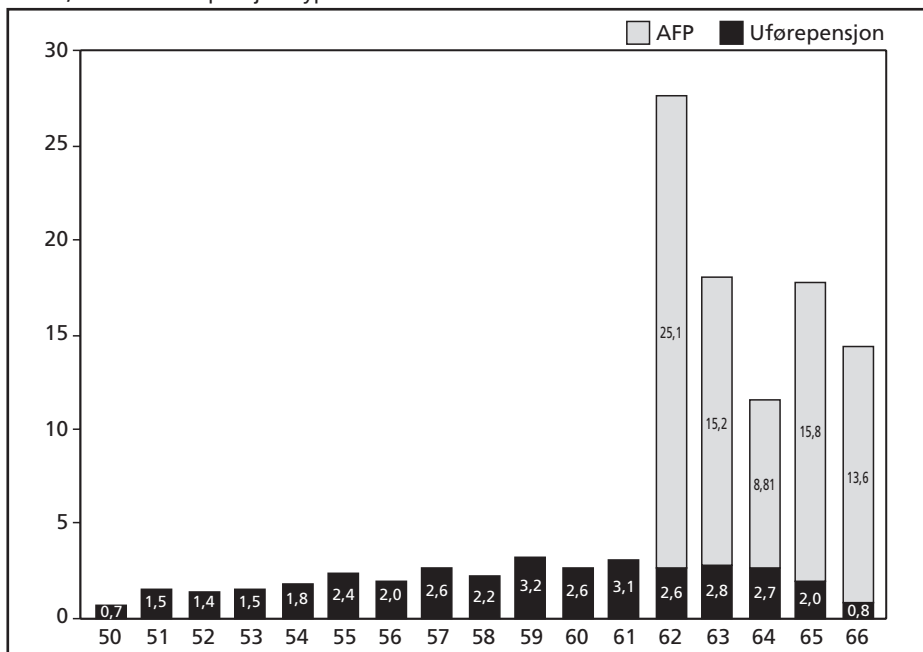
	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år
Andel uførepensjon	9	14	28	20	18
Andel AFP	91	86	72	80	82
Samlet	100	100	100	100	100
Andel pensjonerte	34,1	20,5	15,1	28,6	18,7

Av figur 4.13 fremkommer det at skolesektoren er kjennetegnet av særlig høye tidlig-pensjoneringsrater fra fylte 62 år sammenlignet med de øvrige sektorene. Uføreratene for skolesektoren ligger på mellom 0,9 og 3,4 prosent for aldersgruppene mellom 50

Figur 4.13 Andelen mellom 50–67 år innen skolesektoren (forsikret i SPK), som pensjonerte seg i 2009, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.14 Andelen mellom 50–67 år innen skolesektoren (forsikret i SPK), som pensjonerte seg i 2007, fordelt etter pensjonstype.

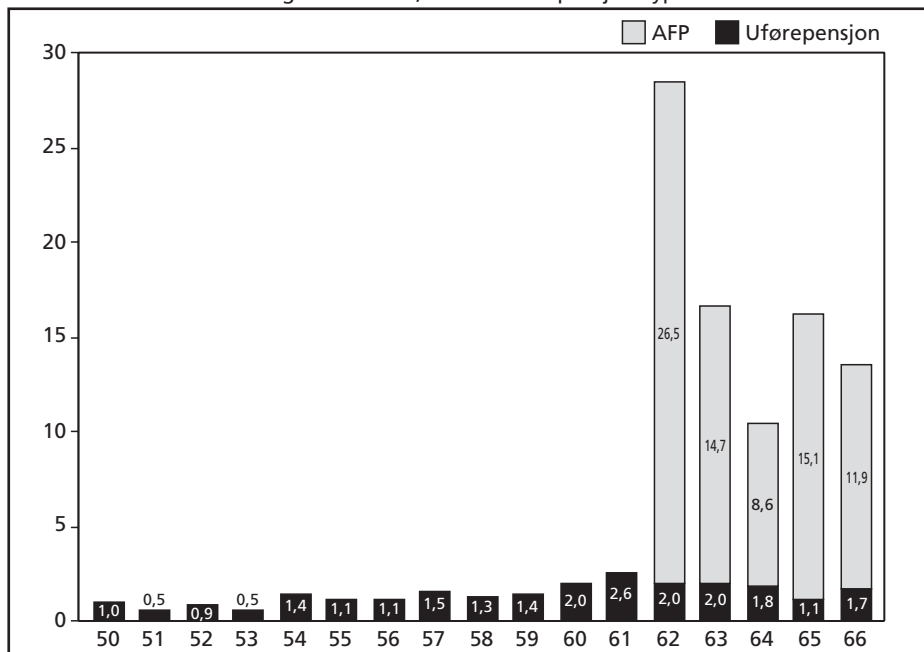

og 61 år i 2009, og på mellom 2,9 og 5,6 prosent for aldersgruppene over fylte 62. Sett i forhold til alle som fortsatt var yrkesaktive mellom 50 og 67 år innen skolesektoren, var det en del færre som tok ut AFP i løpet av det året de fylte 62 i 2009 enn i 2007 (jf. figur 4.13 og 4.14). For de øvrige alderstrinnene var det, som tidligere nevnt, også lavere AFP-rater i 2009 sammenlignet med 2007.

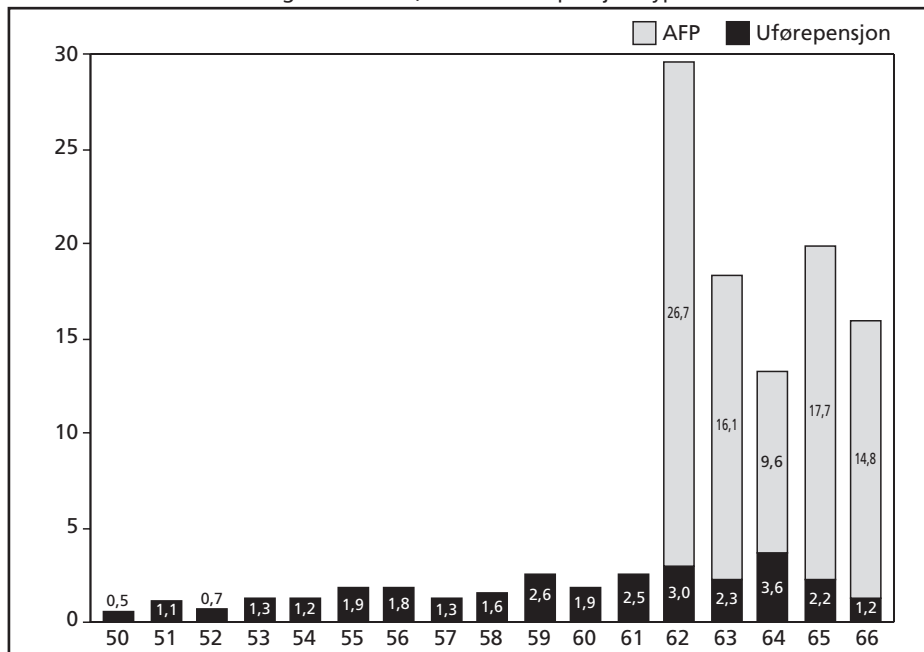
Forskjeller mellom menn og kvinner

Innen skolesektoren, som i de øvrige sektorer, har kvinner nesten gjennomgående høyere uførerater enn menn i 2009 (jf. figur 4.15 og 4.17). Uføreratene for kvinner i skolesektoren lå på mellom 1,2 og 3,0 prosent for aldersgruppene 50–61 år i 2009, mens for menn var de tilsvarende tallene mellom 0,5 og 2,6 prosent.

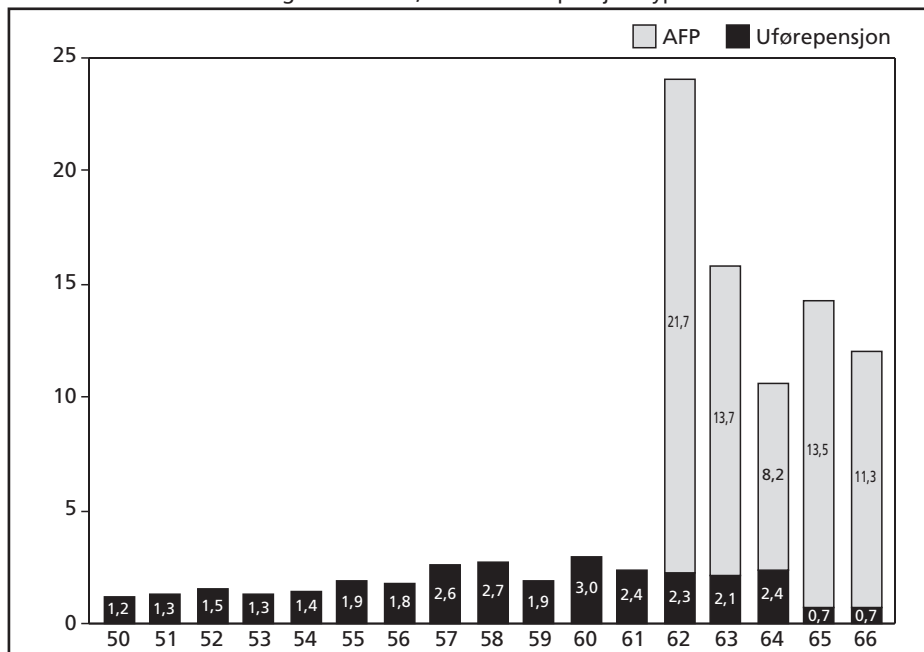
Figur 4.15 Andelen menn i skoleverket (forsikret i SPK), som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2009, fordelt etter pensjonstype.

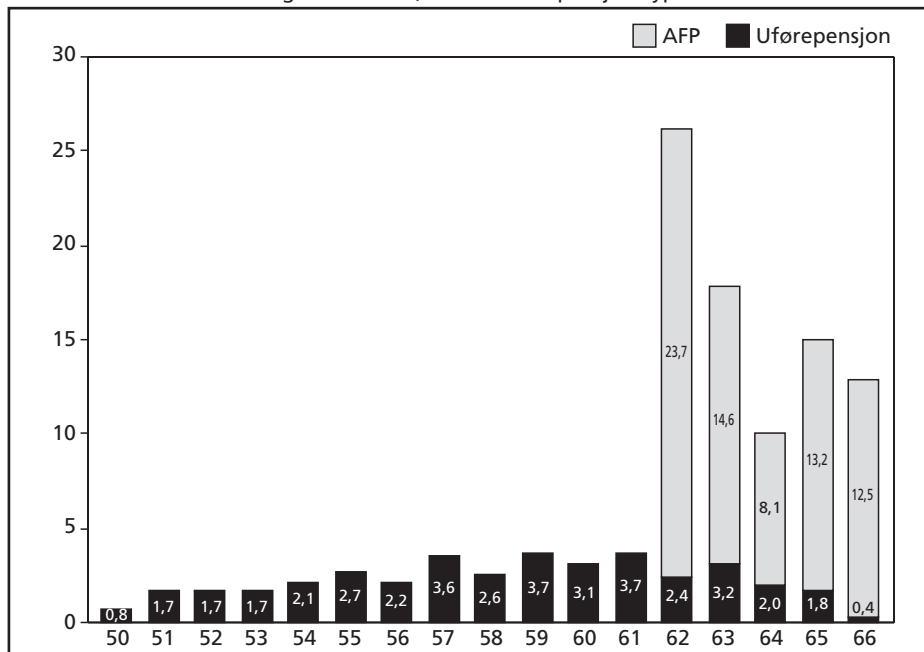
Figur 4.16 Andelen menn i skoleverket (forsikret i SPK), som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2007, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.17 Andelen kvinner i skoleverket (forsikret i SPK), som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2009, fordelt etter pensjonstype.

Figur 4.18 Andelen kvinner i skoleverket (forsikret i SPK), som pensjonerte seg på de ulike alderstrinnene mellom 50 og 67 år i 2007, fordelt etter pensjonstype.

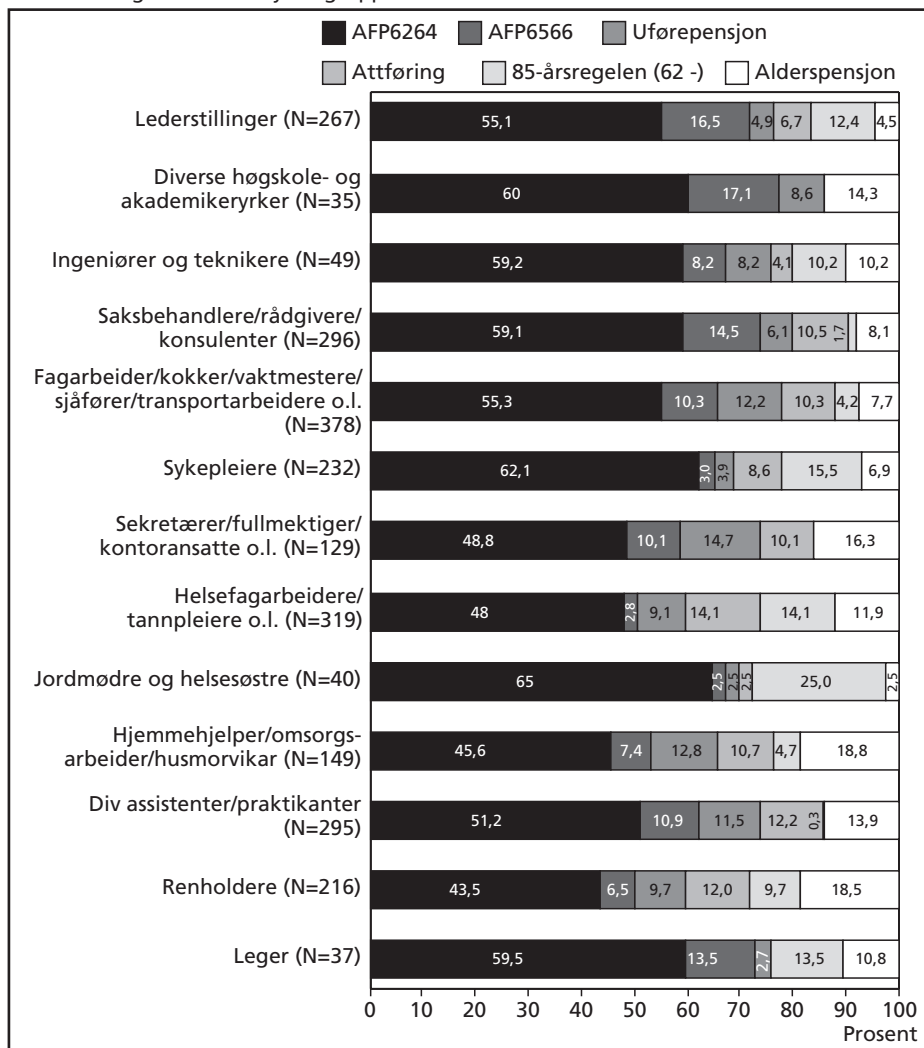

4.4 Variasjon mellom ulike yrkesgrupper

I det følgende vil mulige variasjoner i bruk av ulike tidligpensjonsordninger mellom ulike yrkesgrupper studeres nærmere. I disse fremstillingene vil oppmerksomheten rettes mot aldersintervallet 62 til 67 år. I prinsippet vil de aller fleste i dette aldersspennet ha rett og mulighet til å benytte seg av flere ulike pensjonsordninger. Fra fylte 62 år vil det for eksempel være slik at alle har tilgang til avtalefestet pensjon, uførepensjon og tjenstepensjon. Det er også slik at en betydelig andel har særaldersgrenser på 65 år som kan kombineres med 85-årsregelen. En del av yrkesgruppene er såpass små at de ikke egner seg for denne typen detaljerte analyser. I det følgende er det derfor valgt å utelate yrkesgrupper hvor færre enn 30 personer pensjonerte seg i løpet av 2009⁶. Grunnen er at tilfeldige variasjoner fra ett år til et annet ville kunne gjøre store utslag på fordelingene, og dermed gi et uriktig bilde av variasjonen i bruk av tidligpensjonsordningene mellom de ulike yrkesgruppene.

⁶ I 2009 gjaldt det yrkesgruppene «Sosionomer/ barnevernpedagoger/sosialkuratorer» og «Miljøarbeidere/miljøterapeuter/aktiviteter/arbeidsterapeuter».

Figur 4.19 Andelen som gikk av med ulike pensjonsordninger blant dem som ble pensjonert mellom 61 og 67 år i ulike yrkesgrupper i 2009.

Diverse høyskole- og akademikeryrker, saksbehandlere/rådgivere/konsulenter samt ledere er de yrkesgruppene som i størst grad gikk av med AFP blant dem som gikk av med pensjon mellom 61 og 67 år (jf. figur 4.19). AFP er den klart mest utbredte tidligpensjoneringsordningen for alle yrkesgruppene innenfor dette aldersspennet.

Assistenter og praktikanter samt lavere administrativt ansatte som sekretærer, fullmektiger og kontoransatte er de gruppene som i størst grad gikk av på attføring/med uførepensjon. Bruk av 85-årsregelen er særlig utbredt blant jordmødre og helsesøstre,

helsefagarbeidere, samt sykepleiere. Også blant leger og ansatte i lederstillinger er det en relativt høy andel som gjør bruk av 85-årsregelen, selv om andelene er noe lavere enn i de ovennevnte gruppene.

4.5 Bruk av delpensjon

Det er ikke alle eldre arbeidstakere som har rett til full uførepensjon. Arbeidstakere som ikke har rett til full uførepensjon får kun en delpensjon. I folketrygden er det forutsatt 50 prosent uførhet for at en arbeidstaker skal kunne motta uførepensjon. I den offentlige tjenstepensjonsordningen er derimot kravene til uførhet lavere, slik at en kan motta uførepensjon ved lavere uføregrad enn 50 prosent.

Tabell 4.9 Andel som hel- og delpensjoneres innen skolesektoren i henholdsvis 2001, 2002, 2003, 2005, 2007, 2008 og 2009.

	Uførepensjon		AFP	
	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon
2001	38,1	61,9	64,6	35,4
2002	40,8	59,2	-	-
2003	38,4	61,6	-	-
2005	32,9	67,1	-	-
2007	35,6	64,4	-	-
2008	35,8	64,2	-	-
2009	34,5	65,5	-	-

Innenfor skolesektoren har det vært en liten nedgang i andelen som gikk av med full uførepensjon fra 2001 til 2009 (jf. tabell 4.9). Det foreligger ikke pålitelige tall for andelene som gikk av med hel eller delvis AFP i skolesektoren etter 2001, disse er derfor utelatt fra denne presentasjonen.

Uttak av hel- eller delpensjon innenfor kommunene blant forsikrede i KLP, slik den er fremstilt i tabell 4.10, viser en reduksjon i andelene som gikk av med full uførepensjon når årene 2007 til 2009 sammenlignes med årene 2002 til 2004. Når det gjelder uttak av henholdsvis full og delvis AFP, har det vært en liten økning i andelen med delpensjon innenfor kommunene. Imidlertid er bildet relativt stabil, snaut åtte av ti av de pensjonerte i hele perioden tok ut helpensjon.

Tabell 4.10 Andel som hel- og delpensjoneres innen kommuner forsikret i KLP i perioden 2002–2009.

	Uførepensjon		AFP 62–64 år	
	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon
2002	63,7	36,3	77,9	22,1
2003	65,2	34,8	80,1	19,9
2004	61,5	38,5	80,5	19,5
2005	57,3	42,7	78,5	21,5
2007	57,0	43,0	77,2	22,8
2008	58,5	41,5	75,1	24,9
2009	57,8	42,2	75,0	25,0

Tabell 4.11 Andel som hel- og delpensjoneres innen fylkeskommuner forsikret i KLP i perioden 2002–2009.

	Uførepensjon		AFP 62–64 år	
	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon
2002	68,5	31,5	76,2	23,8
2003	68,2	31,8	77,3	22,7
2004	63,0	27,0	73,8	26,2
2005	54,5	45,5	77,8	22,2
2007	57,7	42,3	71,0	29,0
2008	56,5	43,5	76,3	23,7
2009	64,3	35,7	75,9	24,1

Av tabell 4.11 fremkommer det at andelene av de KLP-forsikrede, innen fylkeskommunen, som gikk av med enten hel eller delvis AFP-pensjon, har holdt seg reelt stabilt over hele perioden. Når det gjelder uførepensjon, har det vært en økning i andelen med delpensjon når årene 2007 til 2009 sammenlignes med 2002 til 2004. Det er imidlertid svært små grupper bak disse tallene, så disse endringene bør fortolkes med forsiktighet.

Ulik bruk mellom menn og kvinner etter alder

I dette avsnittet beskrives nærmere mulig variasjon i uttak av henholdsvis full og delvis avtalefestet pensjon mellom kjønn. Videre beskrives i større detalj hvordan uttaket varierer mellom ulike aldersgrupper.

Tabell 4.12 Andel som valgte hhv. full AFP og del-AFP i 2002, 2004, 2007 og 2009 i kommuner forsikret i KLP, etter kjønn.

	Menn			Kvinner		
2002	Full AFP	Del-AFP	Samlet	Full AFP	Del-AFP	Samlet
62 år	80	20	100	82	18	100
63 år	70	30	100	70	30	100
64 år	50	50	100	81	19	100
65 år	90	10	100	89	11	100
66 år	82	18	100	89	11	100
Totalt	76	24	100	80	20	100
2004	Full AFP	Del-AFP	Samlet	Full AFP	Del-AFP	Samlet
62 år	77	23	100	85	15	100
63 år	72	28	100	80	20	100
64 år	58	42	100	81	19	100
65 år	89	11	100	83	17	100
66 år	81	19	100	92	8	100
Totalt	75	25	100	84	16	100
2007	Full AFP	Del-AFP	Samlet	Full AFP	Del-AFP	Samlet
62 år	79	21	100	80	20	100
63 år	66	33	100	74	26	100
64 år	63	37	100	74	26	100
65 år	83	17	100	78	22	100
66 år	80	20	100	80	20	100
Totalt	81	19	100	79	21	100
2009	Full AFP	Del-AFP	Samlet	Full AFP	Del-AFP	Samlet
62 år	73	27	100	80	20	100
63 år	64	36	100	72	28	100
64 år	71	29	100	72	28	100
65 år	79	21	100	78	22	100
66 år	91	9	100	75	25	100
Totalt	76	24	100	75	25	100

Slik det fremkommer i tabell 4.12 går kvinner i noe større grad enn menn av med full AFP ved fylte 62 år, i kommunene i 2009. Imidlertid er det i flere tilfeller større variasjon mellom de enkelte aldersgruppene enn mellom menn og kvinner. Det har vært en økning i andelen som tar ut del-AFP for 62- og 63-åringene i perioden 2002-2009 for menn, og en liten økning for kvinner.

Tabell 4.13 Andel som valgte hhv. full AFP og del-AFP i hhv. 2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008 og 2009 i fylkeskommuner forsikret i KLP, etter kjønn.

	Menn			Kvinner		
	Full AFP	Del-AFP	Samlet	Full AFP	Del-AFP	Samlet
2002	75	25	100	80	20	100
2003	75	25	100	82	18	100
2004	74	26	100	78	22	100
2005	78	22	100	78	22	100
2007	61	38	100	77	23	100
2008	84	16	100	74	26	100
2009	76	24	100	79	21	100

Av tabell 4.13 fremkommer det at menn i noe mindre grad enn kvinner går av med full AFP innenfor fylkeskommuner forsikret i KLP. Imidlertid er forskjellene mellom menn og kvinner relativt små, og det er ingen tydelige tendenser til at dette endrer seg over tid. Det er svært små grupper bak disse tallene, så for eksempel avviket for menn i 2007 bør fortolkes med forsiktighet.

Andel delpensjonister innen ulike yrkesgrupper

I det følgende vil det gis en nærmere redegjørelse for andelene som mottar hel eller delvis uførepensjon og hel eller delvis AFP blant nye tidligpensjonister innen ulike yrkesgrupper i 2009. For sammenligningens skyld er de tilsvarende analysene for 2004 inkludert. Hensikten med å sammenligne de to årene er å identifisere eventuelle trender over tidsperioden for de enkelte yrkesgruppene. Det må likevel understrekes at man bør være forsiktig med å trekke konklusjoner om endringer over tid, da en del av gruppene er såpass små at endringene kan være resultat av mer eller mindre tilfeldige variasjoner i sammensetningen av nye pensjonister det enkelte år. Slik det fremkommer av tabell 4.14, er det betydelig variasjon i uttak av henholdsvis hel- eller delpensjon både når det gjelder uførepensjon og AFP.

Samlet sett er det en økning i andelen som tar ut del-AFP når 2004 sammenlignes med 2009 (jf. tabell 4.14). Mønsteret er også mye det samme når det gjelder de enkelte yrkesgruppers bruk av hel- eller delpensjon innenfor KLP-området i de to årene som her studeres. I yrker med krav om høyskole- og universitetsutdanning blir flere delvis uførepensjonert enn i yrker der det kun er krav om videregående utdanning. Unntaket er leger, ingeniører og teknikere. Disse to avvikene er imidlertid kun et resultat av svært små forekomster. Det har vært en sterk vekst i uttaket av delvis AFP blant sykepleiere, helsefagarbeidere m.fl., hjemmehjelpere og omsorgsarbeidere, ingeniører og teknikere

og blant fagarbeidere. Videre har det vært en sterk økning i delvis uførepensjonering blant sykepleiere, helsefagarbeidere m.fl. og renholdere.

Tabell 4.14 Andel som går av med AFP som hel- og delpensjoneres innen ulike yrkesgrupper innen KLP-området i 2004 og 2009.

	AFP 2004		AFP 2009	
	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon
Sykepleiere	85,3	14,7	80,1	19,9
Jordmødre og helsesøstre			62,9	37,1
Helsefagarbeidere/ tannpleiere o.l.	84,7	15,3	81,4	18,6
Hjemmehjelpere/omsorgs- arbeidere/husmorvikarer	85,7	14,3	79,7	20,3
Renholdere	91,1	8,9	92,6	7,4
Førskolelærere/barnehage- ledere/barnehagestyrere			75,0	25,0
Leger			88,8	11,2
Ingeniører og teknikere	66,7	23,3	66,6	33,4
Fagarbeidere/kokker/ vaktmestere/sjåfører/ transportarbeidere o.l.	78,6	21,4	74,5	25,5
Saksbehandlere/rådgivere/ konsulenter	61,0	39,0	65,1	34,9
Kontoransatte	67,2	32,8	64,5	35,5
Lederstillinger	72,2	27,8	77,6	22,4
Diverse høyskole- og akademikeryrker	80,5	19,5	77,7	22,3
Samlet for yrkesgruppene	79,1	20,9	77,2	22,8

Tabell 4.15 Andel som går av med uførepensjon som hel- og delpensjoneres innen ulike yrkesgrupper innen KLP-området i 2004 og 2009.

	Uførepensjon 2004		Uførepensjon 2009	
	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon	Andel med helpensjon	Andel med delpensjon
Sykepleiere	51,7	48,3	36,0	64,0
Jordmødre og helsesøstre			60,0	40,0
Helsefagarbeidere/ tannpleiere o.l.	64,8	35,2	47,5	52,5
Hjemmehjelpere/omsorgs- arbeidere/husmorvikarer	60,0	40,0	62,5	37,5
Renholdere	76,2	23,8	68,7	31,3
Førskolelærere/barnehage- ledere/barnehagestyrere			50,0	50,0
Leger			100,0	0,0
Ingeniører og teknikere	57,1	42,9	100,0	0,0
Fagarbeidere/kokker/ vaktmestere/sjåfører/ transportarbeidere o.l.	66,5	33,5	61,6	38,4
Saksbehandlere/rådgivere/ konsulenter	49,0	51,0	55,2	44,8
Kontoransatte	53,6	46,4	57,2	42,8
Lederstillinger	66,4	33,6	76,5	23,5
Diverse høyskole- og akademikeryrker	47,2	52,8	40,0	60,0
Samlet for yrkesgruppene	61,1	38,9	60,1	39,9

Kapittel 5 Forklaringer på variasjoner i kommunesektoren

Registerdata fra KLP inneholder et begrenset utvalg bakgrunnsvariabler. Det er derfor bare mulig å gjennomføre relativt enkle analyser av tidligpensjoneringsatferden. I det følgende presenteres separate analyser for uførepensjonering/attføring (62–64 år og 50–62 år) og AFP-pensjonering/uførepensjonering for de tre årene fra 62–64 år. I analysene har det vært mulig å kontrollere for kjønn, alder, yrkeskategori, stillingsprosent og arbeidssted. Dette gir likevel en ufullstendig analyse, i og med at tidligere analyser har avdekket at både helseproblemer/reduert arbeidsevne, arbeidsforhold, relasjon til nærmeste leder og omstillinger og nedbemanning, samt familiære og økonomiske forhold knyttet til for eksempel sivil status og ektefelles/samboers pensjoneringsatferd, lønnsnivå og pensjonsordningenes kompensasjonsnivå, også har stor betydning for den enkeltes tidligpensjoneringsatferd (se bl.a. Midsundstad 2002b og 2005a og b). Dette er forhold det ikke har vært mulighet til å kontrollere for i disse analysene.

5.1 Forklaringsmodell

I de kommende analysene er det sett på hvilken av de følgende faktorene som påvirker henholdsvis AFP-pensjonering og uførepensjonering fra 62 til og med 64 år, og uførepensjonering/attføring for dem mellom 50 og 62 år:

- Kjønn; 1 = kvinne og 0 = menn (ref.)
- Alder (for uførepensjons- og attføringsanalysen 50 – 62 år); 1 = 50–51, 2 = 52 – 53, 3 = 54 – 55, 4 = 56 – 57, 5 = 58 – 59, 6 = 60 – 61 (ref.)
- Alderskohort (for AFP- og uførepensjonsanalysen 62 t.o.m. 64); 1 = født 1942 (ref.), 2 = født 1943 og 3 = født 1944
- Yrkesgruppe; 1 = Hjemmehjelpere, renholdere, assistenter og lignende (ref.), 2 = Sykepleiere, jordmødre og helsesøstre, 3 = Helsefagarbeidere og lignende, 4 = Diverse stillinger, 5 = Diverse høyskoleyrker, 6 = Lederstillinger, 7 = Fagarbeidere og sjåførere, 8 = Saksbehandlere, 9 = Kontoransatte

- Arbeidstid (for AFP- og uførepensjonsanalysen fra 62 – 64 år); 1 = heltid (ref.), 2 = deltid 80–100 prosent, 3 = deltid > 80 prosent
- Arbeidstid (for uførepensjonsanalysen 50 – 62 år); 1 = heltid (ref.), 2 = deltid 80–100 prosent, 3 = deltid 50–80 prosent og 4 = deltid > 50 prosent
- Arbeidssted; 1 = fylkeskommune (ref.), 2 = kommune og 3 = bedrift

5.2 Drøfting av resultatene fra regresjonsanalysene

I dette avsnittet presenteres analyser av sannsynligheten for henholdsvis AFP eller uførepensjonering for de KLP-forsikrede i kommunene og fylkeskommunene. Dette er gjort ved multinomisk logistisk regresjon. I tabellene presenteres oddsratioer og hvorvidt disse er statistisk signifikante. Referansekategoriene, altså de kategoriene det sammenlignes med, er oppgitt i tabellene. De logistiske regresjonene vil også bli presentert i grafisk form, som økning i oddsrater (jf. figur 5.1–5.4).

Av tabell 5.1 fremkommer det at sannsynligheten for å gå av med avtalefestet pensjon avhenger av kjønn, alder, yrkeskategori og stillingsprosent. Slik det fremkommer i tabell 5.1 har arbeidssted, hvorvidt man jobber i fylkeskommunene (med unntak av skolene), kommunene eller bedriftene, ingen effekt på sannsynligheten for å gå av med avtalefestet pensjon. Det er større sannsynlighet for å gå av med AFP i KLP-området om man er kvinne enn om man er mann. Det er også slik at 62-åringene og 63-åringene i større grad benytter AFP enn 64-åringene. Når de ulike yrkeskategorier sammenlignes, benyttes yrkesgruppen «hjemmehjelpere, renholdere, assistenter o.l.» som sammenligningsgrunnlag. Sammenlignet med hjemmehjelpere, renholdere og assistenter, er sannsynligheten for AFP-pensjonering i tidsrommet fra 62 til og med 64 år lavere for alle andre yrkesgrupper, unntatt sykepleiere, jordmødre og helsesøstre. De yrkesgruppene som skiller seg mest fra hjemmehjelpere, renholdere og assistenter med hensyn til AFP-pensjonering, er ledere og gruppen med diverse stillinger. Når det gjelder stillingsprosent er det de som i 2008 hadde 100 prosent stilling som har høyest sannsynlighet for AFP-pensjonering i 2009. At heltidsansatte har større sannsynlighet for å benytte AFP enn personer med kort deltid, kan trolig knyttes til de individuelle kravene for uttak av AFP. At sannsynligheten for AFP-pensjonering er høyere i yrker som hjemmehjelpere, renholdere og assistenter og sykepleiere, må delvis antas å skyldes disse yrkenes organisering, helse- og arbeidsbelastning.

Når det gjelder sannsynligheten for uførepensjonering etter fylte 62 år, spiller yrke en rolle (jf. tabell 5.1). Sykepleiere, ansatte i lederstillinger og saksbehandlere har lavere sannsynlighet for å gå av med uførepensjon sammenlignet med hjemmehjelpere, renholdere og assistenter. I motsetning til AFP-analysen er det ikke mulig å identifisere

Tabell 5.1 Analyse av AFP- og uførepensjonering fra 62 t.o.m. 64 år i 2009 i kommuner og fylkeskommuner forsikret i KLP. Referansekategori – yrkesaktiv. Oddsratio. Multinomisk logistisk regresjonsanalyse.

	AFP Odds ratio	Ufør ¹ Odds ratio
Kjønn (ref=mann)	1,47***	1,16
Alder (ref = 64 år)		
62 år	2,35***	1,04
63 år	1,52***	1,11
Yrkeskategori (ref.: Hjemmehjelpere, renholdere, assistenter o.l.)		
Sykepleiere, jordmødre og helsesøstre	1,83***	0,40*
Helsefagarbeidere og lignende	0,70***	0,83
Diverse stillinger	0,42**	0,64
Diverse høyskoleyrker	0,47***	1,08
Lederstillinger	0,41***	0,39**
Fagarbeidere	0,53***	0,91
Saksbehandlere	0,50***	0,50*
Kontoransatte	0,51***	1,09
Stillingsprosent (ref.: 100 %)		
Under 80 %	0,05***	0,93
80 - 100 %	0,15***	1,37
Arbeidssted (ref.: Fylkeskommune)		
Kommunene	1,20	1,13
Bedriftene	1,17	1,21
N	8018	8018

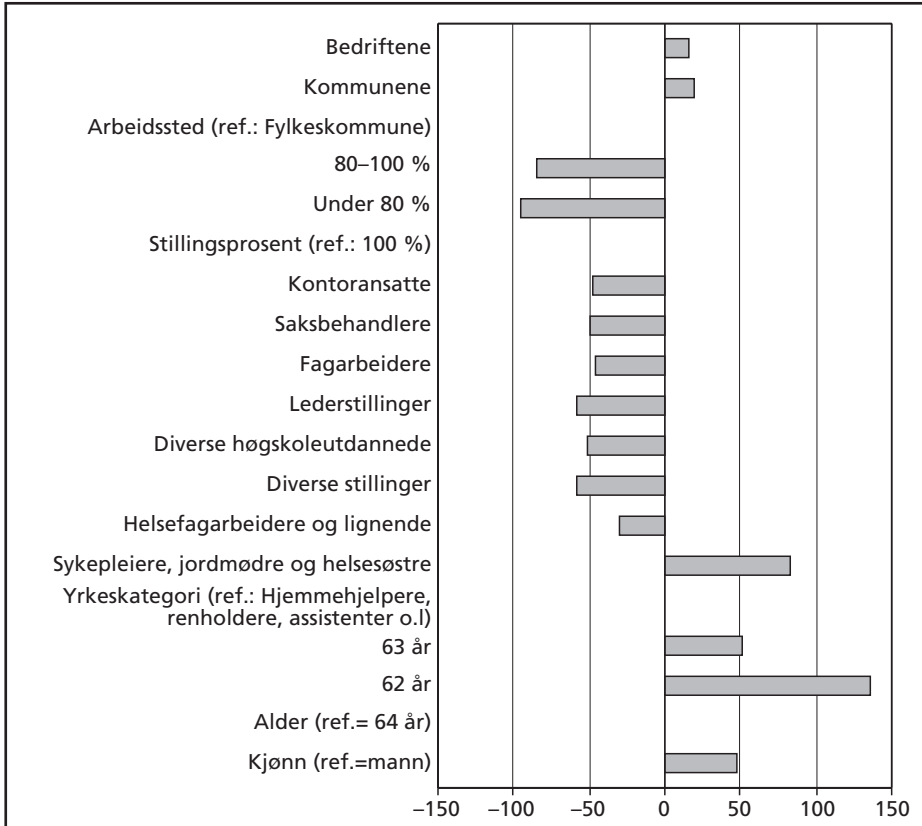
*: $p \leq 0.10$, **: $p \leq 0.05$, ***: $p \leq 0.01$

¹ Årsaken til at såpass få variabler er signifikante i denne analysen skyldes trolig at prosessen rundt en uførepensjonering tar lengre enn et år. Ideelt sett burde en slik analyse vært basert på tidsseriedata, det har imidlertid ikke vært mulig i denne analysen.

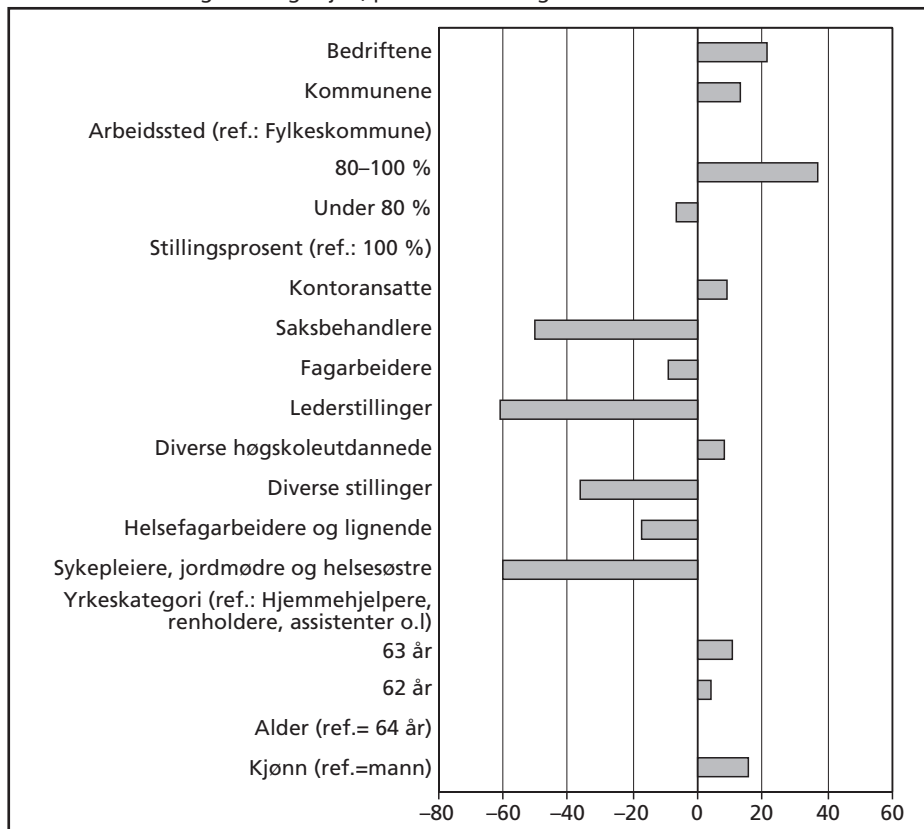
en ren kjønnseffekt i sannsynligheten for uførepensjon i perioden for aldersgruppene fra 62 til 64 år. Stillingsprosent har heller ingen betydning for sannsynligheten for å gå av med uførepensjon i perioden for aldersgruppene fra 62 til 64 år.

Figur 5.1 viser det samme som tabell 5.1, men med prosentvis økning i oddsratene heller enn oddsratene i seg selv. Søylene viser hvor mange prosent oddsen øker med når man går fra én verdi til en annen på variablene. I dette tilfellet betyr dette for eksempel at sykepleiere har nesten dobbelt så stor sannsynlighet (83 prosent) for å AFP-pensjonere seg før fylte 65 år som hjemmehjelpere, renholdere og assistenter. En 62-åring har over dobbelt så stor sannsynlighet (136 prosent) som en 64-åring.

Figur 5.1 AFP-pensjonering fra 62 t.o.m. 64 år i kommuner og fylkeskommuner i KLP-området samlet. Logistisk regresjon, prosentvis økning i oddsrater.

Figur 5.2 Uførepensjonering fra 62 t.o.m. 64 år i 2009 i kommuner og fylkeskommuner i KLP-området samlet. Logistisk regresjon, prosentvis økning i oddsrater.

Avslutningsvis analyseres risikoen for uførepensjonering og attføring i 2009 for alle de KLP-forsikrede, i kommunene og fylkeskommunene, i aldersgruppen 50–62 år. Sammenlignet med aldersgruppen 60–61 år har alle aldersgruppene en signifikant lavere sannsynlighet for å bli uførepensjonert. Når det gjelder risikoen for attføring er det bare aldersgruppene 50–51 år og 52–53 år som har en signifikant lavere sannsynlighet. Imidlertid har kvinner en signifikant høyere sannsynlighet enn menn for å ende på attføring. En slik kjønnsforskjell gjenfinnes ikke når det gjelder risikoen for uførepensjonering i aldersgruppen 50–62 år. Videre fremkommer det av tabell 5.2 at yrkeskategoriene som her benyttes ikke påvirker sannsynlighet for uførepensjonering. De ulike yrkesgruppene har dermed verken signifikant høyere eller lavere sannsynlighet for å bli uførepensjonert enn hjemmehjelpere, renholdere og assistenter. Dette gjelder også når det kontrolleres for kjønn, alder, stillingsprosent og arbeidssted. Heller ikke stillingsprosent eller arbeidssted påvirker sannsynligheten for uførepensjonering for aldersgruppen 50–62 år. Når det gjelder attføring er bildet noe annerledes. Både yrker

i samlekategoriene diverse stillinger, diverse høyskoleyrker, ansatte i lederstillinger, saksbehandlere og kontoransatte har en signifikant lavere sannsynlighet for å ende opp på attføring enn hjemmehjelpere, renholdere og assistenter. Videre har de som jobber deltid, spesielt de som jobber kort deltid, lavere sannsynlighet for å ende opp på attføring enn de som jobber heltid.

Tabell 5.2 Analyse av uførepensjonering og attføring fra 50–62 år i 2009 i kommuner og fylkeskommuner forsikret i KLP. Referansekategori – yrkesaktiv. Oddsratio. Multinomisk logistisk regresjonsanalyse.

	Ufør ¹ Odds ratio	Attføring Odds ratio
Kjønn (ref=mann)	1,23	2,28***
Alder (ref = 60 – 61 år)		
50 – 51 år	0,27***	0,64***
52 – 53 år	0,26***	0,80*
54 – 55 år	0,36***	0,84
56 – 57 år	0,61**	0,96
58 – 59 år	0,70*	1,01
Yrkeskategori (ref.: Hjemmehjelpere, renholdere, assistenter o.l)		
Sykepleiere, jordmødre og helsesøstre	1,14	0,93
Helsefagarbeidere og lignende	0,90	1,61
Diverse stillinger	0,51	0,25*
Diverse høyskoleyrker	0,46	0,58*
Lederstillinger	0,78	0,49***
Fagarbeidere	0,89	1,03
Saksbehandlere	0,58	0,46***
Kontoransatte	1,05	0,70*
Stillingsprosent (ref.: 100 %)		
Under 50 %	0,61	0,19***
50 - 80 %	1,06	0,60***
80 - 100 %	0,74	0,75***
Arbeidssted (ref.: Fylkeskommune)		
Kommunene	1,39	0,88
Bedriftene	1,76	0,74
N	52136	52136

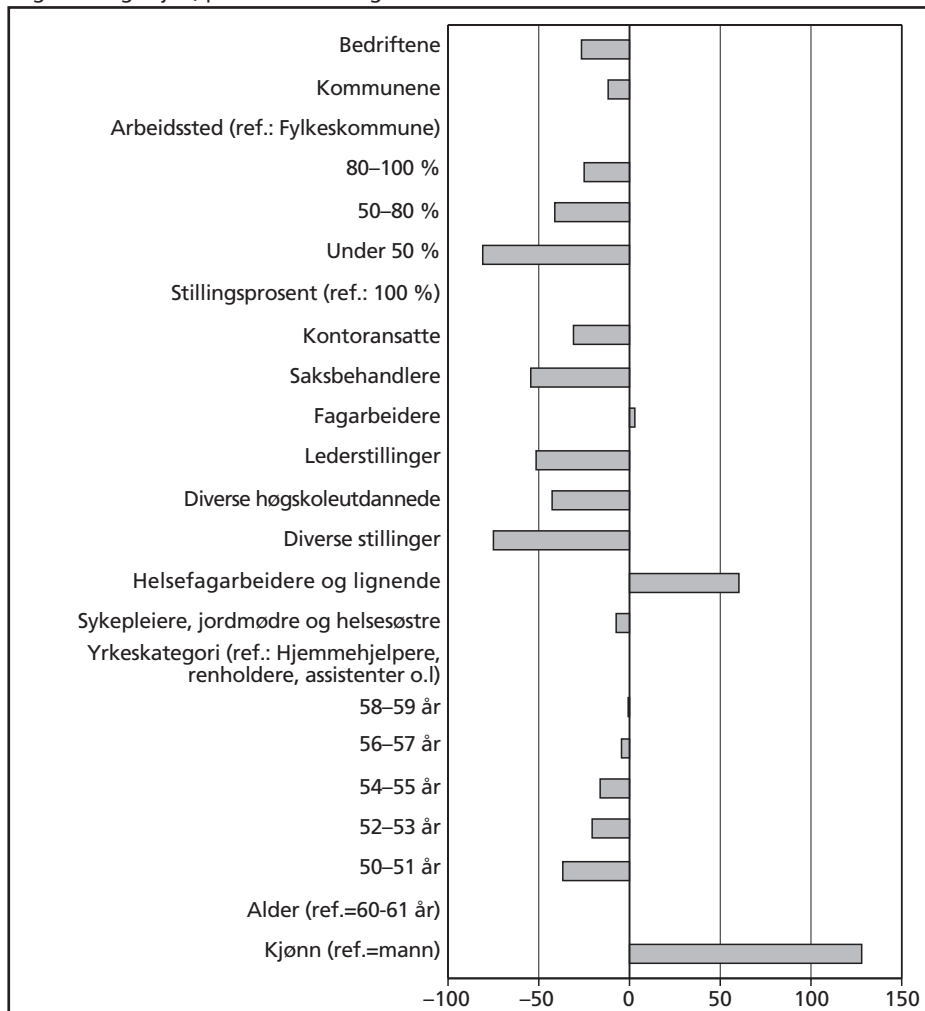
*: $p \leq 0.10$, **: $p \leq 0.05$, ***: $p \leq 0.01$

¹ Årsaken til at såpass få variabler er signifikante i denne analysen skyldes trolig at prosessen rundt en uførepensjonering tar lengre enn et år. Ideelt sett burde en slik analyse vært basert på tidsseriedata, det har imidlertid ikke vært mulig i denne analysen.

Figur 5.3 Uførepensjonering fra 50–62 år i 2009 i kommuner og fylkeskommuner i KLP-området samlet. Logistisk regresjon, prosentvis økning i oddsrater.

Figur 5.4 Attføring fra 50–62 år i 2009 i kommuner og fylkeskommuner i KLP-området samlet. Logistisk regresjon, prosentvis økning i oddsratene.

Referanser

- Dahl, G. (2005). *Uførepensjonisters bakgrunn*. Notater 2005/16. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Drøpping, J. A. & Midtsundstad, T. (2003). *Forskning og utredning med relevans for Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv*. Fafo-rapport 417. Oslo: Fafo.
- Enjolras, B. & Pedersen, A. W. (1997). *Forventet pensjoneringsalder og pensjoneringsmønstre blant seniorenene i staten*. Fafo-notat 1997:20. Oslo: Fafo.
- Hyggen, C. (2007). *Tidligpensjonering og AFP. Pensjonering før fylte 67 år innen KS' tariffområde 2002 – 2006*. Fafo-rapport 2007:39. Oslo: Fafo.
- Midtsundstad, T. (2006). *Tidligpensjonering og AFP. Pensjonering før fylte 67 år innen KS' tariffområde 2002 – 2006*. Fafo-rapport 509. Oslo: Fafo.
- Midtsundstad, T. (2005a). Ikke nødvendigvis sliten. En analyse av AFP-pensjonering i staten. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 2.
- Midtsundstad, T. (2005b). *Ikke nødvendigvis sliten ... En analyse av tidligpensjonering og seniorpolitikk i staten*. Fafo-rapport 482. Oslo: Fafo.
- Midtsundstad, T. (2004). *En beskrivelse av sykepleiernes pensjoneringsmønster i 2003 med utgangspunkt i registerdata fra KLP. Tabellnotat*. Fafo-notat 2004:17. Oslo: Fafo.
- Midtsundstad, T. (2002a). *Pensjonering i staten og skolen. Analyse av registerdata fra SPK i 2000*. Fafo-notat 2002:12. Oslo: Fafo.
- Midtsundstad, T. (2002b). *AFP-pensjonisten: Sliten – eller frisk og arbeidsfør? En analyse av tidligpensjonering og bruk av AFP i privat sektor*. Fafo-rapport 385. Oslo: Fafo.
- Midtsundstad, T. (2002c). *Vi har ikke bruk for deg lenger. Tidligpensjonering og bruk av AFP blant ingeniører i privat sektor*. Fafo-notat 2002:13. Oslo: Fafo.
- Midtsundstad, T. (2001). *Pensjonering i stat og skoleverk. Analyse av registerdata fra SPK 1996 og 1999*. Fafo-notat 2001:1. Oslo: Fafo.

- Midtsundstad, T. (1999). *Forventet pensjoneringsalder og pensjoneringsmønstre blant kommunalt ansatte seniorer*. Fafo-notat 1999:4. Oslo: Fafo.
- NOU 2004:1, *Modernisert folketrygd*.
- Pedersen, A. W. (1997). *Mellom arbeid og pensjon*. Fafo-rapport 223. Oslo: Fafo.
- RTV (2004). *Forventet pensjoneringsalder 1995–2004*. Oslo: Rikstrygdeverket.
- RTV (2002). *Gjennomsnittlig pensjoneringsalder i Norge 1970–2001*. Rapport 06/02. Oslo: Rikstrygdeverket.
- Solem, P. E. & Mykletun, R. (1996). *Arbeidsmiljø og yrkesavgang. Effekter av arbeidsmiljø på sannsynligheten for tidlig avgang fra yrkeslivet*. NGI Rapport nr. 2/1996. Oslo: Norges Gerontologiske Institutt.
- Veland, G., Midtsundstad, T. & Hippe, J. M. (2005). *Utviklingen av tjenstepensjoner i offentlig sektor. En gjennomgang av sentrale utviklingstrekk*. Fafo-rapport 492. Oslo: Fafo.

Vedlegg: Bakgrunnsdata

I denne oversikten gjengis kun fordelingen for 2009. Dette fordi fordelingene for alle de tre årene (2007, 2008 og 2009) er svært like.

Tabell v1 Antall og andel aktive medlemmer i KLP unntatt helseforetakene i 2009.

	Antall	Andel
Menn	15121	21,64
Kvinner	54750	78,36
Total	69871	100

Tabell v2 Fordeling av de aktive medlemmene i KLP unntatt helseforetakene etter sektor i 2009.

	Antall	Andel
Kommuner	62100	88,88
Bedrift	2209	3,16
Fylkeskommuner	5562	7,96
Total	69871	100

Tabell v3 Fordelingen av antall aktive medlemmer 50–70 år i KLP-området unntatt helseforetakene etter yrkeskategori i 2009.

	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
Sykepleiere	5,281	7,56	7,56
Jordmødre og helsesøstre	998	1,43	8,99
Helsefagarbeidere/tannpleiere o.a.	10,933	15,65	24,63
Hjemmehjelpere/omsorgsarbeidere/husmorvikarer	3,030	4,34	28,97
Renholdere	3,790	5,42	34,39
Vernepleiere/ergoterapeuter	407	0,58	34,98
Miljøarbeidere/miljøterapeuter/aktivitører	807	1,15	36,13
Barnehageassistenter/skoleassistenter	180	0,26	36,39
Førskolelærere/barnehageledere	834	1,19	37,58
Sosionomer/barnevernpedagoger/sosialkuratorer	557	0,8	38,38
Leger/tannleger	708	1,01	39,39
Ingeniører og teknikere	1,101	1,58	40,97
Fagarbeidere/kokker/vaktmestere/sjåførere	11,864	16,98	57,95
Saksbehandlere/rådgivere/konsulenter	6,590	9,43	67,38
Sekretærer/fullmektiger/kontoransatte o.a.	3,145	4,5	71,88
Lederstillinger	7,551	10,81	82,69
Diverse høyskole- og akademikeryrker	1,308	1,87	84,56
Diverse assistenter/praktikanter	9,600	13,74	98,30
Folkevalgte/tillitsvalgte	277	0,4	98,70
Ukjent	330	0,47	99,17
Diverse stillinger	581	0,83	100,00
Total	69,872	100	

Tabell v4 Yrkesfordeling blant ansatte i kommunene forsikret i KLP i 2009.

	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
Sykepleiere	5,237	8,43	8,43
Jordmødre og helsesøstre	998	1,61	10,04
Helsefagarbeidere/tannpleiere o.a.	10,790	17,38	27,42
Hjemmehjelpere/omsorgsarbeidere/husmorvikarer	3,030	4,88	32,29
Renholdere	3,066	4,94	37,23
Vernepleiere/ergoterapeuter	397	0,64	37,87
Miljøarbeidere/miljøterapeuter/aktiviteter	742	1,19	39,07
Barnehageassistenter/skoleassistenter/	168	0,27	39,34
Førskolelærere/barnehageledere	833	1,34	40,68
Sosionomer/barnevernpedagoger/sosialkuratorer	538	0,87	41,54
Leger/tannleger	399	0,64	42,19
Ingeniører og teknikere	852	1,37	43,56
Fagarbeidere/kokker/vaktmestere/sjåfører	10,198	16,42	59,98
Saksbehandlere/rådgivere/konsulenter	5,000	8,05	68,03
Sekretærer/fullmektiger/kontoransatte o.a.	2,194	3,53	71,57
Lederstillinger	6,593	10,62	82,18
Diverse høyskole- og akademikeryrker	1,093	1,76	83,94
Div assistenter/praktikanter	9,255	14,9	98,85
Folkevalgte/tillitsvalgte	194	0,31	99,16
Ukjent	75	0,12	99,28
Diverse stillinger	448	0,72	100,00
Total	62,100	100	

Tabell v5 Yrkesfordeling blant ansatte i bedrifter forsikret i KLP i 2009.

	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
Sykepleiere	43	1,95	1,95
Helsefagarbeidere/tannpleiere o.a.	20	0,91	2,85
Renholdere	41	1,86	4,71
Vernepleiere/ergoterapeuter	4	0,18	4,89
Miljøarbeidere/miljøterapeuter/aktiviteter	14	0,63	5,52
Førskolelærere/barnehageledere	1	0,05	5,57
Sosionomer/barnevernpedagoger/sosialkuratorer	3	0,14	5,70
Leger/tannleger	41	1,86	7,56
Ingeniører og teknikere	181	8,19	15,75
Fagarbeidere/kokker/vaktmestere/sjåfører	671	30,38	46,13
Saksbehandlere/rådgivere/konsulenter	259	11,72	57,85
Sekretærer/fullmektiger/kontoransatte o.a.	146	6,61	64,46
Lederstillinger	419	18,97	83,43
Diverse høyskole- og akademikeryrker	30	1,36	84,79
Div assistenter/praktikanter	21	0,95	85,74
Folkevalgte/tillitsvalgte	5	0,23	85,97
Ukjent	241	10,91	96,88
Diverse stillinger	69	3,12	100,00
Total	2,209	100	

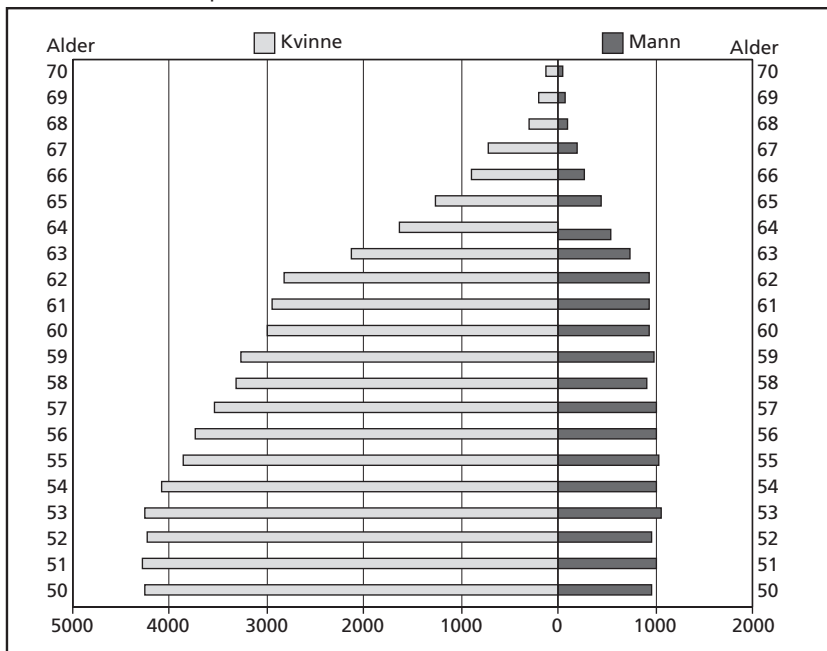
Tabell v6 Yrkesfordeling blant ansatte i fylkeskommuner forsikret i KLP i 2009.

	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
Sykepleiere	1	0,02	0,02
Helsefagarbeidere/tannpleiere o.a.	123	2,21	2,23
Renholdere	683	12,28	14,51
Vernepleiere/ergoterapeuter	6	0,11	14,62
Miljøarbeidere/miljøterapeuter/aktiviteter	51	0,92	15,53
Barnehageassistenter/skoleassistenter	12	0,22	15,75
Sosionomer/barnevernpedagoger/sosialkuratorer	16	0,29	16,04
Leger/tannleger	268	4,82	20,86
Ingeniører og teknikere	68	1,22	22,08
Fagarbeidere/kokker/vaktmestere/sjåfører	995	17,89	39,97
Saksbehandlere/rådgivere/konsulenter	1,331	23,93	63,90
Sekretærer/fullmektiger/kontoransatte o.a.	805	14,47	78,37
Lederstillinger	539	9,69	88,06
Diverse høyskole- og akademikeryrker	185	3,33	91,39
Div assistenter/praktikanter	324	5,83	97,21
Folkevalgte/tillitsvalgte	78	1,4	98,62
Ukjent	14	0,25	98,87
Diverse stillinger	63	1,13	100,00
Total	5,562	100	

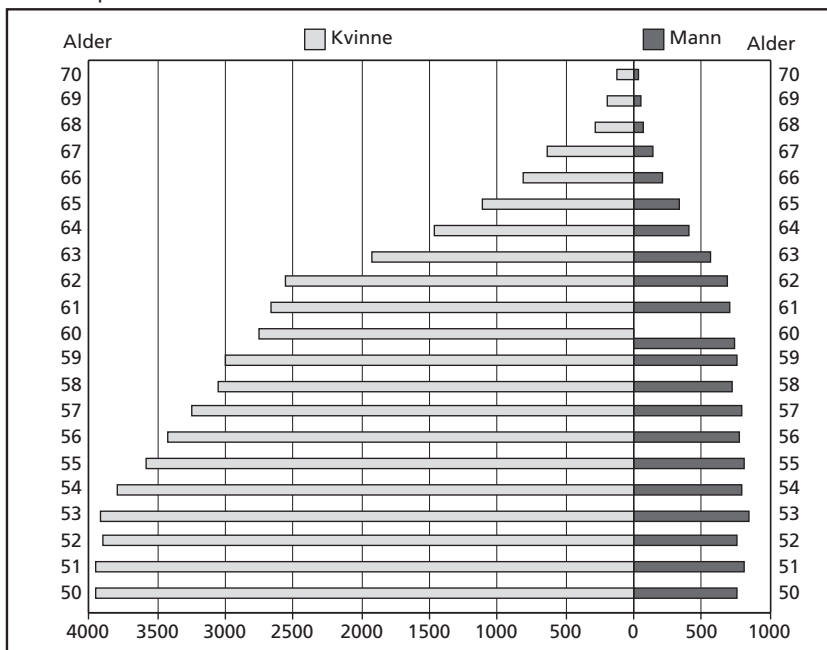
Tabell v7 Yrkesfordeling blant ansatte i skolene forsikret i SPK i 2009.

	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
Adjunkter	26,063	58,93	58,93
Lærere	6,965	15,75	74,68
Lektorer	4,586	10,37	85,05
Rektorer/inspektører/ledere	5,827	13,17	98,22
Diverse stillinger	784	1,77	100,00
Total	44,225	100	

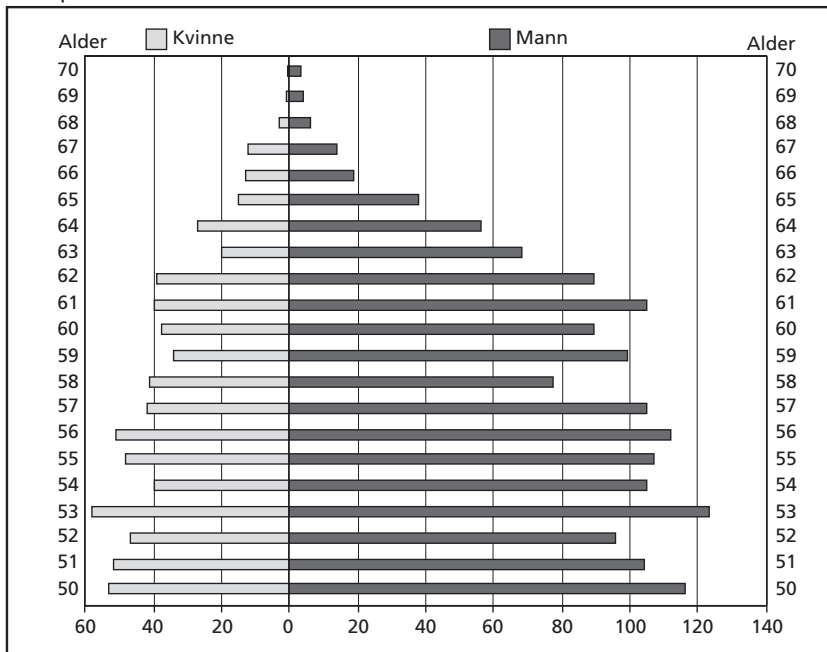
Figur v1 Fordelingen etter alder for hhv. menn og kvinner som er aktive medlemmer i KLP, unntatt helseforetakene per 31.12.2009.

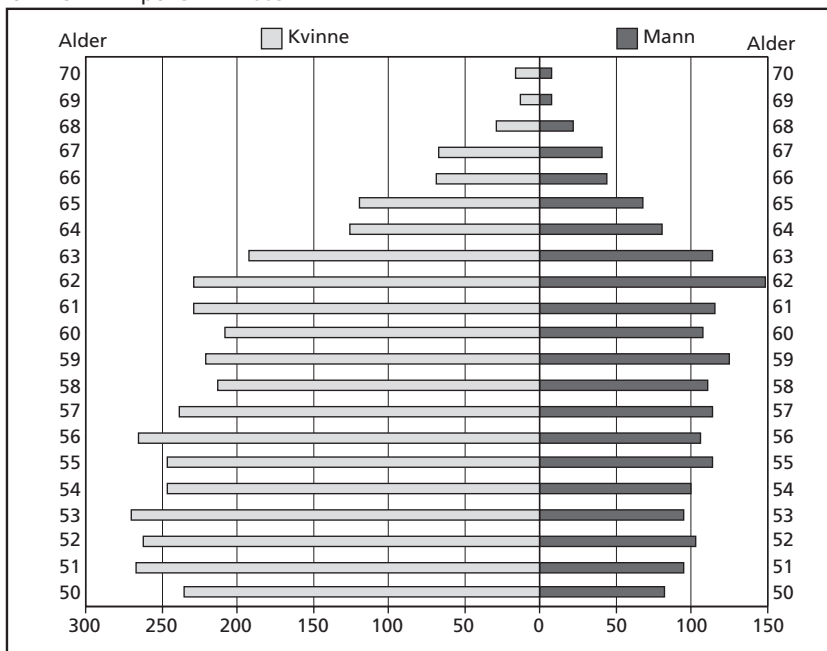
Figur v2 Fordelingen etter alder for hhv. menn og kvinner i kommunene, som er aktive medlemmer i KLP per 31.12.2009.

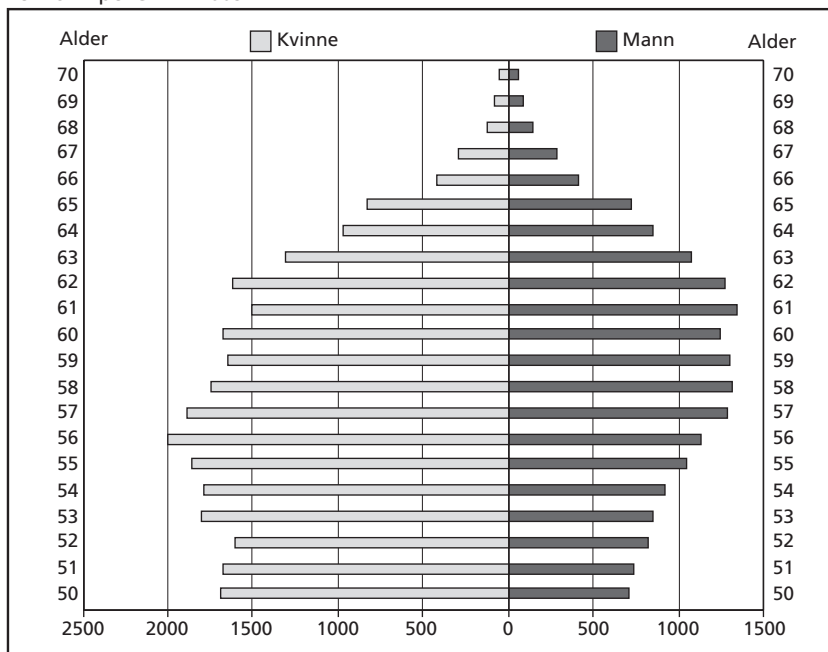
Figur v3 Fordelingen etter alder for hhv. menn og kvinner i bedriftene, som er aktive medlemmer i KLP per 31.12.2009.

Figur v4 Fordelingen etter alder for hhv. menn og kvinner i fylkeskommunene, som er aktive medlemmer i KLP per 31.12.2009.

Figur v5 Fordelingen etter alder for hhv. menn og kvinner i skolesektoren, som er aktive medlemmer i SPK per 31.12.2009.

Tabell v8 Stillingskoder som inngår i gruppen sykepleiere i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6978	17	0,37	0,37
7009	3	0,06	0,43
7021	31	0,67	1,1
7174	3432	73,84	74,94
7218	8	0,17	75,11
7431	1	0,02	75,13
7523	1,120	24,1	99,23
7621	1	0,02	99,25
7627	31	0,67	99,91
7633	2	0,04	99,96
7635	2	0,04	100
Total	4,648	100	

Tabell v9 Stillingskoder som inngår i gruppen sykepleiere i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6978	19	0,36	0,36
7009	4	0,08	0,44
7021	15	0,28	0,72
7025	1	0,02	0,74
7174	3,793	71,82	72,56
7218	7	0,13	72,69
7431	1	0,02	72,71
7523	1,413	26,76	99,47
7627	21	0,4	99,87
7630	4	0,08	99,94
7633	2	0,04	99,98
7635	1	0,02	100
Total	5,281	100	

Tabell v10 Stillingskoder som inngår i gruppen jordmødre og helsesøstre i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6185	698	80,97	80,97
6209	17	1,97	82,95
6269	11	1,28	84,22
7603	2	0,23	84,45
7606	1	0,12	84,57
8209	133	15,43	100
Total	862	100	

Tabell v11 Stillingskoder som inngår i gruppen jordmødre og helsesøstre i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6185	820	82,16	82,16
6209	17	1,7	83,87
6269	11	1,1	84,97
7603	2	0,2	85,17
8209	148	14,83	100
Total	998	100	

Tabell v12 Stillingskoder som inngår i gruppen helsefagarbeidere mfl. i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
7024	147	1,46	1,46
7076	8,434	83,66	85,12
7145	1	0,01	85,13
7175	97	0,96	86,09
7465	61	0,61	86,7
7547	1	0,01	86,71
7558	2	0,02	86,73
7583	7	0,07	86,8
7681	1,331	13,2	100
Total	10,081	100	

Tabell v13 Stillingskoder som inngår i gruppen helsefagarbeidere mfl. i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
5135	1	0,01	0,01
7024	160	1,46	1,47
7076	9,207	84,21	85,69
7175	79	0,72	86,41
7465	30	0,27	86,68
7547	1	0,01	86,69
7583	5	0,05	86,74
7681	1,45	13,26	100
Total	10,933	100	

Tabell v14 Stillingskoder som inngår i gruppen hjemmehjelper/omsorgsarbeider mfl. i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6190	1,835	59,85	59,85
6528	1	0,03	59,88
6583	1,133	36,95	96,84
6719	1	0,03	96,87
6720	3	0,1	96,97
7512	93	3,03	100
Total	3,066	100	

Tabell v15 Stillingskoder som inngår i gruppen hjemmehjelper/omsorgsarbeider mfl. i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6190	1,635	53,96	53,96
6583	1,324	43,7	97,66
6719	1	0,03	97,69
6720	1	0,03	97,72
7512	68	2,24	99,97
7559	1	0,03	100
Total	3,030	100	

Tabell v16 Stillingskoder som inngår i gruppen renholdere i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
5124	3	0,07	0,07
6557	1	0,02	0,1
7210	4,028	98,73	98,82
7469	8	0,2	99,02
7579	10	0,25	99,26
7682	30	0,74	100
Total	4,080	100	

Tabell v17 Stillingskoder som inngår i gruppen renholdere i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
5124	6	0,16	0,16
6557	2	0,05	0,21
7210	3,738	98,63	98,84
7469	10	0,26	99,1
7579	11	0,29	99,39
7674	1	0,03	99,42
7682	22	0,58	100
Total	3,790	100	

Tabell v18 Stillingskoder som inngår i gruppen vernepleiere/ergoterapeuter i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6044	2	0,61	0,61
6455	196	59,76	60,37
6517	78	23,78	84,15
7490	3	0,91	85,06
7494	4	1,22	86,28
7617	44	13,41	99,7
7638	1	0,3	100
Total	328	100	

Tabell v19 Stillingskoder som inngår i gruppen vernepleiere/ergoterapeuter i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6044	3	0,74	0,74
6455	258	63,39	64,13
6517	89	21,87	86
7490	1	0,25	86,24
7597	2	0,49	86,73
7617	54	13,27	100
Total	407	100	

Tabell v20 Stillingskoder som inngår i gruppen miljøarbeidere/miljøterapeuter/aktivitører/arbeids-terapeut i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
5133	1	0,14	0,14
6671	142	20,55	20,69
6672	1	0,14	20,84
6674	89	12,88	33,72
6675	426	61,65	95,37
6891	22	3,18	98,55
7089	7	1,01	99,57
7609	3	0,43	100
Total	691	100	

Tabell v21 Stillingskoder som inngår i gruppen miljøarbeidere/miljøterapeuter/aktivitører/arbeids-terapeut i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6637	1	0,12	0,12
6671	150	18,59	18,71
6672	2	0,25	18,96
6674	57	7,06	26,02
6675	578	71,62	97,65
6891	16	1,98	99,63
7089	2	0,25	99,88
7609	1	0,12	100
Total	807	100	

Tabell v22 Stillingskoder som inngår i gruppen barnehageassistenter/skoleassistenter/assistenter SFO i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6332	144	57,14	57,14
6967	27	10,71	67,86
7477	1	0,4	68,25
7515	46	18,25	86,51
7545	34	13,49	100
Total	252	100	

Tabell v23 Stillingskoder som inngår i gruppen barnehageassistenter/skoleassistenter/assistenter SFO i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6332	99	55	55
6967	27	15	70
7477	2	1,11	71,11
7515	24	13,33	84,44
7545	28	15,56	100
Total	180	100	

Tabell v24 Stillingskoder som inngår i gruppen førskolelærere/barnehageleder/barnehagestyrer i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6709	147	22,9	22,9
6805	1	0,16	23,05
6806	1	0,16	23,21
7602	1	0,16	23,36
7637	492	76,64	100
Total	642	100	

Tabell v25 Stillingskoder som inngår i gruppen førskolelærere/barnehageleder/barnehagestyrer i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6709	205	24,58	24,58
7637	629	75,42	100
Total	834	100	

Tabell v26 Stillingskoder som inngår i gruppen sosionomer/barnevernspedagoger/sosialkuratorer/psykologer i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
5166	1	0,18	0,18
6508	58	10,38	10,55
6809	17	3,04	13,6
7168	376	67,26	80,86
7339	2	0,36	81,22
7438	2	0,36	81,57
7534	74	13,24	94,81
7618	1	0,18	94,99
7619	4	0,72	95,71
8470	24	4,29	100
Total	559	100	

Tabell v27 Stillingskoder som inngår i gruppen sosionomer/barnevernspedagoger/sosialkuratorer/psyko -loger i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6508	60	10,77	10,77
6809	15	2,69	13,46
7168	366	65,71	79,17
7339	4	0,72	79,89
7438	5	0,9	80,79
7534	74	13,29	94,08
7619	4	0,72	94,79
8470	29	5,21	100
Total	557	100	

Tabell v28 Stillingskoder som inngår i gruppen leger/tannleger i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6057	1	0,14	0,14
7177	131	18,79	18,94
7310	6	0,86	19,8
7311	4	0,57	20,37
7527	10	1,43	21,81
8301	298	42,75	64,56
8527	247	35,44	100
Total	697	100	

Tabell v29 Stillingskoder som inngår i gruppen leger/tannleger i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6057	1	0,14	0,14
7177	163	23,02	23,16
7310	2	0,28	23,45
7311	3	0,42	23,87
7444	1	0,14	24,01
7527	11	1,55	25,56
8301	251	35,45	61,02
8527	276	38,98	100
Total	708	100	

Tabell v30 Stillingskoder som inngår i gruppen ingeniører og teknikere i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4006	136	12,4	12,4
4019	21	1,91	14,31
6347	8	0,73	15,04
6579	8	0,73	15,77
6604	4	0,36	16,13
7018	9	0,82	16,96
7084	30	2,73	19,69
7157	2	0,18	19,87
7406	1	0,09	19,96
7471	1	0,09	20,05
7585	1	0,09	20,15
7605	2	0,18	20,33
8084	817	74,48	94,8
8535	57	5,2	100
Total	1,097	100	

Tabell v31 Stillingskoder som inngår i gruppen ingeniører og teknikere i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4006	114	10,35	10,35
4019	11	1	11,35
6347	5	0,45	11,81
6579	5	0,45	12,26
6604	4	0,36	12,62
7018	3	0,27	12,9
7084	26	2,36	15,26
7157	2	0,18	15,44
7471	2	0,18	15,62
7585	1	0,09	15,71
7587	1	0,09	15,8
7605	2	0,18	15,99
8084	869	78,93	94,91
8535	56	5,09	100
Total	1,101	100	

Tabell v32 Stillingskoder som inngår i gruppen fagarbeider/kokker/vaktmestere/sjåfører/transportarb og lignende i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4001	56	0,5	0,5
4002	171	1,52	2,01
4005	26	0,23	2,24
4007	154	1,37	3,61
4008	39	0,35	3,96
4016	14	0,12	4,08
4222	1	0,01	4,09
4234	8	0,07	4,16
4252	1	0,01	4,17
5111	1	0,01	4,18
5131	2	0,02	4,2
5156	1	0,01	4,2
6014	406	3,6	7,81
6173	1	0,01	7,81
6174	6	0,05	7,87
6198	18	0,16	8,03
6221	31	0,27	8,3
6293	3	0,03	8,33
6330	3	0,03	8,36
6491	3	0,03	8,38
6527	7	0,06	8,44
6541	890	7,89	16,34
6542	47	0,42	16,76
6577	4	0,04	16,79

6589	4	0,04	16,83
6659	16	0,14	16,97
6660	9	0,08	17,05
6755	1	0,01	17,06
6763	4	0,04	17,09
6771	34	0,3	17,39
6772	1	0,01	17,4
6789	1	0,01	17,41
6865	18	0,16	17,57
6883	26	0,23	17,8
6912	521	4,62	22,42
6934	2	0,02	22,44
6986	1,194	10,59	33,03
7003	1,697	15,05	48,08
7022	6	0,05	48,14
7032	2	0,02	48,16
7122	1	0,01	48,16
7127	1	0,01	48,17
7128	4	0,04	48,21
7129	6	0,05	48,26
7216	1	0,01	48,27
7237	52	0,46	48,73
7247	1	0,01	48,74
7352	9	0,08	48,82
7355	1	0,01	48,83
7356	1	0,01	48,84
7358	1	0,01	48,85
7452	1	0,01	48,86
7466	21	0,19	49,04
7467	36	0,32	49,36
7517	5,603	49,7	99,06
7541	2	0,02	99,08
7542	9	0,08	99,16
7548	1	0,01	99,17
7564	4	0,04	99,2
7571	1	0,01	99,21
7678	8	0,07	99,28
7683	2	0,02	99,3
9003	79	0,7	100
Total	11,274	100	

Tabell v33 Stillingskoder som inngår i gruppen fagarbeider/kokker/vaktmestere/sjåfører/transportarb og lignende i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
1	46	0,39	0,39
4001	19	0,16	0,55
4002	112	0,94	1,49
4005	17	0,14	1,64
4007	123	1,04	2,67
4008	25	0,21	2,88
4016	7	0,06	2,94
4234	7	0,06	3
4252	1	0,01	3,01
5131	2	0,02	3,03
5156	1	0,01	3,03
6014	303	2,55	5,59
6173	1	0,01	5,6
6174	4	0,03	5,63
6198	9	0,08	5,71
6221	37	0,31	6,02
6293	1	0,01	6,03
6330	4	0,03	6,06
6491	2	0,02	6,08
6527	5	0,04	6,12
6535	1	0,01	6,13
6541	796	6,71	12,84
6542	36	0,3	13,14
6577	6	0,05	13,19
6589	1	0,01	13,2
6659	9	0,08	13,28
6660	7	0,06	13,33
6771	24	0,2	13,54
6772	1	0,01	13,55
6865	10	0,08	13,63
6883	30	0,25	13,88
6912	545	4,59	18,48
6934	2	0,02	18,49
6986	1,264	10,65	29,15
6987	1	0,01	29,16
7003	1,717	14,47	43,63
7022	4	0,03	43,66
7032	3	0,03	43,69
7122	3	0,03	43,71
7127	1	0,01	43,72
7128	2	0,02	43,74
7129	3	0,03	43,76
7216	1	0,01	43,77

7237	48	0,4	44,18
7352	4	0,03	44,21
7355	1	0,01	44,22
7356	1	0,01	44,23
7452	2	0,02	44,24
7466	5	0,04	44,29
7467	5	0,04	44,33
7517	6,573	55,4	99,73
7542	7	0,06	99,79
7548	1	0,01	99,8
7561	2	0,02	99,81
7564	2	0,02	99,83
7666	1	0,01	99,84
7678	13	0,11	99,95
7683	1	0,01	99,96
9003	5	0,04	100
Total	11,864	100	

Tabell v34 Stillingskoder som inngår i gruppen saksbehandlere/rådgivere/konsulenter i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4013	71	1,17	1,17
4014	10	0,17	1,34
5188	1	0,02	1,35
6514	52	0,86	2,21
6559	2,391	39,5	41,71
7402	27	0,45	42,16
7481	4	0,07	42,23
7509	3	0,05	42,28
7520	1,215	20,07	62,35
7530	30	0,5	62,84
7531	748	12,36	75,2
7615	4	0,07	75,27
7676	3	0,05	75,32
7680	3	0,05	75,37
8530	1,425	23,54	98,91
8531	66	1,09	100
Total	6,053	100	

Tabell v35 Stillingskoder som inngår i gruppen saksbehandlere/rådgivere/konsulenter i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4013	54	0,82	0,82
4014	8	0,12	0,94
5185	1	0,02	0,96
5188	1	0,02	0,97
6514	38	0,58	1,55
6559	2,644	40,12	41,67
7402	23	0,35	42,02
7481	1	0,02	42,03
7509	2	0,03	42,06
7520	1,138	17,27	59,33
7530	36	0,55	59,88
7531	804	12,2	72,08
7615	3	0,05	72,12
7676	4	0,06	72,19
7680	2	0,03	72,22
8530	1,79	27,16	99,38
8531	41	0,62	100
Total	6,590	100	

Tabell v36 Stillingskoder som inngår i gruppen sekretærer/fullmektiger/kontoransatte og lignende i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4017	92	2,52	2,52
4018	40	1,09	3,61
5142	1	0,03	3,64
5151	1	0,03	3,67
6142	1	0,03	3,69
6555	18	0,49	4,19
6621	1	0,03	4,21
6863	2,484	67,96	72,18
6929	2	0,05	72,23
7067	30	0,82	73,05
7100	640	17,51	90,56
7141	1	0,03	90,59
7179	1	0,03	90,62
7196	144	3,94	94,56
7199	174	4,76	99,32
7569	1	0,03	99,34
7581	17	0,47	99,81
7582	7	0,19	100
Total	3,655	100	

Tabell v37 Stillingskoder som inngår i gruppen sekretærer/fullmektiger/kontoransatte og lignende i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4017	63	2	2
4018	21	0,67	2,67
5142	1	0,03	2,7
6555	3	0,1	2,8
6621	1	0,03	2,83
6863	2,182	69,38	72,21
6929	2	0,06	72,27
7067	15	0,48	72,75
7100	523	16,63	89,38
7179	1	0,03	89,41
7196	115	3,66	93,07
7199	198	6,3	99,36
7581	12	0,38	99,75
7582	8	0,25	100
Total	3,145	100	

Tabell v38 Stillingskoder som inngår i gruppen lederstillinger i 2007. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
129	1	0,01	0,01
1011	2	0,03	0,04
4003	64	0,88	0,92
4004	45	0,62	1,54
4009	86	1,18	2,72
4011	29	0,4	3,12
4021	2	0,03	3,15
5160	1	0,01	3,16
5163	1	0,01	3,17
5224	1	0,01	3,19
6043	6	0,08	3,27
6074	2	0,03	3,3
6082	1	0,01	3,31
6087	1	0,01	3,32
6175	3	0,04	3,36
6215	2	0,03	3,39
6320	1	0,01	3,41
6343	7	0,1	3,5
6362	6	0,08	3,58
6468	186	2,55	6,14
6503	2	0,03	6,17
6553	8	0,11	6,28
6592	2	0,03	6,3
6593	2	0,03	6,33

6712	9	0,12	6,46
6890	4	0,05	6,51
6918	5	0,07	6,58
6965	1	0,01	6,59
7000	5	0,07	6,66
7010	4	0,05	6,72
7011	1	0,01	6,73
7019	5	0,07	6,8
7020	3	0,04	6,84
7023	2	0,03	6,87
7027	4	0,05	6,92
7037	6	0,08	7
7038	2	0,03	7,03
7040	4	0,05	7,09
7046	13	0,18	7,27
7060	1	0,01	7,28
7164	4	0,05	7,33
7215	1	0,01	7,35
7314	21	0,29	7,64
7401	25	0,34	7,98
7403	8	0,11	8,09
7408	5	0,07	8,16
7414	1	0,01	8,17
7416	2	0,03	8,2
7419	3	0,04	8,24
7422	2	0,03	8,27
7451	1,715	23,55	31,82
7453	879	12,07	43,9
7468	13	0,18	44,07
7470	2	0,03	44,1
7572	1	0,01	44,11
7588	12	0,16	44,28
7640	6	0,08	44,36
8451	1,245	17,1	61,46
9450	327	4,49	65,95
9451	2,479	34,05	100
Total	7,281	100	

Tabell v39 Stillingskoder som inngår i gruppen lederstillinger i 2009. Kun kommuner og fylkeskommuner.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
295	1	0,01	0,01
1011	2	0,03	0,04
4003	45	0,6	0,64
4004	43	0,57	1,21
4009	72	0,95	2,16
4011	26	0,34	2,5
4021	2	0,03	2,53
5217	1	0,01	2,54
5224	1	0,01	2,56
6043	9	0,12	2,68
6074	1	0,01	2,69
6082	1	0,01	2,7
6087	1	0,01	2,71
6175	3	0,04	2,75
6215	2	0,03	2,78
6320	1	0,01	2,79
6343	3	0,04	2,83
6362	3	0,04	2,87
6447	1	0,01	2,89
6468	176	2,33	5,22
6503	1	0,01	5,23
6553	8	0,11	5,34
6592	1	0,01	5,35
6593	4	0,05	5,4
6712	6	0,08	5,48
6783	1	0,01	5,5
6890	5	0,07	5,56
6918	4	0,05	5,62
6965	1	0,01	5,63
6999	1	0,01	5,64
7000	2	0,03	5,67
7010	5	0,07	5,73
7011	3	0,04	5,77
7019	8	0,11	5,88
7020	1	0,01	5,89
7023	1	0,01	5,91
7027	2	0,03	5,93
7038	4	0,05	5,99
7040	3	0,04	6,03
7046	12	0,16	6,18
7206	1	0,01	6,2
7314	12	0,16	6,36
7401	20	0,26	6,62

7403	4	0,05	6,67
7408	5	0,07	6,74
7414	1	0,01	6,75
7416	2	0,03	6,78
7419	5	0,07	6,85
7422	2	0,03	6,87
7423	1	0,01	6,89
7451	1,789	23,69	30,58
7453	907	12,01	42,59
7468	2	0,03	42,62
7470	1	0,01	42,63
7572	1	0,01	42,64
7588	15	0,2	42,84
8451	1,208	16	58,84
9450	350	4,64	63,48
9451	2,758	36,52	100
Total	7,551	100	

Tabell v40 Stillingskoder som inngår i gruppen diverse høyskole- og akademikeryrker i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
5175	1	0,09	0,09
5204	1	0,09	0,18
6038	5	0,44	0,62
6039	1	0,09	0,71
6255	1	0,09	0,8
6323	1	0,09	0,89
6327	2	0,18	1,07
6511	1	0,09	1,16
6513	8	0,71	1,87
6564	1	0,09	1,96
6813	1	0,09	2,05
6814	174	15,48	17,53
6816	49	4,36	21,89
6937	60	5,34	27,22
6964	1	0,09	27,31
7001	1	0,09	27,4
7026	145	12,9	40,3
7133	2	0,18	40,48
7143	1	0,09	40,57
7162	1	0,09	40,66
7223	3	0,27	40,93
7231	3	0,27	41,19
7249	80	7,12	48,31
7288	4	0,36	48,67
7301	6	0,53	49,2
7345	2	0,18	49,38

7404	4	0,36	49,73
7415	2	0,18	49,91
7432	2	0,18	50,09
7457	1	0,09	50,18
7495	6	0,53	50,71
7498	3	0,27	50,98
7500	1	0,09	51,07
7503	1	0,09	51,16
7519	1	0,09	51,25
7522	162	14,41	65,66
7533	2	0,18	65,84
7535	1	0,09	65,93
7593	1	0,09	66,01
7598	1	0,09	66,1
7616	1	0,09	66,19
7656	4	0,36	66,55
7658	1	0,09	66,64
7710	180	16,01	82,65
7961	35	3,11	85,77
7962	51	4,54	90,3
7963	55	4,89	95,2
7966	10	0,89	96,09
8001	13	1,16	97,24
8103	12	1,07	98,31
8112	19	1,69	100
Total	1,124	100	

Tabell v41 Stillingskoder som inngår i gruppen diverse høgskole- og akademikeryrker i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
5175	1	0,08	0,08
5204	1	0,08	0,15
6038	2	0,15	0,31
6248	1	0,08	0,38
6255	1	0,08	0,46
6323	1	0,08	0,54
6511	1	0,08	0,61
6513	8	0,61	1,22
6564	1	0,08	1,3
6813	1	0,08	1,38
6814	192	14,68	16,06
6816	71	5,43	21,48
6937	83	6,35	27,83
6964	2	0,15	27,98
7001	1	0,08	28,06
7026	148	11,31	39,37
7133	1	0,08	39,45

7223	4	0,31	39,76
7231	3	0,23	39,98
7249	77	5,89	45,87
7288	5	0,38	46,25
7301	1	0,08	46,33
7345	2	0,15	46,48
7404	4	0,31	46,79
7415	1	0,08	46,87
7432	1	0,08	46,94
7495	7	0,54	47,48
7498	6	0,46	47,94
7500	1	0,08	48,01
7522	157	12	60,02
7529	1	0,08	60,09
7533	2	0,15	60,24
7535	2	0,15	60,4
7598	1	0,08	60,47
7656	2	0,15	60,63
7658	1	0,08	60,7
7710	270	20,64	81,35
7961	44	3,36	84,71
7962	66	5,05	89,76
7963	59	4,51	94,27
7966	15	1,15	95,41
8001	14	1,07	96,48
8103	13	0,99	97,48
8112	33	2,52	100
Total	1,308	100	

Tabell v42 Stillingskoder som inngår i gruppen div assistenter/praktikanter i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
5117	1	0,01	0,01
6572	8,865	99,89	99,9
6656	4	0,05	99,94
7544	5	0,06	100
Total	8,875	100	

Tabell v43 Stillingskoder som inngår i gruppen div assistenter/praktikanter i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
6572	9,592	99,92	99,92
6656	2	0,02	99,94
7544	6	0,06	100
Total	9,600	100	

Tabell v44 Stillingskoder som inngår i gruppen folkevalgte/tillitsvalgte i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4010	3	1,11	1,11
5360	1	0,37	1,48
5370	2	0,74	2,21
6582	94	34,69	36,9
7066	82	30,26	67,16
7103	9	3,32	70,48
7482	80	29,52	100
Total	271	100	

Tabell v45 Stillingskoder som inngår i gruppen folkevalgte/tillitsvalgte i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
4010	3	1,08	1,08
5360	1	0,36	1,44
6582	106	38,27	39,71
7066	75	27,08	66,79
7103	8	2,89	69,68
7482	84	30,32	100
Total	277	100	

Tabell v46 Stillingskoder som inngår i gruppen diverse stillinger i 2007.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
963	1	0,21	0,21
965	1	0,21	0,41
1000	1	0,21	0,62
1010	4	0,82	1,44
1074	1	0,21	1,65
1111	1	0,21	1,85
1120	3	0,62	2,47
1130	1	0,21	2,67
1203	1	0,21	2,88
1210	1	0,21	3,09
1231	1	0,21	3,29
1311	1	0,21	3,5
1330	1	0,21	3,7
1407	1	0,21	3,91
1423	3	0,62	4,53
1424	3	0,62	5,14
1990	1	0,21	5,35
2320	1	0,21	5,56
2541	1	0,21	5,76
3002	1	0,21	5,97
3166	1	0,21	6,17
3169	1	0,21	6,38
3280	1	0,21	6,58

3955	1	0,21	6,79
4012	6	1,23	8,02
4950	2	0,41	8,44
6022	7	1,44	9,88
6098	1	0,21	10,08
6237	2	0,41	10,49
6406	1	0,21	10,7
6451	1	0,21	10,91
6575	4	0,82	11,73
6677	1	0,21	11,93
6764	1	0,21	12,14
6904	1	0,21	12,35
6910	3	0,62	12,96
6949	7	1,44	14,4
6963	1	0,21	14,61
6966	4	0,82	15,43
6983	1	0,21	15,64
7069	1	0,21	15,84
7077	1	0,21	16,05
7151	3	0,62	16,67
7156	1	0,21	16,87
7182	1	0,21	17,08
7200	1	0,21	17,28
7201	1	0,21	17,49
7211	1	0,21	17,7
7234	1	0,21	17,9
7303	1	0,21	18,11
7304	1	0,21	18,31
7319	1	0,21	18,52
7360	4	0,82	19,34
7363	1	0,21	19,55
7380	1	0,21	19,75
7405	1	0,21	19,96
7409	5	1,03	20,99
7411	1	0,21	21,19
7413	4	0,82	22,02
7417	1	0,21	22,22
7428	1	0,21	22,43
7439	3	0,62	23,05
7455	1	0,21	23,25
7461	1	0,21	23,46
7478	1	0,21	23,66
7487	1	0,21	23,87
7488	5	1,03	24,9
7514	1	0,21	25,1
7632	4	0,82	25,93

7673	9	1,85	27,78
7692	2	0,41	28,19
7699	2	0,41	28,6
7703	2	0,41	29,01
7706	1	0,21	29,22
7711	8	1,65	30,86
7712	2	0,41	31,28
7713	1	0,21	31,48
7800	2	0,41	31,89
7951	8	1,65	33,54
7954	8	1,65	35,19
7960	34	7	42,18
7965	5	1,03	43,21
8002	1	0,21	43,42
8003	19	3,91	47,33
8012	3	0,62	47,94
8017	1	0,21	48,15
8018	3	0,62	48,77
8022	1	0,21	48,97
8027	2	0,41	49,38
8040	1	0,21	49,59
8068	1	0,21	49,79
8074	2	0,41	50,21
8142	2	0,41	50,62
8157	2	0,41	51,03
8164	1	0,21	51,23
8168	1	0,21	51,44
8174	1	0,21	51,65
8177	2	0,41	52,06
8180	1	0,21	52,26
8231	2	0,41	52,67
8249	5	1,03	53,7
8269	1	0,21	53,91
8293	3	0,62	54,53
8300	8	1,65	56,17
8310	6	1,23	57,41
8311	3	0,62	58,02
8319	1	0,21	58,23
8320	1	0,21	58,44
8343	2	0,41	58,85
8353	1	0,21	59,05
8392	2	0,41	59,47
8402	3	0,62	60,08
8403	1	0,21	60,29
8405	1	0,21	60,49
8408	2	0,41	60,91

8419	2	0,41	61,32
8450	2	0,41	61,73
8453	19	3,91	65,64
8461	1	0,21	65,84
8468	5	1,03	66,87
8473	1	0,21	67,08
8481	3	0,62	67,7
8482	2	0,41	68,11
8488	1	0,21	68,31
8503	1	0,21	68,52
8507	11	2,26	70,78
8514	1	0,21	70,99
8520	1	0,21	71,19
8533	8	1,65	72,84
8559	10	2,06	74,9
8564	2	0,41	75,31
8581	1	0,21	75,51
8604	1	0,21	75,72
8606	2	0,41	76,13
8621	3	0,62	76,75
8676	1	0,21	76,95
8680	1	0,21	77,16
8687	1	0,21	77,37
8692	1	0,21	77,57
8711	3	0,62	78,19
8812	1	0,21	78,4
8888	2	0,41	78,81
8965	1	0,21	79,01
8971	1	0,21	79,22
8973	1	0,21	79,42
8975	1	0,21	79,63
8980	1	0,21	79,84
8999	1	0,21	80,04
9001	1	0,21	80,25
9081	1	0,21	80,45
9101	2	0,41	80,86
9106	6	1,23	82,1
9131	1	0,21	82,3
9132	1	0,21	82,51
9140	1	0,21	82,72
9155	1	0,21	82,92
9169	1	0,21	83,13
9206	1	0,21	83,33
9209	1	0,21	83,54
9362	9	1,85	85,39
9453	6	1,23	86,63

9468	3	0,62	87,24
9484	3	0,62	87,86
9488	1	0,21	88,07
9503	1	0,21	88,27
9530	19	3,91	92,18
9531	3	0,62	92,8
9559	1	0,21	93
9582	3	0,62	93,62
9712	20	4,12	97,74
9923	1	0,21	97,94
9951	5	1,03	98,97
9953	4	0,82	99,79
9966	1	0,21	100
Total	486	100	

Tabell v47 Stillingskoder som inngår i gruppen diverse stillinger i 2009.

Stillingskoder	Antall	Prosent	Kumulativ prosent
1001	1	0,17	0,17
1010	5	0,86	1,03
1100	1	0,17	1,21
1111	1	0,17	1,38
1120	3	0,52	1,9
1130	1	0,17	2,07
1203	1	0,17	2,24
1210	1	0,17	2,41
1311	1	0,17	2,59
1407	2	0,34	2,93
1409	1	0,17	3,1
1423	4	0,69	3,79
1424	3	0,52	4,31
2062	1	0,17	4,48
2541	1	0,17	4,66
2820	1	0,17	4,83
3100	2	0,34	5,17
3169	1	0,17	5,34
3220	1	0,17	5,52
3280	1	0,17	5,69
3602	1	0,17	5,86
3703	2	0,34	6,21
3722	1	0,17	6,38
3955	1	0,17	6,55
4012	5	0,86	7,41
4031	1	0,17	7,59
4033	4	0,69	8,28
4034	1	0,17	8,45

4036	6	1,03	9,48
4038	3	0,52	10
4039	8	1,38	11,38
4052	2	0,34	11,72
4950	3	0,52	12,24
5380	1	0,17	12,41
5672	1	0,17	12,59
5753	1	0,17	12,76
6002	2	0,34	13,1
6022	7	1,21	14,31
6098	1	0,17	14,48
6237	2	0,34	14,83
6451	2	0,34	15,17
6515	1	0,17	15,34
6573	1	0,17	15,52
6575	4	0,69	16,21
6676	1	0,17	16,38
6904	2	0,34	16,72
6910	4	0,69	17,41
6949	10	1,72	19,14
6963	1	0,17	19,31
6966	4	0,69	20
6983	1	0,17	20,17
7077	1	0,17	20,34
7142	1	0,17	20,52
7151	2	0,34	20,86
7156	1	0,17	21,03
7180	1	0,17	21,21
7201	2	0,34	21,55
7234	1	0,17	21,72
7250	5	0,86	22,59
7303	1	0,17	22,76
7319	1	0,17	22,93
7360	3	0,52	23,45
7363	1	0,17	23,62
7380	1	0,17	23,79
7405	1	0,17	23,97
7409	5	0,86	24,83
7413	3	0,52	25,34
7428	1	0,17	25,52
7439	1	0,17	25,69
7455	1	0,17	25,86
7478	1	0,17	26,03
7488	15	2,59	28,62
7505	1	0,17	28,79
7506	1	0,17	28,97

7632	3	0,52	29,48
7673	15	2,59	32,07
7692	2	0,34	32,41
7701	1	0,17	32,59
7704	1	0,17	32,76
7706	1	0,17	32,93
7711	9	1,55	34,48
7712	4	0,69	35,17
7951	10	1,72	36,9
7954	16	2,76	39,66
7960	67	11,55	51,21
7965	3	0,52	51,72
8003	26	4,48	56,21
8018	3	0,52	56,72
8024	1	0,17	56,9
8040	1	0,17	57,07
8041	1	0,17	57,24
8068	1	0,17	57,41
8074	1	0,17	57,59
8142	1	0,17	57,76
8157	2	0,34	58,1
8164	1	0,17	58,28
8168	1	0,17	58,45
8180	1	0,17	58,62
8221	1	0,17	58,79
8249	5	0,86	59,66
8269	1	0,17	59,83
8293	6	1,03	60,86
8300	4	0,69	61,55
8310	3	0,52	62,07
8311	2	0,34	62,41
8312	1	0,17	62,59
8319	1	0,17	62,76
8320	1	0,17	62,93
8343	2	0,34	63,28
8402	1	0,17	63,45
8403	1	0,17	63,62
8405	1	0,17	63,79
8408	1	0,17	63,97
8419	1	0,17	64,14
8450	1	0,17	64,31
8453	20	3,45	67,76
8461	3	0,52	68,28
8468	3	0,52	68,79
8473	1	0,17	68,97
8481	1	0,17	69,14

8482	2	0,34	69,48
8503	1	0,17	69,66
8505	1	0,17	69,83
8507	4	0,69	70,52
8514	1	0,17	70,69
8517	2	0,34	71,03
8520	2	0,34	71,38
8533	10	1,72	73,1
8559	8	1,38	74,48
8564	1	0,17	74,66
8581	1	0,17	74,83
8604	2	0,34	75,17
8606	2	0,34	75,52
8621	2	0,34	75,86
8659	1	0,17	76,03
8680	1	0,17	76,21
8687	1	0,17	76,38
8692	1	0,17	76,55
8693	1	0,17	76,72
8711	4	0,69	77,41
8880	1	0,17	77,59
8888	2	0,34	77,93
8965	1	0,17	78,1
8971	1	0,17	78,28
8982	3	0,52	78,79
8983	1	0,17	78,97
8984	1	0,17	79,14
8999	1	0,17	79,31
9001	1	0,17	79,48
9081	3	0,52	80
9101	2	0,34	80,34
9106	3	0,52	80,86
9132	1	0,17	81,03
9140	1	0,17	81,21
9209	1	0,17	81,38
9314	1	0,17	81,55
9362	6	1,03	82,59
9452	9	1,55	84,14
9453	20	3,45	87,59
9454	1	0,17	87,76
9468	3	0,52	88,28
9482	1	0,17	88,45
9484	3	0,52	88,97
9530	19	3,28	92,24
9531	1	0,17	92,41
9559	2	0,34	92,76

9582	1	0,17	92,93
9707	1	0,17	93,1
9712	20	3,45	96,55
9721	1	0,17	96,72
9923	1	0,17	96,9
9951	12	2,07	98,97
9954	3	0,52	99,48
9966	1	0,17	99,66
9970	2	0,34	100
Total	580	100	

Pensjonering før fylte 67 år

Rapporten gir en oversikt over tidligpensjonering blant 50–67-åringer innen KS' tariffområde for perioden 2002 til 2009. Beregningene og analysene i rapporten er basert på et omfattende registermateriale fra forsikringsleverandører innen KS' tariffområde; henholdsvis Kommunal Landspensjonskasse (KLP) for perioden 2002–2005 og 2007–2009, og fra Statens Pensjonskasse (SPK) for årene 2002, 2003, 2005, 2007, 2008 og 2009. Rapporten beskriver endringer i forventet pensjoneringsalder og pensjoneringsrater etter alder, kjønn og yrke. Videre presenteres bruk av de ulike tidligpensjoneringsordningene uførepensjon, avtalefestet pensjon (AFP), særaldersgrense og 85-årsregelen. Det gis også en presentasjon av forskjeller i tidligpensjoneringsmønster mellom kommuner, fylkeskommuner og skolesektoren med hensyn til alder, kjønn og yrke.

Fafo

Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2011:23
ISBN 978-82-7422-823-8
ISSN 0801-6143
Bestillingsnr. 20214